

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra politologie

Sultanistické režimy v Latinské Americe

Diplomová práce

Autor: Bc. Daniel Svoboda
Studijní program: N6701 Politologie
Studijní obor: Politologie – latinskoamerická studia
Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: prof. PhDr. Maxmilián Strmiska, Ph.D.

Praha, 2017

Zadání diplomové práce

Autor:	Daniel Svoboda
Studium:	F15NP0047
Studijní program:	N6701 Politologie
Studijní obor:	Politologie - latinskoamerická studia
Název diplomové práce:	Sultanistické režimy v Latinské Americe
Název diplomové práce AJ:	Sultanistic regimes in Latin America

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce bude zkoumat tři latinskoamerické autoritářské režimy (dva středoamerické karibské a jeden jihoamerický), a to režim Françoise Duvaliera na Haiti, Rafaela Trujilla v Dominikánské republice a Alfreda Stroessnera v Paraguaji. Režimy budou důkladně analyzovány a podrobeny výzkumu v souvislosti s typologií autoritářských režimů španělského politologa Juana Josého Linze, s jehož typologiemi nedemokratických režimů a sultanistických obzvláště nás práce seznámí. Linz uvedl ve svém díle příklad ideálního sultanismu, který ale podle něj nikde na světě neexistuje a některé režimy se mu pouze podobají. Autor proto vytvoří vlastní škálu, podle které bude zkoumat, do jaké míry by dané režimy naplňovaly Linzovu charakteristiku ideálního sultanistického režimu. Vlastní stupnici sestavíme na základě námi vybraných kritérií. Práce si klade za cíl důkladně seznámit čtenáře s charakteristikou sultanistických režimů a s výše zmíněnými režimy. Poté bude aplikovat Linzovu teorii na onu trojici režimů a pokusí se zjistit, jak blízko či daleko byly k ideální formě sultanistického režimu, k čemuž poslouží právě námi vytvořená stupnice. Z metodologického hlediska poté bude uplatněna komparativní případová studie.

Crassweller, Robert D. 1996. Trujillo: The life and times of a Caribbean dictator. New York: Macmillan. Roorda, Eric. 1998. The dictator next door: The good neighbor policy and the Trujillo regime in the Dominican Republic, 1930-1945. Durham: Duke University Press. Wiarda, Howard J. 1969. The Dominican Republic: nation in transition. New York: FA Praeger. Kubát, Michal, Balík, Stanislav. 2004. Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů. Praha: Dokořán. Klíma, Jan. 2015. Dějiny Latinské Ameriky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Heintz, Robert Debs, Heintz, Nancy Gordon, Heintz, Michael. 2005. Written in blood: the story of the Haitian people, 1492-1995. Lanham: University Press of America. Diederich, Bernard, Burt Al. 1972. Papa Doc: Haiti and its dictator. Londýn: Penguin Books. Linz, Juan José. 2000. Totalitarian and Authoritarian Regimes. Boulder, USA: Lynne Rienner Publishers. Linz, Juan José, Chehabi, H. 1998. Sultanistic regimes. Baltimore: John Hopkins University Press. Lezcano, Carlos María. 1989. El régimen militar de Alfredo Stroessner: Fuerzas Armadas y política en el Paraguay (1954-1989). Buenos Aires: Comisión Sudamericana de Paz. Farina, Bernardo Néri. 2003. El último supremo: la crónica de Alfredo Stroessner. Asunción: El Lector. Lewis, Paul H. 1980. Paraguay under Stroessner. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Garantující pracoviště:	Katedra politologie, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	prof. PhDr. Maxmilián Strmiska, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	17.9.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval (pod vedením vedoucího diplomové práce) samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Praze dne .....

Podpis studenta.....

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu mé diplomové práce prof. PhDr. Maxmiliánu Strmiskovi, Ph.D. za obsahové a stylistické rady a veškerou další pomoc při tvorbě této diplomové práce.

Anotace

Svoboda, Daniel. 2017. *Sultanistické režimy v Latinské Americe*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Katedra politologie. Diplomová práce.

Diplomová práce se bude zabývat nedemokratickými režimy v Latinské Americe. Španělský politolog Juan José Linz přišel s typologií nedemokratických režimů a mimo kategorie totalitních a autoritářských režimů vyčlenil specifický typ, který nazval sultanistické režimy. Práce bude zkoumat, zdali má vůbec v rámci Latinské Ameriky smysl hovořit o sultanistických režimech, zdali vůbec existují výraznější rozdíly mezi režimy, které Linz označil jako sultanistické a kupříkladu mezi kategorií vojenských autoritarismů (nebo mezi některými jejich fázemi). Práce tak bude zkoumat tři středoamerické karibské režimy Linzem označené jako sultanistické, a to režim Françoise Duvaliera na Haiti, Rafaela Trujilla v Dominikánské republice a Fulgencia Batisty na Kubě, které bude komparovat s vojenskými autoritářskými režimy Augusta Pinocheta v Chile, Alfreda Stroessnera v Paraguayi a Jorgeho Rafaela Videly v Argentině.

Režimy budou důkladně analyzovány a podrobeny výzkumu především v souvislosti s typologií nedemokratických režimů Juana Josého Linze a typologií německého politologa Wolfganga Merkela. Práce si klade za cíl důkladně seznámit čtenáře s charakteristikou sultanistických režimů a s vybranými režimy. Autor na základě analýzy vybraných režimů bude zkoumat, zdali jsou tři středoamerické karibské režimy oprávněně klasifikovány jako sultanistické, nebo zdali spíše vykazují prvky vojenských autoritářských režimů a naopak, zdali vybrané jihoamerické vojenské autoritářské režimy nevykazují spíše sultanistické prvky. Teoretickým východiskem budou především koncepty sultanismu a vojenských autoritarismů Juana Josého Linze a Wolfganga Merkela, které budou aplikovány na uvedené režimy. Z metodologického hlediska bude uplatněna komparativní případová studie.

Klíčová slova: sultanistické režimy, vojenské režimy, autoritářské režimy, Linz, Merkel, Trujillo, Batista, Duvalier, Stroessner, Pinochet, Videla

Annotation

Svoboda, Daniel. 2017. *Sultanistic regimes in Latin America*. Hradec Králové: University of Hradec Králové, Faculty of Arts, Department of Political Science. Diploma thesis.

This diploma thesis will deal with non-democratic regimes in Latin America. Spanish political scientist Juan José Linz came with a typology of non-democratic regimes and out of the categories of totalitarian and authoritarian regimes he set a specific type, which he called sultanistic regimes. The work will examine whether has any meaning within Latin America to talk about sultanistic regimes, whether there are any significant differences between the regimes described by Linz as sultanistic and, for example, between category of military authoritarianisms (or between some of its phases). The work will examine three Central American Caribbean regimes described by Linz as sultanistic, namely François Duvalier's regime on Haiti, Rafael Trujillo's regime in the Dominican republic and Fulgencio Batista's regime on Cuba, which will compare with military authoritarianisms, namely Augusto Pinochet's regime in Chile, Alfredo Stroessner's regime in Paraguay and Jorge Rafael Videla's regime in Argentina.

Regimes will be analyzed thoroughly and researched, especially with the connection with the typology of non-democratic regimes created by Juan José Linz and with the typology created by German political scientist Wolfgang Merkel. The aim of the thesis is to acquaint the reader with the characteristics of sultanistic regimes and with the selected regimes. Based on the analysis of selected regimes, author will examine whether the three Central American Caribbean regimes are properly and rightfully classified as sultanistic, or rather show elements of military authoritarian regimes, and vice versa, whether the selected South American military authoritarian regimes show more sultanistic elements. The theoretical basis will be primarily the concepts of sultanism and military authoritarianism created by Juan José Linz and Wolfgang Merkel, which will be applied to the selected regimes. From methodological point of view will be applied a comparative case study.

Keywords: sultanistic regimes, military regimes, authoritarian regimes, Linz, Merkel, Trujillo, Batista, Duvalier, Stroessner, Pinochet, Videla

Seznam zkratk

AAA	Alianza Anticomunista Argentina
CIA	Central Intelligence Agency
CSD	Coalición Socialista Democrática
DINA	Dirección de Inteligencia Nacional
DNAT	Dirección Nacional de Asuntos Técnicos
MIR	Movimiento de Izquierda Revolucionaria
NDR	Německá demokratická republika
NEP	nová ekonomická politika
OAS	Organizace amerických států
PAP	Partido de Acción Progresista
PC	Partido Colorado
PD	Partido Dominicano
PRN	Proceso de Reorganización Nacional
PUN	Parti de l'Unité nationale
SIM	Servicio de Inteligencia Militar (Dominikánská republika)
SIM	Servicio de Inteligencia Militar (Kuba)
SRN	Spolková republika Německo

Obsah

Úvod.....	10
1 Teoretický rámec.....	17
1.1 Nedemokratické režimy.....	18
1.2 Typologie nedemokratických režimů podle Juana Josého Linze	23
1.2.1 Totalitní režimy	23
1.2.2 Autoritářské režimy.....	24
1.3 Typologie nedemokratických režimů podle Wolfganga Merkela	34
1.3.1 Totalitní režimy	34
1.3.2 Autoritářské režimy.....	35
2 Latinskoamerické nedemokratické režimy	38
2.1 Dominikánská republika za vlády Rafaela Trujilla	40
2.1.1 Původ a nástup k moci Rafaela Trujilla	40
2.1.2 Průběh režimu a jeho pád	42
2.2 Kuba za vlády Fulgencia Batisty	47
2.2.1 Původ a nástup k moci Fulgencia Batisty.....	47
2.2.2 Průběh režimu a jeho pád	48
2.3 Haiti za vlády François Duvaliera	51
2.3.1. Původ a nástup k moci François Duvaliera	52
2.3.2 Průběh režimu a jeho pád	53
2.4 Paraguay za vlády Alfreda Stroessnera	55
2.4.1 Původ a nástup k moci Alfreda Stroessnera	55
2.4.2 Průběh režimu a jeho pád	56
2.5 Chile za vlády Augusta Pinocheta	60
2.5.1 Původ a nástup k moci Augusta Pinocheta	61
2.5.2. Průběh režimu a jeho pád	62
2.6 Argentina za vlády Jorgeho Rafaela Videly	64
2.6.1. Původ a nástup k moci Jorgeho Rafaela Videly.....	65
2.6.2 Průběh režimu a jeho pád	65
3 Analýza vybraných režimů	68
3.1 Dominikánská republika.....	68
3.2 Kuba	72
3.3 Haiti.....	75
3.4 Paraguay.....	77
3.5 Chile	81

3.6 Argentina.....	83
3.7 Shrnutí.....	85
Závěr	89
Seznam pramenů a literatury	96
Prameny	96
Literatura	99
Přílohy	103

Úvod

Cílem této diplomové práce bude zodpovězení výzkumných otázek, které se zabývají tematikou nedemokratických režimů v Latinské Americe, konkrétně sultanistickými a vojenskými autoritářskými režimy ve vybraných zemích. První výzkumná otázka vychází z předpokladu, že vybrané vojenské autoritářské režimy vykazovaly v některých svých fázích či celkově rysy sultanismu a že vybrané sultanistické režimy vykazovaly naopak spíše rysy charakteristické pro vojenské autoritářské režimy, tudíž některé případy tradičně pojímané jako sultanistické režimy lze zařadit mezi vojenské autoritářské režimy a naopak. Na této bázi lze otevřít otázku upřesnění, resp. modifikace konceptů sultanistického režimu a vojenského autoritářského režimu a příslušných typologických schémat, tedy, zda může docházet k překrývání obou konceptů, na což navazuje druhá výzkumná otázka, která bude vycházet z výsledků našeho šetření, zda je kategorie sultanismů legitimní v rámci zkoumání nedemokratických režimů, či by mělo dojít k překlasifikování posuzovaných případů, k introdukci nového typu (zahrnujícího rysy zmíněných dvou typů) nebo k rozšíření a upřesnění typologie etc.

Tato diplomová práce se bude zabývat výzkumem nedemokratických režimů v Latinské Americe. Konkrétně bude práce zkoumat téma, které není v rámci politické vědy a odborné literatury příliš zpracováno. Jedná se o koncept sultanistických režimů španělsko-amerického politologa Juana Josého Linze. V rámci zkoumání nedemokratických režimů dospěl Linz k závěru, že mimo klasické dělení těchto režimů na totalitní a autoritářské by mělo smysl samostatně vyčlenit také třetí specifický typ režimů, a to tzv. sultanismy. Linz a jeho kolegové jsou prakticky jedinými autory, kteří více rozebírají tento koncept, snad s výjimkou Wolfganga Merkela, který ale koncept sultanismu plně přejímá od Linze¹.

Koncept sultanistických režimů představil Linz ve své knize *Totalitarian and Authoritarian Regimes*, kde sestavuje vlastní komplexní typologii nedemokratických režimů, a právě sultanismy staví na roveň ostatních tří typů nedemokratických režimů vedle totalitarismů, autoritarismů a posttotalitarismů (které původně zahrnoval mezi autoritářské režimy, ale

---

¹ S tím rozdílem, že jej uvádí jako typ autoritářských režimů, nikoliv jako samostatný typ nedemokratických režimů.

později je „povýšil“ na samostatnou kategorii v rámci nedemokratických režimů).

V dnešní době se spousta odborníků a výzkumníků specializovaných na nedemokratické režimy zaměřuje na výzkum nového² fenoménu, a to tzv. *hybridních režimů*. Má se jednat o režimy na pomezí demokracie a nedemokracie. V dnešní době se tomuto jevu věnuje celá řada autorů, kteří také přicházejí s různými definicemi jednotlivých hybridních režimů, které nazývají různě – iliberální demokracie (Zakaria 1997), defektní demokracie (Merkel 2004: 33–58), delegativní demokracie (O'Donnell 1994: 55–69), elektorální demokracie nebo pseudodemokracie (Diamond, Linz, Lipset 1995: 8) či třeba soutěživé autoritarismy (Levitsky, Way 2002). Dozajista se jedná o přínosné téma, ovšem ani „klasické“ čistě nedemokratické režimy by neměly být opomíjeny a měly by i nadále být zkoumány a analyzovány.

Tato práce se proto chce zaměřit právě na sultanistické režimy, a to konkrétně v latinskoamerickém regionu. Linz představil svou vizi ideálního sultanismu a uvedl příklady několika režimů z celého světa, které podle něj této charakteristice nejvíce odpovídaly a byly tak nejbližší ideálnímu sultanistickému režimu. Žádný režim tedy plně neodpovídá Linzovu pojetí ideálního sultanismu, ovšem některé režimy se mu značně přiblížily. Mezi těmito režimy, které také blíže analyzuje spolu s americkým profesorem mezinárodních vztahů íránského původu Houchangem Esfandiarem Chehabim v díle *Sultanistic Regimes*, se vyskytují také tři režimy, které najdeme v jediných třech plně suverénních ostrovních státech Střední Ameriky, které lze řadit do regionu Latinské Ameriky. Konkrétně se jedná o tři karibské země – o hispanofonní Kubu za vlády Fulgencia Batisty a Dominikánskou republiku za vlády Rafaela Trujilla a o frankofonní Haiti za vlády François Duvaliera a jeho syna Jeana-Clauda Duvaliera³.

Právě tyto tři režimy Linz uvádí jako příklady nedemokratických režimů, které zahrnuje mezi specifické sultanismy. Má ovšem v kontextu Latinské Ameriky smysl hovořit o sultanistických režimech? Můžeme polemizovat o tom, že tento typ režimů mohl být v rámci Latinské Ameriky běžný v 19. století v éře tzv. *caudillos*, ovšem problematičtější může být

---

² „Nový“ zde není myšleno v tom kontextu, že by se jednalo o typy režimů, které by se objevovaly až v posledních letech, ale v kontextu toho, že teprve v poslední době dochází k většímu zájmu o jejich zkoumání.

³ Pro potřeby této práce je nutné uvést, že zkoumána bude pouze vláda François Duvaliera, nikoliv jeho syna Jeana-Clauda Duvaliera.

otázka moderních sultanistických režimů v tomto regionu. Stojí tak za to položit si otázku, zdali existují nějaké výrazné a významné rozdíly mezi těmi režimy, které Linz označil jako sultanistické a mezi jinými blízkými režimy nedemokratického charakteru, které se vyskytovaly v latinskoamerickém prostoru v minulém století.

Kromě již zmiňované éry *caudillos* totiž režimy Batisty, Trujilla a Duvaliera mohou mnohými aspekty připomínat kupříkladu ty autoritářské režimy, které Linz ve své typologii nazval jako byrokraticko-militaristické. Práce tak bude zkoumat, zdali existují významnější podobnosti mezi sultanistickými režimy, a právě touto kategorií režimů autoritářských celkově⁴, či v některých jejich fázích. Je totiž možné, že některé sultanistické režimy by se mohly mnohými svými atributy překrývat s režimy byrokraticko-militaristickými, nebo alespoň s některými fázemi těchto režimů, a naopak některé byrokraticko-militaristické autoritářské režimy by mohly být charakterizovány jako sultanistické, či v jistých etapách své existence vykazovat sultanistické prvky. Obdobně tomu je v případě zařazování mnohých byrokraticko-militaristických autoritářských režimů v převážně starší odborné i laické literatuře mezi fašistické režimy, ovšem v novějších dílech stojí již byrokraticko-militaristické režimy v rámci typologie nedemokratických režimů mimo režimy fašistické, byť se připouští, že v některých fázích své existence (vědomě) přejaly výrazné fašistické prvky.

Také typologie německého politologa Wolfganga Merkela uvádí, že některé vojenské autoritářské režimy mají sklony k charismatičkému vůdcovství. Merkel ve své typologii totiž dělí tzv. militaristické režimy na ty, kde vládne junta necharismatičkých vojáků (byrokraticko-militaristické) a na militaristické vůdcovské režimy, kde namísto acharismatičké vojenské junty vládne charismatičkový vojenský vůdce. Mimo typ militaristických režimů navíc vyčleňuje typ režimů modernizačních, kam řadí vojenské režimy vzniklé za účelem modernizace doposud tradiční, neindustrializované země.

Tato práce bude proto komparovat trojici karibských sultanismů podle Linze s trojicí jihoamerických vojenských režimů, které spadají v Linzově či Merkelově typologii pod různé typy vojenských režimů⁵ a bude hledat vzájemné podobnosti. Jihoamerickými vojenskými režimy budou Chile za

---

⁴ Viz poznámka č. 4.

⁵ Různými typy vojenských režimů rozumějme byrokraticko-militaristické autoritarismy uváděné Linzem či byrokraticko-militaristické, militaristické vůdcovské a modernizační autoritarismy uváděné Merkelem.

vlády Augusta Pinocheta, Paraguay za vlády Alfreda Stroessnera a Argentina za vlády Jorgeho Rafaela Videly v rámci vojenské junty během tzv. *Národního reorganizačního procesu*⁶. Režimy budou důkladně analyzovány především v souvislosti s typologií nedemokratických režimů Juana Josého Linze či Wolfganga Merkela, využity ale budou také další významná díla autorů zaměřujících se ať již na nedemokratické režimy, tak na latinskoamerický region. V této práci není dostatečný prostor pro rozebrání dalších typologií či analýz latinskoamerických vojenských režimů, avšak její případné rozšíření by se mohlo opírat také o Samuela P. Huntingtona a jeho *The Soldier and the State*, Guillerma A. O'Donnella a jeho *Modernization and Bureaucratic-Authoritarianism: Studies in South American Politics* či o Samuela E. Finera a jeho *The Man on Horseback* a o mnoho dalších autorů.

Práce bude členěna do tří hlavních částí, které budou dále strukturovány do dílčích kapitol a podkapitol. První (teoreticko-metodologická) část představí teoretický rámec práce. Teoretická část si klade za cíl stručné seznámení s teoriemi nedemokratických režimů, především v podání Juana Josého Linze a Wolfganga Merkela. Důraz bude v rámci jejich typologií kladen především na koncepty sultanistických režimů a na členění a charakteristiku různých vojenských autoritářských režimů. Díla Linze a Merkela budou chápána jako nosná páteř práce, teoretická východiska budou vycházet především z jejich stěžejních prací zaměřujících se na typologii nedemokratických režimů a jejich následnou charakteristiku, deskripci či analýzu. Využita budou také díla rozebírající jejich jednotlivé koncepty a typy režimů, stejně jako další teoretické prameny a literatura autorů specializujících se buď také na nedemokratické režimy, nebo alespoň na charakteristiky latinskoamerického regionu.

Druhá část bude deskriptivního charakteru. Klade si za cíl důkladný popis zkoumaného jevu, kterým jsou nedemokratické režimy v kontextu Latinské Ameriky, a to konkrétně trojice středoamerických karibských sultanismů (Batistova Kuba, Trujillova Dominikánská republika a Duvalierovo Haiti), která bude komparována s trojicí jihoamerických vojenských režimů (Pinochetovo Chile, Stroessnerova Paraguay a Videlova Argentina). V této části dojde k podrobnějšímu seznámení se s onou šesticí latinskoamerických zemí ve zkoumaných obdobích. Důležité bude charakterizovat nejdůležitější atributy a aspekty jednotlivých režimů, přiblížit

---

⁶ *Proceso de Reorganización Nacional (PRN)*.

jejich chod, fungování, systém či styl vládnutí. Podstatná bude především charakteristika vládnutí v daných režimech a vše s ní spojené, jelikož na základě rozsáhlých znalostí těchto režimů bude možné provést následnou analýzu s využitím teoretických poznatků z typologií nedemokratických režimů rozpracovaných v teoretické části.

Třetí (analytická) část poslouží k propojení dvou předchozích kapitol. Linzovy a Merkelovy typologie představené v teoretické části budou aplikovány na konkrétní případy latinskoamerických režimů. Typologie a jednotlivé koncepty nedemokratických režimů, konkrétně dva typy, sultanistické a vojenské autoritářské (různé subkategorie)⁷ režimy. V této části ověříme námi stanovené výzkumné otázky. Budou zkoumány podobnosti a odlišnosti daných konceptů a daných režimů. Na základě teoretických i empirických poznatků z předchozích dvou kapitol dojde k ověření či vyvrácení předpokladů, zdali má smysl v kontextu Latinské Ameriky v minulém století hovořit o existenci sultanistických režimů, či se tyto režimy více či méně podobají různým typům vojenských autoritářských režimů či některým jejich fázím, a naopak zdali by se některé vojenské autoritářské režimy nedaly v určitých svých vývojových etapách zařadit spíše mezi režimy sultanistické.

Z metodologického hlediska bude využita a aplikována instrumentální komparativní případová studie. Případová studie neboli kazuistika je vhodná právě proto, že se jedná o detailní analýzu vybraného případu (či vybraných případů). Instrumentální případová studie vybere daný jev a následně zkoumá příklady, které jej reprezentují (Stake 1995). Námi vybraným jevem je sultanismus a dále budeme zkoumat příklady zemí, které jej reprezentují.

Toto téma je vybráno především z důvodu nedostatečného zpracování v odborné literatuře. Práce se nesnaží o ambiciózní, novou typologii nedemokratických režimů, avšak o jakousi revizi či o její doplnění. Již samotné typologie Juana Josého Linze a Wolfganga Merkela byly reakcí na nepřilíš ucelené a utříděné koncepty nedemokratických režimů, navíc Merkelova typologie je právě tou revizí či rozšířením předchozí Linzovy typologie. Jejich typologie, které jsou v mnohém totožné, ovšem postrádají novější přístupy, doplnění či konstruktivní kritiku. Jak již bylo zmíněno,

---

⁷ Viz výše uvedené dílčí vojenské autoritářské režimy podle typologií Juana Josého Linze a Wolfganga Merkela.

v rámci nedemokratických režimů dnes spíše dochází k výzkumu režimů, které jsou na pomezí nedemokracie a demokracie, nazývaných jako hybridní režimy. Prostor pro komentář a s jistým časovým odstupem také zhodnocení dosavadních typologií nedemokratických režimů nicméně chybí⁸.

Obzvláště v latinskoamerickém regionu se vyskytovala řada režimů, které by si zasloužily bližší rozpracování a analýzu a případné zvážení, ke kterému typu nedemokratických režimů je zařadit, či zdali nevytvořit úplně nový typ či rovnou celou typologii.

Jak již bylo zmíněno, obdobnou chybou bylo po celé dlouhé roky ignorování a opomíjení faktů okolo spousty vojenských či jiných autoritářských režimů, které byly, často vinou sovětské komunistické propagandy a jejího následného vlivu i po pádu železné opony, škatulkovány jako fašistické. I když se i dnes odborníci shodují, že dané režimy vykazovaly v různých fázích fašistické prvky a během některých svých etap je lze charakterizovat jako fašistické, nelze je celkově definovat jako fašistické režimy.

Juan José Linz či Wolfgang Merkel si již dali tu práci a podrobili nedemokratické režimy bližšímu zkoumání a vytvořili důkladné typologie, které reflektují specifika různých režimů a brání se jejich generalizaci. Ovšem od doby, kdy oba autoři publikovali svá díla, dochází pouze k reprodukci jejich myšlenek bez výraznějších snah o nějakou revizi či o nové poznatky a zhodnocení stávajících typologií.

Tato práce proto přináší inovativní vhled do problematiky nedemokratických režimů v Latinské Americe, soustřeďuje se ovšem na konkrétní typy režimů a na konkrétní země pod nadvládou právě těchto režimů, nezahrnuje tedy komplexní pohled na celkovou problematiku všech typů nedemokratických režimů ve všech latinskoamerických zemích nebo na jiné regiony. Práce si ostatně jasně stanovuje vybranou šestici režimů a neohlíží se na ostatní režimy, které se v Latinské Americe vyskytovaly. Ospravedlnění výběru spočívá v následujícím klíči – tři středoamerické karibské režimy jsou jako jediné přímo Linzem charakterizovány a vybrány jako sultanistické (potažmo ideálnímu sultanismu nejpodobnější) a trojice jihoamerických zemí zastupuje vždy jeden z dílčích typů a subtypů v rámci vojenských autoritářských režimů podle Linze či Merkela – byrokraticko-

---

⁸ Samozřejmě existují odborné články a jiné práce zabývající se touto problematikou, ale chybí všeobecně rozšířené a ucelené dílo na úrovni Linzových či Merkelových typologií, které by s odstupem času tyto typologie zhodnotilo či revidovalo.

militaristický autoritářský režim, rozdělen mezi typ, kde vládne necharismatická vojenská junta (Argentina) a na typ s charismatickým vůdcem (Paraguay) a modernizační autoritářský režim (Chile)⁹.

---

⁹ Jedná se tedy o již zmíněné byrokraticko-militaristické autoritářské režimy v podání Linze a o byrokraticko-militaristické, vůdcovské militaristické a modernizační autoritářské režimy v podání Merkela.

1 Teoretický rámec

Teoretický rámec této diplomové práce vychází z konceptu nedemokratických režimů. Tento okruh bádání prošel za dobu existence svého působení v rámci politické vědy značným vývojem, a proto je nutné určit, ze které typologie a jakého autora bude práce vycházet. Pro potřeby této diplomové práce bude stěžejní především typologie nedemokratických režimů od španělsko-amerického politologa Juana Josého Linze (Linz 2000), doplněná také o typologii německého politologa Wolfganga Merkela (Merkel 1999), který svou prací přímo navazoval na předchozí Linzovo dílo.

Ústředním tématem této práce je šestice režimů, které chceme blíže přiblížit a zkoumat. Účelem práce je především posoudit oprávněnost převažujícího typologického zařazení daných režimů. Dle Linzovy typologie by trojice středoamerických karibských režimů splňovala jisté rysy blízké se ideálnímu sultanistickému režimu, zatímco trojice posuzovaných jihoamerických režimů bývá zařazována mezi různé varianty vojenských autoritářských režimů¹⁰. Půjde nám tedy o důkladné a vícerozměrné posouzení oprávněnosti kategorizace oněch šesti režimů. Cílem předložené práce je zodpovědět na otázku, zdali je přiřazení oněch režimů do těchto kategorií dostatečně opodstatněné a odůvodněné, tedy, zdali by trojice posuzovaných jihoamerických vojenských autoritářských režimů neměla být spíše označena jako sultanistické režimy, či se jim alespoň nepřiblížila v některých svých fázích, jako se kupříkladu Francův režim ve Španělsku a mnohé další v některých svých etapách blížily charakteristice fašistických režimů, ať již přijetím jisté fašistické symboliky, nebo třeba absorpcí fašistických hnutí či jiných aspektů této ideologie. V případě zkoumání středoamerických karibských režimů půjde především o posouzení toho, zdali skutečně tyto režimy natolik vybočovaly z typologie autoritářských režimů, aby byly oprávněně začleněny do samostatného typu nedemokratických režimů, které Linz charakterizoval jako režimy sultanistické (Chehabi, Linz 1998: 3–85).

---

¹⁰ V Merkelově podání, Linz uvádí jediný typ vojenského autoritářského režimu, který dále nečlení, a to byrokraticko-militaristický autoritarismus.

Pro potřeby této práce tak nebude potřeba věnovat výraznější prostor těm nedemokratickým režimům, které se svým charakterem a svou podstatou nikterak nepřibližují námi zkoumané šestici. Na mysli se tak třeba mají totalitní režimy, kterými námi zkoumaný latinskoamerický sextet dozajista nebyl, nebo třeba režimy hybridní či posttotalitní. Při představování Linzovy, a poté také Merkelovy typologie tak bude kladen důraz především na autoritářské režimy a speciálně na jejich vojenské typy či subtypy a dále na samostatně stojící typ nedemokratických režimů – sultanismy¹¹. Jsme si ovšem vědomi, že práce nesmí být okleštěna o celkovou typologii nedemokratických režimů, jinak by došlo k vytrhávání informací z kontextu, proto budou představeny všechny typy nedemokratických režimů dle Juana Josého Linze a Wolfganga Merkela, podstatné ovšem pro práci budou především koncepce autoritářských a sultanistických režimů, na které bude kladen větší důraz a kterým bude věnována větší pozornost.

1.1 Nedemokratické režimy

Někteří autoři uvádějí možné triviální tvrzení, že co již není demokracie, je zkrátka nedemokracie. Toto zkoumání „antidemokratismu“ má ovšem svá úskalí, a ta tkví právě v roztržité terminologii. Nejednotnost a nejednoznačnost terminologie má za následek inflaci pojmů a jejich nesprávné užívání mezi odbornou, ale především laickou veřejností. Tento chaos zapříčiňuje zaměňování pojmů a vede k mizení skutečné podstaty těchto termínů (Balík, Kubát 2004: 11). Proto je potřeba podstatně detailnější rozbor.

V rámci zkoumání nedemokratických režimů se tak můžeme setkat s mnohými termíny, které ovšem bývají velmi často zaměňovány jedny za druhé, čímž vzniká velice nepřehledná situace na poli zkoumání toho, co již není demokracie. Tyto termíny většinou označují dané režimy spjaté s určitou historickou epochou, či reflektují specifické aspekty a atributy jednotlivých nedemokratických režimů. V rámci studia nedemokratických režimů se tak můžeme setkávat s termíny jako *despocie*, *tyranie*, *diktatura*, *absolutismus*, *autarchie*, *autokracie*, *autoritarismus* (*autoritářství*), *totalitarismus* (*totalita*), ale také *hegemonismus*, *oligarchie*, *plutokracie* či

---

¹¹ Pouze v případě Linze, Merkel sultanistické režimy řadí mezi celkových devět typů autoritářských režimů.

teokracie. Jedná se o obecné pojmy, které označují konkrétní typ nedemokratické formy vlády (Balík, Kubát 2004: 12).

Existuje celá řada autorů, kteří zpracovali své typologie nedemokratických režimů. Takovou je také typologie z pera významného amerického politologa a poradce mnoha prezidentů Spojených států amerických, Samuela P. Huntingtona. Ten rozdělil nedemokratické režimy do tří skupin podle obtížnosti tranzice, tedy přechodu k demokracii. Vyčlenil tak 1) *systémy jedné strany*, kde, jak již název napovídá, jde o režim řízený jednou hegemonní politickou stranou, která se dostala k moci nejčastěji revoluční cestou. Typickým příkladem zemí s vládou jediné strany jsou pro Huntingtona komunistické režimy. Dále zmiňuje 2) *vojenské režimy*, v nichž je veškerá politická moc v rukou armády, která se k moci většinou dostane skrze vojenský převrat. Tento typ režimů bývá nejčastější právě v námi zkoumaném regionu Latinské Ameriky. Posledním Huntingtonovým typem nedemokratického režimu je 3) *osobní diktatura*. V takovýchto režimech je vláda koncentrovaná v rukou jedné, často velmi charismatické osoby-diktátora (Huntington 1991). Také tento režim ve své nejextrémnější podobě můžeme nalézt v námi zkoumaných případech – sultanismus je charakterizován jako extrémní forma patrimonialismu a silné osobní diktatury.

Pro širší rozhled nám může posloužit také typologie italského politologa Giovanniho Sartoriho. Právě Sartori uvádí i historické nedemokratické režimy, tedy režimy předcházející dvacátému století, které jinak bývá ústředním tématem výzkumu dalších předních vědců zaměřujících se na nedemokratické režimy (Balík, Kubát 2004: 17).

Jako úplně nejstarší formu nedemokratického vládnutí uvádí Sartori *despocie*, ve kterých má dědičný panovník neomezenou absolutní moc, nepodléhající žádné kontrole, opírající se o podporu dalších vyšších vrstev společnosti, především vysoce postavených kněží a velitelů vojska. Despocie jsou spojovány nejčastěji se starověkými orientálními státy v oblasti dnešního Blízkého východu, ať již v oblasti úrodného púlměsíce (Mezopotámie – Sumer, Babylón, Asýrie aj.), Persie či Egypta. Tato forma vlády byla později v antickém Řecku i Římě vnímána velice negativně a se značným odporem (Balík, Kubát 2004: 19).

Chronologicky následující nedemokratickou formou vládnutí byly právě až antické starořecké *tyranie*, které existovaly v různých podobách od 7. století př. n. l. až do 5. století př. n. l. Tyranida se vyznačovala převzetím

moci jedinců či skupin nespokojených s dosavadní vládou, v jejichž čele stál obvykle charismatický lídr-tyran, který oplýval dobrými rétorickými a komunikačními schopnostmi, které byly nezdědka využívány k populistickým proslovům. Tyranie tak postrádala legitimitu a tyran povětšinou moc využíval ke svému vlastnímu prospěchu (Balík, Kubát 2004: 19).

Dalším typem historického nedemokratického režimu byl *absolutismus*. Jak již z názvu vyplývá, jedná se o formu vlády, kde má panovník absolutní moc, nezávislou na jakékoliv jiné instituci. Vesměs jako synonymum pak bývá užíván také termín *autarchie*, který též značí ničím neomezenou vládu jednoho panovníka, stojícího nad právem. Oba termíny bývají spojovány s absolutistickými monarchiemi středověku a novověku, nejčastěji se jedná o rozmezí 16. a 18. století (Balík, Kubát 2004: 19).

Tyto pojmy lze chápat jako historismy, jelikož se přímo vztahují k dané historické epoše. Mimo to ale stojí také strukturální pojmy jako *diktatura* a *autokracie*, které ovšem připadaly Sartorimu natolik obecné, že se pokusil o jejich bližší vymezení.

Začneme s termínem *diktatura*. Ta je dnes vesměs chápána jako neústavní vláda, tedy, vláda taková, která buď po svém interpretuje stávající ústavu, anebo vláda dle úplně nové ústavy, která přisuzuje vládcům neomezenou moc. Moderní negativní konotace pojmu *diktatura* ovšem nebyla vždy samozřejmostí. Ve starověkém Římě, odkud tento původně latinský výraz pochází, se jednalo o nestandardní funkci, jejíž existenci vyžadovaly mimořádné události, nejčastěji vojenského charakteru. Starořímský senát poté vybral do čela Říma diktátora, kterému na dobu půl roku přičkl neomezené pravomoce. Byť jistou ambivalenci vůči tomuto pojmu zavinil již Iulius Caesar, ještě ve druhé polovině 19. století se známý italský revolucionář a vůdčí postava italského risorgimenta¹², Giuseppe Garibaldi, tituloval jako diktátor. Vyloženě negativní přízvisko dodali tomuto pojmu nejprve francouzský politický myslitel Louis Blanqui se svým konceptem diktatury revolucionářů, čímž diktaturu povýšil na způsob vykonávání moci, a poté ve třicátých letech minulého století italští fašisté (Balík, Kubát 2004: 17).

Termín *diktatura* ještě lze v jistých konotacích chápat jako historický termín *sui generis*, ovšem pojem *autokracie* je již čistě teoretický bez jakýchkoli historických přízvisek. Podle Sartoriho platí následující symetrická

---

¹² Risorgimento označuje proces sjednocení Itálie, který vyvrcholil v roce 1861.

dichotomie – demokracie je opakem autokracie, a proto platí, že demokracie je neautokracie a autokracie je nedemokracie (Balík, Kubát 2004: 18). Můžeme tak vycházet z toho, že nedemokratické režimy jsou vlastně autokratické režimy. Moc náleží pouze jednomu člověku či úzké skupině osob (aristokracie, politická strana, vojenská junta etc.), která postrádá mocenskou legitimitu.

Opět o něco konkrétnější jsou termíny *teokracie*, *oligarchie* a *plutokracie*. V *teokracii* vláda odvozuje svou moc od boha. Ti, kteří vládou, bývají nejčastěji považováni za zástupce boha na Zemi. Reprezentanti boží moci tak vykonávají také světskou moc, je tomu tedy přesně naopak, než tomu bývá v sekulárních státech. Teokracie se hojně vyskytovaly již od starověku, v dnešní době se s nimi můžeme setkat v případě kněžimi řízeného Vatikánu či ajatolláhy řízeného Íránu (Balík, Kubát 2004: 18). Donedávna pak teokratický režim fungoval kupříkladu v Afghánistánu či svým způsobem také v Tibetu.

Co se týká termínů *oligarchie* a *plutokracie*, ty stojí někde na pomezí historického a strukturálního pojmosloví. Jedná se do velké míry o synonyma, záleží ovšem na jejich interpretaci. *Oligarchie* bývá definována jako forma vlády, ve které je státní moc v rukou malé skupiny osob, která se rekrutuje z řad aristokracie a kterou zdobí především značné bohatství. *Plutokracie* pak označuje druh oligarchie, ve kterém příliš nezáleží na urozeném původu, jako spíše na bohatství dané skupiny vládnoucích osob (Balík, Kubát 2004. 18). Pojem plutokracie se tak mnohem více hodí pro moderní kapitalistické společnosti, spíše než oligarchie, která by daleko více odpovídala starým feudálním pořádkům, ovšem v běžné mluvě či v médiích se můžeme naprosto běžně setkávat spíše s termínem oligarchie.

Také námi zkoumaná oblast Latinské Ameriky má své zkušenosti s různými specifickými typy nedemokratických forem vládnutí. Jedním takovým je specifický *kasikismus*. Kasikové byli domorodí indiánští lídři, původně v Karibiku, následně se ale tento termín rozšířil také na pevninské části Latinské Ameriky. Poté, co španělština přejala od karibských Indiánů kmene Taíno tento výraz, začali se jím označovat lokální političtí vůdci, kteří disponovali značnou mocí. Kasikismus tak označoval politický systém, ve kterém měli klíčovou úlohu lokální političtí vůdci (Kern 1973).

Velmi podobný tomuto stylu vládnutí je poté dobře známý latinskoamerický fenomén zvaný *caudillismus*. Převážně v 19. století po získání nezávislosti na Španělsku se v nových latinskoamerických zemích

zrodil fenomén politického režimu, ve kterém má politickou moc charismatický vůdce (španělsky *caudillo*), nejčastěji pocházející z vojenských a velkostatkářských kruhů. Režim je postaven na silné autoritě tohoto vůdce, který také všelijak dokazuje svou sílu – pro caudillismus jsou typickými znaky silný machismus a patrimonialismus, mnohdy hraničící až s kultem osobnosti. V 19. století tento styl vládnutí přímo navazoval na rozpad španělského koloniálního systému a těžil ze slabé centralizace, jakožto ze slabých státních institucí, ale také z doposud nepřilíš vyjasněných hranic nově vzniklých států. Ve století dvacátém ovšem fenomén caudillos nevyrazil, naopak se k němu přidala spousta nových rysů – ještě více se začal projevat kult osobnosti a patrimonialismus, doplněný o politiku patronáže, značný klientelismus a/nebo nepotismus či o populistickou a demagogickou rétoriku (Lewis 2006: 7–30).

Právě mnoho politiků 20. i 21. století bývá stále spojováno s fenoménem caudillos, bez ohledu na jejich politické názory či jejich původ. Mnozí populističtí politici či vojenští diktátoři z pravého i levého pólu politického spektra bývají běžně označováni jako novodobí caudillové a nejinak tomu bylo také v průběhu minulého století. Fenomén latinskoamerického caudillismu tak má pro tuto práci poněkud inspirativní charakter, jelikož právě různé rysy personalismu, patrimonialismu, klientelismu, nepotismu či kultu osobnosti napříč jednotlivými režimy bude zkoumat. Je možné, že kdyby Juan José Linz zkoumal také politické režimy Latinské Ameriky 19. století, které byly velmi často ovládnuty caudilly, dospěl by k závěru, že by je zařadil mezi svůj koncept sultanistických režimů, ovšem nechceme se pouštět do spekulací.

Jelikož existuje spojitost mezi fenoménem caudillos a personalistickými režimy v Latinské Americe a jelikož víme, že rysy caudillismu 19. století přetrvaly po celé 20. století, lze se domnívat, že mnoho latinskoamerických režimů 20. století bude vykazovat prvky caudillismu a budou tak mít blízko také k prvkům Linzova sultanismu. V opačném případě lze dospět k závěru, že caudillistické i sultanistické režimy sice vykazovaly značnou míru personalismu, ale i přesto byly spíše především vojenskými režimy jako mnohé jiné. I takovéto závěry může tato práce přinést.

1.2 Typologie nedemokratických režimů podle Juana Josého Linze

V dnešní době je možná nejznámější a nejužívanější typologií nedemokratických režimů právě ta od Juana Josého Linze. Právě jeho typologie spolu s tou Wolfganga Merkela budou stěžejními pro tuto práci a také těmi, ze kterých budeme primárně vycházet. Totalitní režimy sice nejsou předmětem zkoumání naší práce, avšak pro lepší orientaci zmíníme také Linzovu charakteristiku totalitních režimů. Linz postavil svou typologii na třech proměnných, a to 1) na stupni politického pluralismu v kontinuu od omezeného pluralismu k monismu, 2) na stupni reálné politické participace lidí v kontinuu od depolitizace k mobilizaci a 3) na stupni ideologizace v kontinuu od pouhé přítomnosti mentálních paradigmat k centrálnímu postavení ideologie (Dvořáková, Kunc 1994: 50).

Na základě těchto proměnných stanovil Linz tři kategorie nedemokratických režimů: totalitní, tradiční a autoritářské režimy. V kategorii totalitních režimů dále rozlišuje tři poddruhy: ideologický totalitní režim, mocensky zaměřený totalitní režim a stranicky zaměřený totalitní režim (Linz 2000: 14).

1.2.1 Totalitní režimy

Juan José Linz ve své typologii totalitních režimů navazoval mj. na klasiky výzkumu totalitních režimů Carla Joachima Friedricha a Zbigniewa Brzezinského. Již počátkem sedmdesátých let tak stanovil tři kritéria, která musí dané režimy naplňovat, aby mohly být označeny za režimy totalitní. Těmi třemi podmínkami jsou:

1) „Existence monistického (jediného), avšak nikoliv nutně také monolitického (jednotného) centra moci. Jakýkoli pluralismus existujících institucí či skupin odvozuje svou legitimitu z tohoto centra, je jím zprostředkováván a je spíše politickým výtvoem ‚shora‘ než produktem dědictví předchozí netotalitní éry a předešlého společenského uspořádání“ (Linz 2000: 70).

2) „Existence exkluzivní, autonomní a více či méně intelektuálně podložené ideologie, se kterou se vládnoucí skupiny či vůdcové identifikují a jež je užívána jako základ pro výkon politiky či pro manipulaci obyvatelstva.

Ideologie překračuje konkrétní program či hranice legitimní politické akce, aby interpretovala sociální realitu či konečný smysl a cíl dějin“ (Linz 2000: 70).¹³

3) Masivní politická mobilizace a občanská participace, kdy jsou občané přímo nuceni k účasti na politickém životě. Vycházejíce z ideologie by občané měli plnit politické a sociální úkoly, což je podporováno, vyžadováno, odměňováno a také usměrňováno jedinou vládnoucí stranou, která má monopol na moc, kterou provádí také skrze své masové organizace. Na rozdíl od autoritářských režimů, které naopak vyžadují apatii a pasivní typ poslušnosti, je tento přístup považován totalitními režimy za nežádoucí (Linz 2000: 70).

Linz také uvádí, jaké jsou zásadní rozdíly mezi režimy totalitními a sultanistickými. Podle Linze existují čtyři hlavní rozdíly. Sultanistické režimy (stejně jako režimy autoritářské) postrádají nějakou vůdčí či jakoukoliv jinou nosnou a propracovanou ideologii, kterou v totalitních režimech často prosazují prorežimní intelektuálové ve snaze o jeho legitimizaci, která v nich vinou absence demokracie a svobody chybí. Sultanismy se dále liší ve fúzi mezi soukromými a veřejnými rolemi vládce a v nedostatečné angažovanosti v neosobních cílech. V totalitarismech totiž vládci často věří ve své vyšší poslání a v jisté vyšší principy svého vládnutí, kdežto v sultanistických režimech jde vládcům spíše o vlastní obohacení a o osobní moc než o nějaké vyšší motivy, proto často nedochází k mobilizaci intelektuálů pro legitimizaci své vlády. Třetím rozdílem je (opět shodný s autoritářskými režimy) absence jedné masové politické strany, stejně tak ale také absence dalších podpůrných organizací, které by politizovaly každodenní život. Čtvrtý rozdíl poté Linz spatřuje v tom, že sultanistické režimy pronikají do společnosti značně nerovnoměrně (Chehabi, Linz 1998: 23–24).

1.2.2 Autoritářské režimy

Pro nás podstatnějším typem nedemokratických režimů jsou režimy autoritářské. Juan José Linz vypracoval svůj koncept autoritářských režimů na začátku 70. let na příkladu frankistického Španělska. Jedná se o stěžejní

---

¹³ Jinými slovy, existuje jedna vůdčí ideologie, která je natolik ambiciózní, že si klade za cíl vysvětlení všeho. Vládnoucí totalitní elity právě od ní odvozují svůj nelegitimní mandát. Podle ní jsou dějinami předurčeni k tomu, aby nastolili něco jako „království míru a ráj na Zemi“ (Balík, Kubát 2004: 38–39).

dílo v rámci zkoumání nedemokratických režimů a o značně propracovanou typologii. K definování autoritarismu Linzovi posloužila čtyři základní kritéria. Autoritářství definoval jako politický systém, ve kterém 1) existuje limitovaný pluralismus, 2) absentuje propracovaná vůdčí ideologie, zato je zde patrná výrazná mentalita, 3) není praktikována extenzivní či intenzivní politická mobilizace (maximálně v některých etapách vývoje, ovšem nikoliv po celou dobu) a 4) vůdce či výjimečně malá skupina vládnoucích uplatňuje moc uvnitř formálně špatně definovaných, avšak předvídatelných hranic (Linz 2000: 159).

Pro odlišení autoritarismů od totalitarismů Linz navrhl rozlišovat také čtyři kritéria. 1) Míru omezení pluralismu (na ose limitovaný pluralismus – monismus), 2) proces získávání a udržování legitimacy (na ose mentalita – ideologie), 3) míru mobilizace společnosti (na ose depolitizace – mobilizace) a 4) charakter vůdcovství (na ose vůdcovství omezené („nechtěné“) – cílené), přičemž levý pól osy je vždy typický pro režimy autoritářské a pravý pól pro režimy totalitní.

Linz také nastínil, jak odlišit autoritářské režimy od demokratických zřízení. Především jde o limitovaný pluralismus, který v demokratických státech není nikterak omezen. Další rozdíly oproti totalitarismům poté spočívají v tom, že v autoritářských režimech neexistují centralizované politické či společenské organizace, jako tomu bývá v totalitních režimech. Režim leckdy uznává (a nezdědka ji vyloženě podporuje) existenci řady společenských i jiných, dokonce i politických organizací, podstatná je ovšem jejich loajalita k vládnoucímu režimu. Mimo politickou sféru tak často bývá patrný pluralismus ve sférách společenských či ekonomických. Typická proto bývá vzájemná podpora mezi autoritářskými režimy a kupříkladu podnikatelskými kruhy či církvemi (Linz 2000: 159).

Linz také uvádí rozdíly mezi autoritářskými a sultanistickými režimy, což je podstatné pro naši práci – sultanismy jsou na rozdíl od autoritarismů méně institucionalizované, nevykazují omezený politický ani společenský pluralismus a netolerují vytváření nových struktur na podporu režimu. V sultanismech se také vyskytuje absence právního státu a tyto režimy jsou velmi nestabilní, co se týká dodržování vlastních norem a zákonů (Chehabi, Linz 1998: 24–25).

Samotné autoritářské režimy vykazují podle Linze řadu zřejmých rozdílů, a proto je nutné je vnitřně ještě dále členit. I v rámci tohoto typu nedemokratického režimu existují odlišnosti v míře účasti participace občanů na politickém životě, ve snaze režimu vytvořit si vlastní ideologii či také na míře limitovaného pluralismu. Na základě těchto tří os Linz stanovil sedm typů autoritářských režimů (Linz 2000: 165–168).

1) Byrokraticko-militaristické autoritářské režimy

Hovoříme-li o úřednicko-vojenských autoritářských režimech, mluvíme o nejméně frekventovanějším typu autoritářských režimů vůbec. Dominantní je zde pomyslná mocenská koalice byrokratického a armádního establishmentu. Ostatní skupiny jsou z vládnoucího procesu vyřazené a privilegované postavení tak náleží skupinám vojenským a úřednickým. Režim ovšem nevytváří ani nevyužívá žádnou vůdčí ideologii, vládne pragmaticky a na základě mentality, uvnitř jejích hranic. Existence vládnoucí politické strany je možná, ovšem nikoliv nutná. Spíše ovšem dochází k vytvoření vládou podporované politické strany, svobodná politická soutěž ale není povolena. Právě tyto režimy často bývaly a stále bývají v odborné i laické literatuře nejčastěji označovány jako fašistické. Je to zčásti proto, že tyto režimy vědomě převzaly v meziválečném období nezanedbatelnou část fašistické rétoriky, metodiky i symboliky, a také absorbovaly jiné fašistické prvky. Podle Linze je však toto označování nesprávné. Mezi příklady těchto režimů uvádí například Španělsko za vlády generála Francisca Franca (1936–1975), Chile za vlády generála Augusta Pinocheta (1973–1989), Argentinu za vlády Juana Dominga Peróna (1946–1955), Polsko za vlády maršálů Józefa Piłsudského a Edwarda Rydze-Śmiglého (1926–1939) či Maďarsko za vlády admirála Miklóse Horthyho (1920–1944). Ze současnosti poté uvádí režim v Myanmaru (dříve známém jako Barma).

2) Organicko-etatistické autoritářské režimy

V tomto typu režimu dochází již při jeho konstituování k odmítnutí liberální demokracie a jejích individualistických prvků, stejně tak je zamítnut koncept třídního konfliktu. Režim si klade za cíl vytvoření institucionalizovaných organických struktur. Stát by se měl podle etatistické koncepce chovat jako lidský organismus. V tomto typu autoritářského režimu je předpokladem organická společnost, ve které jsou všichni občané přirozeně členy různých sociálních skupin (univerzity, farnosti,

zaměstnanecké asociace, profesní asociace, zaměstnání etc.), které jsou kontrastem k uměle vytvářeným politickým stranám – ty rozdělují společnost i občany a žádají existenci profesionálních politiků a stranických aparátů vzdálených od všedního života. Namísto toho tak tyto korporace nahrazují politický pluralismus. Různé korporace reprezentují různé zájmové skupiny a jsou využívány vládnoucí politickou stranou. Podstatným rozdílem oproti předchozímu typu autoritářského režimu je právě tato korporativní, organická struktura společnosti. Nalézt jsme jej mohli podle Linze především v Portugalsku za Antónia de Oliveiry Salazara a jeho následovníka Marcela Caetana (1926–1974), dále pak třeba v Rakousku za Engelberta Dollfusse a Kurta Schuschnigga (1934–1938) či v jistých etapách také ve frankistickém Španělsku a ve fašistické Itálii.

3) Mobilizační autoritářské režimy v postdemokratických společnostech

Tento typ režimu se vyskytuje v zemích, které za sebou mají různě dlouhou demokratickou epochu, která byla ovšem neschopná řešit elementární sociální problémy. Od obou předchozích režimů se liší tím, že zde není možné ustavit pouze úřednicko-vojenskou vládu či stát strukturovat organicky, a to kvůli touze značné části společnosti participovat na vládnutí. Tento typ mobilizačních režimů byl jedním z výsledků fašistických mobilizací v době krize demokratického uspořádání v meziválečné Evropě. Jako klasický případ tohoto typu autoritářského režimu se uvádí fašistická Carnarská republika italského básníka Gabriela D'Annunzia¹⁴ (1919) nebo Mussoliniho fašistická Itálie.

4) Postkoloniální mobilizační autoritářské režimy

Tento typ režimu se vyskytuje především v zemích, kde došlo ke svržení stávajícího režimu po boji s národněosvobozeneckou skupinou. Tato skupina zpravidla vytvoří jedinou či dominantní politickou stranu, která často bývá pouze transformací nějaké bývalé rebelské vojenské skupiny bojující za nezávislost na koloniální mocnosti. Tyto strany nebývají schopné vytvořit nějakou nosnou ideologii, většinou tak spíše „sklouznou“ k vytvoření kultu osobnosti, který je nastolen kolem „otce národa“ (většinou lídra bojů za nezávislost). Navíc není trvalý původní silně mobilizační aspekt, proto tato

---

¹⁴ Známá také jako Republika Fiume (italsky Rijeka, tedy přístav v dnešním Chorvatsku).

vládnoucí politická strana nesměřuje k totalitnímu státu, stejně tak ovšem neztrácí na své dominanci – dále tak pokračuje v autoritářském stylu vládnutí. Tento typ autoritářského režimu je typický pro spoustu afrických zemí po získání nezávislosti ve druhé polovině minulého století.

5) Rasové a etnické demokracie

Jak již název napovídá, v těchto režimech je moc a vláda v rukou konkrétní rasové či etnické skupiny. Označení demokracie nese tento typ proto, že v rámci privilegované (a často zároveň menšinové) společnosti víceméně fungují veškeré demokratické principy. U zbylé, většinové společnosti, která přísluší k jiné rase či etniku, jsou ovšem demokratické principy viditelně potlačovány. Právě z etnických či rasových konfliktů odvozuje režim svou legitimitu a proti těmto konfliktům často násilně vystupuje. Naprosto učebnicovým příkladem je proto Jižní Afrika během vlády apartheidu (1948–1993).

6) Defektní a pretotalitní autoritářské režimy

V tomto případě se jedná o ty režimy, které sice aspirovaly na to stát se režimy totalitními, avšak z různých důvodů se tomu tak (prozatím) nestalo. Aby již byl režim zařazen mezi totalitní, musí zde být patrná míra ideologizace a mobilizace politického života, stejně jako vyloučení limitovaného pluralismu. Pokud ovšem režim nedosahuje ve výše uvedených aspektech určité míry nebo je-li dosaženo pouze dvou ze tří znaků, lze jej spíše označit jako defektní totalitarismus či jej zařadit mezi pretotalitní autoritářské režimy. Mezi takové by se daly zařadit kupříkladu Sovětský svaz ve svém období známém jako „nová ekonomická politika“ (NEP; 1921–1924), ale také středoevropské a východoevropské země bezprostředně po konci druhé světové války, např. Československo (1945–1948).

7) Posttotalitní autoritářské režimy

Tento typ má leccos společného s předchozím. Moc je zde stále v rukou vládnoucí strany, avšak zatímco v předchozím modelu tato strana *ještě nezískala* plnou moc k totalitnímu ovládnutí země, v tomto případě ji strana *ještě plně neztratila*, ovšem rezignovala již na totalitní ambice řízení státu. Jako příklad lze uvést země střední a východní Evropy od poloviny 50. let, kdy po smrti Stalina zmizel jeho kult osobnosti. Linz v rámci tohoto typu zkoumal pouze postkomunistické země, a to z důvodu transformace

nacistického režimu rovnou v režim plně demokratický¹⁵. Zde se hodí uvést také další vnitřní členění posttotalitních režimů od kanadského politologa Gordona Skillinga, které Linz převzal (Linz 2000: 184–253).

7a) kvazitotalitní stát (státy střední a východní Evropy v letech 1948–1953)

7b) konzultativní posttotalitarismus (Polsko po březnu 1968)

7c) kvazi-pluralistický posttotalitarismus (Sovětský svaz v letech 1954–1964)

7d) demokratizující se a pluralistický posttotalitarismus (Československo v roce 1968)

7e) anarchický posttotalitarismus (Čína v době kulturní revoluce)

Jak již bylo zmiňováno, Linz dokonce spolu s Alfredem Stepanem v devadesátých letech z různých důvodů typ posttotalitních autoritářských režimů dokonce „povýšil“ a vyčlenil jej z autoritářských režimů jako svébytný typ nedemokratických režimů vedle totalitních, autoritářských a sultanistických režimů (Linz, Stepan 1996: 42–51).

V polovině devadesátých let sáhl Linz právě také k vyčlenění jiného specifického typu nedemokratického režimu, který považoval za naprosto mimoběžný a který označil za svébytnou kategorii. Jedná se o pro nás stěžejní koncept sultanistického režimu. S pojmem sultanismus však nepřišel jako první Linz, poprvé jej použil již německý sociolog a polyhistor Max Weber, který tak označil extrémní formu patrimonialismu (Weber 1978). Sultanismus je do značné míry vnitřně velmi nestabilní. V těchto režimech sice nevymizel společenský či ekonomický pluralismus, je ovšem podřízen nepředvídatelným a despotickým intervencím nevyzpytatelného vládce. Panovník-sultán má neomezenou moc, která není ničemu a nikomu podřízena. Veškerý život v zemi je vydán napospas jeho často velmi vrtošivé vůli. V takovýchto režimech neexistuje právní stát a je zde velmi nízká míra institucionalizace. Vládce postrádá autoritu občanů, spíše využívá strachu a odměn za případnou loajalitu. Dochází zde k místy až extrémní glorifikaci vůdce, využívá se rozsáhlá symbolika – avšak stále chybí jakákoliv výrazná

---

¹⁵ Myšlena Spolková republika Německo (SRN) neboli Západní Německo, nikoliv socialistická Německá demokratická republika (NDR) neboli Východní Německo.

ideologie i mentalita – jediný je všudypřítomný despotický personalismus. Co se týká mobilizace, ta převážnou dobu fungování režimu chybí, využívá se pouze nízká a občasná manipulativní varianta, která slouží k ceremoniálním účelům. Využívána je také existence paramilitárních organizací, které zasahují (a často velmi násilně) proti opozici vůči vládci-sultánovi. Silný personalismus doplňují také dynastické tendence, které se projevují v naprosto běžném přenechávání svého úřadu příslušníkům vlastního rodu (Linz, Stepan 1996: 51–54).

Důležité je také celkově zmínit pojem tradičních režimů v podání Juana Josého Linze. Zde je důležitý termín *osobní panství*. Linz totiž uvádí, že se vyskytuje značné množství režimů, které odvozují svou legitimitu od tradiční povahy. Ta by podle něj mohla být nesprávně pochopena a dané režimy by tak mohly být nesprávně zařazeny mezi moderní autoritářské režimy, které navazovaly na zhroucení tradiční legitimacy nebo na demokratické zřízení (Linz 2000: 53–54).

Linz tak odkazuje na tradiční typy režimů jako již zmiňovaný caudillismus a kasikismus, ale také na tzv. oligarchickou demokracii či právě na sultanistické režimy. Linz doplňuje, že tradiční formy vlády, možné charakterizovat do jisté míry jako patrimoniální či feudální, mají i v dnešní době stále svou legitimitu, byť není vůbec jisté, zdali tomu tak bude i nadále. Když Linz hovoří o oligarchické demokracii, má na mysli jakousi syntézu prvků tradičních i moderních, která se vyskytuje především v ekonomicky nepříliš vyspělých až zaostalých zemích, které do velké míry operují s autoritářskými praktikami. Někde navíc specifické až unikátní okolnosti a faktory daly vzniknout takovým režimům, které pracují s modernějším pojetím osobního panství, nevystaveného na tradicích či charismatu, které navíc ani nevyužívají vládnoucí politickou stranu či korporativně organizované instituce a jsou více centralizované. Takové se dají označit jako sultanistické režimy (Linz 2000: 143–144).

Zpět tedy k základním definicím a znakům sultanistických režimů. Linz, vědom si podobností s autoritářskými režimy, přesto tento typ vyčlenil a dal mu svébytné postavení, jelikož podstatné rozdíly pro něj byly důležitější. Režimy, které se vyznačovaly slabou mírou institucionalizace, nesnažily se o vlastní legitimizaci, ve kterých šlo vládci spíše o jeho vlastní dobro a o ryze soukromou moc a vládu (na rozdíl od kolektivního povědomí

autoritářských vůdců) a které postrádaly mentalitu, proto zařadil mimo kategorii autoritářských režimů, byť jsou jim v mnohém velice podobné (Linz 2000: 54).

Sultanistické režimy jsou v lecčems velmi specifické. Jak jsme již zmiňovali, Linz tento pojem převzal od Webera, který tak označoval extrémní podobu tradiční formy vlády – patrimonialismu (Chehabi, Linz 1998: 4). K vlastnímu užití termínu sultanismy dospěl Linz poté, co se snažil definovat rozdíly mezi režimy totalitními a autoritářskými. Během komparace všech možných režimů ovšem dospěl ke zjištění, že některé nedemokratické režimy vykazují natolik odlišné prvky, že je nelze zařadit ani do jedné z těchto kategorií. Tyto rozdíly jsou přímo strukturálního charakteru, kdy záleží na podstatných odlišnostech stylu politiky, na koncepci vládnutí či na dalších aspektech daných režimů (Chehabi, Linz 1998: 3–4). Linz na jednu stranu zahrnuje sultanistické režimy mezi tzv. tradiční formy vlády v rámci nedemokratických režimů (Linz 2000: 54), na druhou stranu ovšem spatřuje odlišnosti od historických modelů podobně patrimonialních režimů, a to právě kvůli nedostatečnému navazování na tradice (Linz 2000: 151). Je možné, že takové režimy by nevznikly v rozvinutých průmyslových společnostech. Jsou stabilní do takové míry, do jaké jsou schopny vytvořit dostatečný stupeň modernizace infrastruktury, ekonomiky, ale také bezpečnostních složek (armáda či policie) (Linz 2000: 153).

Velmi důležité je upozornění, že pokud Linz hovoří o sultanistických režimech, hovoří o jejich „ideální“ formě. To znamená, že žádný režim podle něj plně neodpovídá této charakteristice, některé se mu pouze více či méně přibližují (Chehabi, Linz 1998: 9). I proto je dosti možné, že některé režimy, které zařadil mezi ty nejpodobnější ideálnímu sultanismu, by se daly spíše zařadit pod nějaký typ či subtyp autoritářského režimu, a naopak že některé režimy charakterizované jako autoritářské by se daly začlenit mezi režimy sultanistické, či alespoň by se tak daly označit některé jejich vývojové fáze.

Jak již bylo řečeno, sultanistické režimy se neprezentují žádnou ideologií ani mentalitou, chybí také propagované hodnoty. Zřejmá je ovšem symbolika a velmi silná glorifikace až adorace vládce. Ideální sultanismy odkazují na osobní panství, ovšem vládci chybí jakékoliv charisma či nějaké kvalitní znaky (byť by třeba byly smyšlené). Loajalita tak nečerpá z obdivu, vyššího poslání, ideologie nebo hrdinského poslání vládce, nýbrž pouze ze

směsice strachu a odměn právě za osobní loajalitu. Tyto režimy si mohou uchovávat v mnoha ohledech moderní charakter, avšak v mnoha aspektech jsou stále tradiční a slabé, ať již v neexistenci ucelené ideologie, vlastní legitimacy, právního systému či v nulové míře jakékoliv institucionalizace (v kontrastu k vysoké institucionalizaci režimů autoritářských). Charakteristická je také všudypřítomná korupce, která navíc sahá až k nejvyšším kruhům – vládce vede nákladný a marnotratný život. Korupci navíc doplňují pro sultanismy typický klientelismus a nepotismus a v mnohých případech se dá hovořit také o kleptokratických tendencích (Chehabi, Linz 1998: 7).

Sultanistické režimy postrádají viditelný rozdíl mezi režimem a státem. Vládce centralizuje svou moc a posiluje postavení státních institucí, a především ozbrojených složek, jako je armáda či paramilitární jednotky, skrze které udržuje vládce poslušnost a pořádek ve společnosti. S tím souvisí také jeden zvláštní rys sultanistických režimů – organizace ozbrojených složek a jejich vztah, jaký mají ke zbytku státního aparátu. Aby sultanističtí vládci zabránili možným pokusům o vojenský puč, podporují nevráživost a nejistotu napříč různými armádními složkami. Tato atmosféra strachu a nedůvěry může přerůst až ve vzájemnou špionáž uvnitř armády, kterou sám vládce podporuje. Vzhledem ke strachu z možného pokusu o státní převrat a svržení vládce využívá také soukromých paramilitárních milic, které mu slouží mj. k osobní ochraně (Chehabi, Linz 1998: 10–12).

Kromě soukromých ochranných oddílů si vládce pečlivě vybírá také své nejbližší spolupracovníky. V sultánově osobním „týmu“ proto často nalézáme jeho rodinné příslušníky, ale také přátele a obchodní partnery a výjimkou nejsou právě ani členové jeho osobní stráže. Tento vztah je čistě na bázi osobní loajality vůči vládci, pozice sultánových nejbližších ani jeho samotného vůči společnosti navíc není nijak ideologicky či jinak vázána, nedochází k reprezentaci žádných třídních, korporativních či politických a jiných zájmů (Chehabi, Linz 1998: 7).

S rodinnými příslušníky úzce souvisí také další personalistický prvek sultanistických režimů – tím jsou dynastické tendence vládce, který tak chce předat moc v rámci vlastní rodiny. Tento aspekt s sebou nese vysokou míru pragmatismu – vládci doufají, že právě především členům své vlastní rodiny mohou plně důvěřovat. Sultáni se navíc nikterak nesnaží o skrývání takto vysoce personalizovaného stylu vládnutí, ba naopak. Snaží se všemožně

podporovat vlastní kult osobnosti a vytvářet si „umělé“ charisma, protože to přirozené často postrádají. Staví sami sebe téměř do role bohů – jak bude ukázáno později na konkrétních případech, sultanističtí vládcí po sobě leckdy pojmenovávají města i jiné geografické veličiny, konstruují vlastní ideologie (které jsou ale vesměs založené pouze na extrémním personalismu, proto, i když se jedná o ideologizaci a snahu o legitimizaci své moci, není brána Linzem ani jinými odborníky v potaz) (Chehabi, Linz 1998: 13–17).

Jak jsme zmiňovali při definici diktatur, sultanistický vládce mnohdy vládne s ústavou, kterou zdědil po předchozím režimu, který často býval demokratický. V jiném případě si ústavu modifikuje k obrazu svému, aby svou vládu legitimizoval. V sultanistických režimech existuje limitovaný pluralismus, často je dokonce podporován multipartismus a existence voleb. Samozřejmě se vždy jedná pouze o deklaratorní podporu, která není v praxi myšlena vážně. Volby jsou manipulovány tak, aby vždy vyhrála vládnoucí strana. Opozice je navíc kontrolována a omezována. Sultanističtí vládcí také rádi vyvolávají pocit lidové podpory, a tedy mandátu z vůle lidu, a to tím, že konají lidová referenda o různých otázkách. Tak či tak, ve všech případech se jedná pouze o pomyslné Potěmkinovy vesnice – účelem je vytvořit falešný dojem demokratického vzezření režimu (Chehabi, Linz 1998: 17–18).

Otázkou je také převzetí a udržení moci sultanistických vládců a jejich případné svržení. Často je k moci dostaly konkrétní zájmové skupiny obyvatel. Ve chvíli, kdy ztratí podporu právě těchto skupin, začnou využívat taktiky strachu a odměn. Aby se vládce udržel u moci, je potřeba nezávislost na jakýchkoliv ostatních skupinách ve společnosti – ta je často snadná vzhledem k monopolizaci ekonomického sektoru. To s sebou ovšem nese negativa, protože i přes občasný hospodářský růst sultanistických režimů dochází především vinou obrovské korupce k ekonomickým krizím (Chehabi, Linz 1998: 19–21). Co se týká odstranění sultána z jeho funkce, nejpravděpodobnější je násilný převrat. Jak tomu poté často u nedemokratických režimů bývá, vyvstává otázka, jak naložit s předchozími institucemi a osobami. Nedemokratické instituce a osoby spojené s předchozím režimem tak představují nemalý problém a jsou přirozeně středem zájmu debat, jak a do jaké míry s nimi naložit. Problematika nástupnictví spočívá také v obtížné cestě přechodu k demokracii, kdy není neobvyklé odkládání či naopak uspěchání demokratických voleb, jelikož

nastoupivší nová garnitura hodlá převzít vládu v zemi až tehdy, kdy má víceméně zaručený úspěch (Dvořáková, Kunc 1994: 110–113).

1.3 Typologie nedemokratických režimů podle Wolfganga Merkela

1.3.1 Totalitní režimy

Německý politolog Wolfgang Merkel přišel ve svém bádání s řadou inovací, kterými se snažil zdokonalit a zpřesnit Linzovu typologii. Stručně se tedy seznámíme s jeho typologií totalitních režimů, a poté přejdeme k té pro nás podstatnější, a tedy k typologii autoritářských režimů a k definování sultanistického režimu. Merkel se snažil zahrnout do své typologie co nejširší množství moderních nedemokratických režimů, přičemž příliš prostoru není věnováno různým anomáliím, specifickým či deviantním výjimkám. Zajímavé je jeho přispění ve zkoumání fašistických a komunistických režimů, kde rozlišuje tzv. *parteidiktatur* (stranická diktatura) a *führerdiktatur* (diktatura vůdce), na základě čehož rozlišuje autoritářské a totalitní režimy v rámci fašismu a komunismu (Balík, Kubát 2004: 46–47).

Totalitní režimy rozdělil Merkel do tří kategorií. První kategorií jsou pro něj komunistické režimy, kam řadí veškeré komunistické diktatury v letech, kdy se skutečně dá hovořit o komunistické totalitě. Spadá sem tak stalinistická éra Sovětského svazu (1929–1953), dále maoistická éra Číny (1949–1976), agrární komunismus Pol Potových Rudých Khmerů v Kambodži (1975–1979), Albánie za vlády Envera Hoxhy (1945–1985), Severní Korea pod vládou dynastie Kimů (od roku 1945 až dodnes) a další.

Těžší zařazování měl Merkel s fašistickými totalitami. Jak již uváděli mnozí jiní autoři včetně Linze, fašistickou Itálii Merkel nepovažoval za totalitní stát. Z mnoha důvodů totiž nesplňovala typologická kritéria, a proto bývá zařazována mezi fašistické autoritářské režimy. Jedinou fašistickou totalitní diktaturou tak je pro Merkela nacistická Třetí říše v letech 1938–1945.

Třetím totalitarismem jsou podle Merkela teokratické totalitní režimy, které v moderní době představují pouze islámské teokracie, řízené islámskými fundamentalisty. Merkel uvádí, že se nejedná o vládu čistě

náboženskou, nýbrž na vládu, ve které je náboženství „degradováno“ na úroveň státní ideologie. Jako příklady uvádí Írán řízený ajatolláhem Ruhollahem Khomeinim (1979–1989) či vládu hnutí Taliban v Afghánistánu (1997–2001) (Balík, Kubát 2004: 46–47, Merkel 1999).

1.3.2 Autoritářské režimy

Wolfgang Merkel přišel nejenom s precizací Linzovy typologie totalitních, ale také autoritářských režimů, a především jeho upřesnění a specifikace a další rozčlenění vojenských režimů se hodí pro naši práci. Merkelova typologie autoritářských režimů čítá devět typů.

Prvním typem jsou komunistické autoritářské režimy. Jak Merkel vysvětlil, totalitní komunistické režimy jsou podle něj pouze ty, v nichž je veškerá moc v rukou komunistického vůdce, zatímco stranické komunistické diktatury řadí mezi režimy autoritářské. V nich má moc politbyro, tedy nejvyšší stranický orgán, tvořený úzkým okruhem osob. Většinou se jedná o období předcházející nebo následující režim totalitní a bývá akceptován silně limitovaný pluralismus. Jako příklady se uvádí bezprostřední před- a post-stalinská éra Sovětského svazu (1924–1929, 1953–1956) či režimy v sovětských satelitech. De facto tento typ odpovídá Linzovu typu defektních totalitarismů a posttotalitarismů.

Druhým typem jsou fašistické autoritářské režimy. Zde Merkel upřesňuje, že nelze pouze uplatnit reverzní efekt přechozí definice, jelikož fašistické diktatury jsou pouze vůdcovské. Strana sice existuje, ovšem jelikož vůdcovský princip patří mezi jeden z nejpodstatnějších rysů fašistické ideologie, reálná moc je vždy v rukou vůdce. Merkel proto mezi fašistické autoritarismy řadí ty režimy, které nedosáhly totalitní „dokonalosti“, které mělo zdejší fašistické hnutí dosáhnout a kde nedošlo k naplnění všech jeho aspektů, nebo jen v omezené míře. Řadí sem proto Mussoliniho Itálii (1922–1943) a dále nacistické satelity během druhé světové války – ustašovské Chorvatsko (1941–1945), Rumunsko (1940–1944) či klerofašistické Slovensko (1939–1945).

Třetím typem jsou podle Merkela militaristické autoritářské režimy. Tento typ částečně kopíruje Linzův typ byrokraticko-militaristických režimů, s výjimkou těch, jejichž úkolem byla modernizace země. Tento typ dále Merkel rozděluje do dvou subtypů, a to na byrokraticko-militaristické režimy

a militaristické vůdcovské režimy. V prvním subtypu vládne vojenská junta necharismatické skupiny vojáků, s čímž se můžeme setkávat u spousty případů v Latinské Americe v 60. a 70. letech minulého století, dále v Řecku během vlády plukovníké junty (1967–1974), v Thajsku (1958–1988) či v Jižní Koreji (1961–1988). Ve druhém případě je v čele armády vládnoucí zemi charismatický vůdce, jako tomu bylo během výrazné části vládnutí Francisca Franca ve Španělsku, Miklóse Horthyho v Maďarsku (1920–1944), Józefa Piłsudského a Edwarda Rydze-Śmiglého v Polsku (1926–1939), či sem může patřit vláda Alfreda Stroessnera v Paraguayi (1954–1989) či vojenské režimy s charismatickým lídrem v Africe – Zair za vlády Mobutua Sese Seka (1965–1997) či Ghana za vlády Jerryho Rawlingse (1981–1992).

Merkelův čtvrtý (organicko-etatické autoritářské režimy) a pátý (rasistické autoritářské režimy) typ je de facto plně shodný s Linzovou typologií autoritářských režimů.

Šestým typem autoritářských režimů jsou podle Merkela modernizační režimy, které vyčlenil z Linzových byrokraticko-militaristických režimů. Tyto režimy si jako jeden z hlavních cílů kladou modernizaci a industrializaci země, která je často doposud velmi tradiční či preindustriální. Merkel sem řadí vlády jedné strany na Taiwanu, v postkoloniální Africe či v Latinské Americe. Konkrétněji uvádí Turecko za vlády Mustafy Kemala „Atatürka“ (1920–1938), Argentinu za vlády Juana Dominga Peróna (1946–1955), Chile za vlády Augusta Pinocheta (1973–1989) či Egypt za vlády Gamala Nassera (1954–1970).

Jako sedmý typ autoritářských režimů uvádí Merkel teokratické autoritarismy. Od totalitních teokratických režimů se příliš neliší a sám Merkel neuvádí výraznější hranici a tyto autoritářské režimy velmi často inklinují k totalizaci. Jako příklad uvádí Merkel Tibet v letech 1911–1950.

Osmým typem Merkelovy typologie jsou dynastické (jinak také monarchistické či královské) autoritářské režimy. V nich neexistují volby a moc je v rukou dědičných panovníků, kteří jsou hlavou exekutivy i legislativy). Mezi ně řadí Merkel spoustu novodobých šejkovských režimů v Perském zálivu, Saúdskou Arábii či meziválečné evropské monarchistické diktatury.

Devátým Merkelovým typem jsou poté sultanistické režimy, které plně odpovídají Linzově charakteristice, ovšem nejsou vyčleněny z řad

autoritářských režimů a povýšeny na svébytný a samostatný typ nedemokratických režimů (Merkel 1999: 38–44).

2 Latinskoamerické nedemokratické režimy

Latinskoamerický kontinent je místem, kde se nedemokratické režimy během minulého století vyskytovaly s vysokou frekvencí. Mnohé režimy vycházely ze specifické povahy tohoto regionu, kterou ostatně uznal i sám Samuel Huntington ve svém snad nejznámějším díle *Střet civilizací*, kde uznal svébytnost jedinečné latinskoamerické civilizace a zařadil ji mezi devět kulturních okruhů (Huntington 2001). Nedemokratické režimy v Latinské Americe ovšem také často čerpaly nikoliv pouze z lokálních či regionálních faktorů, nýbrž přímo z faktorů světových. Globální konstelace dozajista napomohla vzniku, udržování i pádům spousty těchto režimů. Mezinárodní milieu mělo v příčinách i důsledcích velký podíl na chodu těchto režimů, ostatně Latinská Amerika byla mnohdy častována jako pomyslný „dvorek“ pro Spojené státy americké, které vůči ní zachovávaly během různých dekád různé přístupy. Spojené státy jsou brány jako nejvýznamnější mocnost v blízkém sousedství latinskoamerických zemí. Vzájemné vztahy ovlivňovaly různá historická období, která by se dala rozdělit do čtyř fází. Zprvu se Spojené státy o Latinskou Ameriku příliš nezajímaly. Souviselo to s jejich politikou izolacionismu, kterou nastínil již krátce po získání nezávislosti a po přijetí ústavy první prezident Spojených států George Washington. Dle jeho pragmatických slov není žádoucí, aby byla zahraniční politika řízená přílišnými sympatiemi či antipatiemi, jelikož to může vztahy s cizími zeměmi pouze neblaze ovlivnit a vyústit to třeba až ve válku. V této době se jak Spojené státy, tak Latinská Amerika orientovaly převážně na Evropu. Američané ani nijak nepodporovali boj latinskoamerických národů za nezávislost na koloniálních mocnostech. K prvním výraznějším střetům začalo docházet až kvůli územní expanzi Spojených států. Zatímco v letech 1776–1846 tak Spojené státy nejevily významnější zájem o území Latinské Ameriky, v další fázi vzájemného historického vývoje již došlo k diametrálnímu posunu směrem k přímým vojenským intervencím kvůli prosazování vlastních ekonomických zájmů. Mezi lety 1846–1934 v období intervencionismu podnikly Spojené státy více než tři desítky vojenských intervencí v zemích Latinské Ameriky (pouze ve Střední Americe a Karibiku, žádná intervence se netýkala Jižní Ameriky). To vše v rámci dodatku prezidenta Theodora Roosevelta k původně izolacionistické *Monroeově doktríně*, pro jehož naplňování se vžilo označení *politika velkého klacku*.

Intervencionistickou zahraniční politiku vůči Latinské Americe prohluboval mj. také tzv. *Plattův dodatek*.

Změna vztahů vůči latinskoamerickým zemím nastala až s nástupem prezidenta Franklina Delana Roosevelta, paradoxně vzdáleného příbuzného Theodora Roosevelta, a s jeho tzv. *politikou dobrého sousedství*. Jednalo se ovšem o změnu čistě kosmetickou. Spojené státy se sice zavázaly k ukončení intervencí a své imperialistické politiky, ovšem převážně proto, že roli, kterou plnila jejich intervenční vojska, začala plnit vojska místní. Američané sice vyhlásili respekt vůči suverenitě latinskoamerických národů, tím ovšem pouze stvrdili svou podporu různým diktátorům a jejich represivním složkám (které většinou sami pomáhali vycvičit), kterým pomohli k převzetí moci v daných zemích. Právě do tohoto období spadají dva naše sultanistické režimy, ale také třeba režimy Anastasia Somozy v Nikaragui či Jorgeho Ubica v Guatemale. Z druhé světové války vyšly latinskoamerické státy i díky své neutralitě velmi pozitivně, a to především po stránce ekonomické. V rámci nových hrozeb s počínající studenou válkou ovšem Spojené státy vyhlásily tzv. *Trumanovu doktrínu*, díky níž ospravedlňovaly intervence i jiné zásahy vůči jakýmkoliv komunistickým či jiným levicovým hrozbám kdekoliv na světě, tudíž také (a to především) v Latinské Americe. V období let 1968–1989 pak Spojené státy prostřednictvím tajných služeb, především CIA, spustily tzv. *Operaci Kondor*, jejímž cílem byla podpora pravicových vojenských režimů v Jižní Americe. Podporou těchto diktatur se Spojené státy pokoušely o zachování své dominance na západní polokouli a zabraňování šíření komunismu ze Sovětského svazu, potažmo z castrovské Kuby (Buckman 2014: 24–34).

Jak trojice sultanistických režimů v karibské části Střední Ameriky, tak trojice vojenských diktatur v Jižní Americe spoléhala na podporu právě ze Spojených států. Abychom mohli zkoumat rozdíly či podobnosti daných režimů, bude potřeba detailněji prozkoumat pozadí jejich nástupu k moci, jejich běžný chod, opory moci či jejich politiku a konečný pád. To vše tedy chronologicky a geograficky.

2.1 Dominikánská republika za vlády Rafaela Trujilla

Jako první z režimů, které uvádí Linz jako sultanistické, zmíníme Dominikánskou republiku za vlády prezidenta Rafaela Trujilla. Země rozprostírající se ve východní části ostrova Hispaniola čelila v první polovině minulého století, stejně jako mnohé další středoamerické země, americké vojenské intervenci. V letech 1916–1924 byla země dokonce bez regulérního prezidenta a došlo k rozpuštění národní armády, přičemž roli represivních složek přejala tzv. *Národní garda*, později přejmenovaná na *Národní policii*, ačkoliv zásahy vůči odpůrcům americké intervence prováděla sama námořní pěchota Spojených států amerických. Američané se sice z Dominikánské republiky stáhli, ovšem i nadále měli rozhodující úlohu ve finančních otázkách. Zemi opustili v době, kdy byl do čela zvolen prezident Horacio Vásquez (Klíma 2015: 315–316).

2.1.1 Původ a nástup k moci Rafaela Trujilla

Celým jménem Rafael Leónidas Trujillo Molina se narodil 24. října 1891 v jihodominikánském městě San Cristóbal do poměrně chudých poměrů. Za zmínku dozajista stojí jeho původ, jelikož bude v zajímavé kontradikci s Trujillovou budoucí rasistickou politikou. Jeho otec José byl původem španělský armádní důstojník pocházející z Kanárských ostrovů a matka byla mulatka původem ze sousedního Haiti, byla tedy smíšeného bělošského a černošského původu. Sám Rafael byl v pořadí třetím z jedenácti dětí, a to měl ještě jednoho adoptovaného sourozence. Není se tak čemu divit, že Trujillovi rodiče neměli dostatečné finanční prostředky na to, aby mohli mladému Rafaelovi poskytnout vyhlídky na kdovíjak zářnou budoucnost. Mladému Trujillovi se tak nedostalo vyššího než pouze základního vzdělání a na obživu si v mládí musel vydělávat různě – ať už jako redaktor místních novin, telegrafista či poslíček. Vyzkoušel si také roli policejního konfidenta, a to díky své zkušenosti s pobytem ve vězení, ve kterém se nakrátko ocitl, když byli s bratrem členy místního gangu, který kradl, loupil či padělal šeky (Crassweller 1966).

Poté se již Trujillo začal přibližovat armádní kariéře. Připojil se k již zmiňované silně proamerické Národní gardě, v níž to během osmi let americké okupace dotáhl až na hodnost majora, což ovšem nebylo poslední povýšení ctižádostivého vojáka. Když se Američané stáhli, byl již Trujillo generálem. Prezident Vásquez se nejprve v roce 1928 pokusil o ústavní změnu prodloužení délky svého mandátu a o dva roky později oznámil svou kandidaturu na druhé funkční období. V zemi ovšem v té době vypuklo rolnické povstání, které měl Trujillo potlačit, ovšem nijak proti němu nezasáhl a nechal tak vzbouřence „dobýt“ hlavní město, čímž donutil Vásqueze i jeho vládu k rezignaci, jelikož sám toužil po prezidentském postu. S pomocí prozatímního prezidenta Juana Rafaela Estrelly Ureñi poté Trujillo zvítězil ve volbách a svého cíle dosáhl (Livingstone 2009: 20–45).

Nedlouho poté založil politickou stranu *Partido Dominicano (PD, Dominikánská strana)*, štědře podporovanou Spojenými státy, která dosahovala v parlamentních volbách, stejně jako Trujillo v prezidentských, vesměs 100 % hlasů a stala se de facto jedinou politickou stranou během Trujillovy vlády¹⁶ (Crassweller 1966: 375). Zpočátku následoval svou populistickou rétoriku, ve které se snažil vymezit vůči předchozím elitám a chtěl se zalíbit masám. Prosadil kupříkladu zákon, aby všichni státní zaměstnanci odevzdali 10 % ze svých platů na pomoc chudým a na rozvoj země. Byl to také on, kdo zavedl v zemi povinnou školní docházku, čímž výrazně přispěl ke snížení negramotnosti zdejších obyvatel. S výrazným přispěním amerického Červeného kříže také opravil celou řadu škod, které v hlavním městě Santo Domingo napáchal hurikán San Zenón, který zemi pustošil ve stejném roce, kdy se Trujillo dostal k moci (Minaya 2016).

Jedním z prvních paradoxů jeho politiky byl fakt, že ještě předtím, než vypukla druhá světová válka, pomohl Trujillo řadě židovských uprchlíků z nacistického Německa. Tento fakt je paradoxní z toho hlediska, že se sám netajil obdivem a sympatiemi jak k Hitlerovi a jeho nedemokratickým praktikám, tak k nacistickým rasovým teoriím. Nicméně i přesto neváhal věnovat rozsáhlé pozemky v Dominikánské republice až 100 000 židovským běžencům (Levy 1995). Je dost možné, že se jednalo o čirý pragmatismus, jelikož i přes svůj obdiv k Hitlerovi a nacistům se Trujillo považoval za

---

¹⁶ Výsledek voleb nebyl nikterak překvapivý vzhledem k faktu, že volby byly evidentně zmanipulované. Jedním z indikátorů může být fakt, že hlasů, které Trujillo obdržel při volbách, bylo více než právoplatných voličů, kteří se mohli voleb zúčastnit.

osobního přítele amerického prezidenta Franklina Delana Roosevelta a též udržoval čilé obchodní styky se Spojenými státy.

2.1.2 Průběh režimu a jeho pád

Postupně ovšem Trujillo zaváděl jednoznačně nedemokraticky působící režim. Opoziční politici se museli uchýlit do exilu, jakékoliv stávkový či protesty proti vlastní osobě se dočkaly tvrdé odvety a byly krvavě potlačovány. Trujillo také začal v monopolizaci své nejenom politické, ale také ekonomické moci v zemi – jeho rodina postupně ovládla až 80 % obchodního kapitálu země, 50 % dominikánské půdy a on sám bohatl také příjmy z byznysu na výrobu a prodej soli, na který měl monopol, a z dalších svých monopolů¹⁷ (Hamill 1992: 218–234).

Můžeme říci, že Trujillova vláda se vyznačovala několika rysy. Jedním z nich, možná trochu paradoxním vůči svému původu i vůči svému vstřícnému postoji k Židům¹⁸, ale také vůči faktu, že dominikánská populace je z více než 70 % tvořena mulaty a z 10 % černochoy, byl bezesporu jeho rasismus. S tím souvisel jeho plán na tzv. *blanquear* neboli vybělení dominikánské populace¹⁹. Represe vůči černošskému obyvatelstvu se nejvíce dotkly přistěhovalců z Haiti. Trujillo velmi podporoval a silně prosazoval hispánskou národní identitu a katolictví, proto se mu trnem v oku staly frankofonní imigranti ze země západního souseda, kteří přicházeli z chudého Haiti do rozvíjející se a ekonomicky rostoucí Dominikánské republiky za prací a lepším životem. Krom toho bylo nejspíš katalyzátorem následujících událostí oznámení o smrti dvou dominikánských špiónů operujících na haitském území²⁰. Trujillo následně vydal rozkazy k vlčné násilnosti a vraždění, jemuž padlo za oběť až 17–35 tisíc Hait'anů. Pro tyto masakry, při nichž dominikánská armáda od října 1937 vraždila haitské

---

¹⁷ Trujillo měl také provizi 10 % ze všech zakázek na veřejné práce. Mimo to se mu podařilo provést pozemkovou reformu, kdy zákonem o kolonizaci z roku 1933 umožnil získat neobdělávané půdy drobným rolníkům či vyjednal moratorium na splácení dominikánského zahraničního dluhu.

¹⁸ Tento fakt se může jevit paradoxní pouze za předpokladu chápání pojmu rasa v nacistickém kontextu, jinak jsou Židé příslušníky europoidní rasy.

¹⁹ Traduje se, že kvůli svému částečně černošskému původu si tajně nanášel na obličej světlý make-up.

²⁰ Trujillo zastihlo toto oznámení na jedné z oslav na svou počest, rozkazy proto vydal nejenom ve značně afektovaném stavu plném rozhořčení, ovšem údajně také notně posilněn alkoholem (Oliver-Velez 2013).

dělníky z třetinových plantáží, se vžilo označení *Masacre del Perejil* (*petrželový masakr*). Tento pojem pochází z jednoduché Trujillovy poučky o bezpečném a jednoznačném odlišení černých Haitianů od černých Dominikánců. Šlo o to, aby dotyční vyslovili slovo petržel (španělsky *perejil*). Haitané ovšem ve své francouzské kreolštině vyslovují písmeno „r“ spíše jako „l“, a proto byli imigranti ihned odhaleni a následovala okamžitá poprava přímo na místě, provedená buď „humánnějším“ zastřelením, nebo rozsekáním mačetami. Rozsáhlé masakry byly ukončeny až díky zprostředkování Spojených států, Mexika a Kubu v roce 1938 (Roorda 1998: 127–149). Kvůli mezinárodnímu pozdvižení ovšem nemohl Trujillo znovu kandidovat na prezidenta, a tak tento úřad svěřil svým věrným, kteří fungovali čistě jako jeho loutky²¹. Trujillo ovšem dál obýval prezidentský palác a vylepšoval si pověst právě přijímáním exulantů z Evropy, včetně těch židovských. Během druhé světové války režim spolupracoval i nadále se Spojenými státy, což mj. umožnilo export zemědělských produktů, ale také rozsáhlou industrializaci země. Trujillo navíc omezil pravomoci zahraničních společností, a to všechno mu sloužilo ke stále většímu upevňování jeho moci (Roorda 1998: 149–192).

Dalším typickým rysem se pro Trujillov režim stala právě brutalita a násilí. Tu šířil pomocí jím založené tajné policie SIM²², kterou vedl sadista Johnny Abbes García²³. Represe skutečných i domnělých odpůrců režimu byly prováděny skutečně brutálními způsoby, mezi které patřilo mj. shazování spoutaných nešťastníků z útesů přímo do tlam žraloků (van Wynsberghe 2011). Často se mohlo zdát, že Trujillo trpí stihomamem a paranoiou, jelikož nebylo neobvyklé, že zasahoval proti sebemenší kritice také z řad svých ministrů nebo důstojníků, které klidně nechal popravit přímo během večírků, pokud si dovolili jej, byť sebemeně, kritizovat. Takto promptně se kupříkladu zbavil španělského profesora a baskického nacionalistického spisovatele v jedné osobě, Jesúse Galíndeze, který v roce 1956 přednášel na Kolumbijské univerzitě v New Yorku a poukázal mj. na korupční praktiky a násilné zločiny dominikánského režimu. SIM jej unesla

---

²¹ Těmito věrnými byli Jacinto Peynado, jenž vykonával úřad v letech 1938–1940 (v úřadu ovšem zemřel) a Manuel de Jesús Troncoso de la Concha, který byl prezidentem v letech 1940–1942.

²² SIM – *Servicio de Inteligencia Militar* (Vojenská zpravodajská služba).

²³ Zajímavostí je, že po pádu Trujillova režimu i jeho syna Ramfise pracoval pro haitského diktátora François Duvaliera.

na americké půdě a převezla do Dominikánské republiky, kde byl mučen, a nakonec utopen v kádi s vařicím olejem (Crassweller 1966: 311–323).

Američané dlouho nad Trujillem přivírali oči. Během druhé světové války to byl jejich spojenec, a tak v roce 1942 mohl znovu kandidovat na prezidenta, a dokonce prošla změna ústavy, která prodlužovala prezidentský mandát na pět let. Režim se zdál na oko uvolněnější, voleb v roce 1947 se dokonce směly účastnit dvě opoziční strany. Trujillo podporoval bělošskou imigraci, průmysl a ostře se vymezoval vůči komunismu. S počínající studenou válkou tak získal ve Spojených státech spojence, byť musely přivírat oči nad mnohými jeho činy, ať již se jednalo o předchozí petrželový masakr, nebo o Trujillovy monopolizační „znárodňovací“ procesy²⁴. Nejlépe to nejspíš vystihuje známý výrok ministra zahraničí Rooseveltovy administrativy Cordella Hulla: „*Trujillo je parchant – ale náš parchant.*“ (Jandourek 2015). S krutým diktátorem spolupracovala nejenom americká vláda, ale také tamní zpravodajské služby v čele s CIA²⁵ (Roorda 1998: 61). Sám Trujillo musel čelit několika pokusům o vlastní svržení. Z tohoto důvodu také značně podporoval, finančně i vojensky, kubánského diktátora Fulgencia Batistu, byť jejich osobní vztah by se dal nazvat nenávisť. Poté, co Trujillovi skončilo jeho čtvrté volební období a nemohl být opět znovuzvolen, dosadil do prezidentského křesla další loutku, tentokrát svého bratra Héctora Bienvenida. Rafael si ovšem ponechal výsadní postavení v zemi a také funkci vrchního velitele ozbrojených sil, proto veškeré pokusy o své odstranění úspěšně likvidoval.

Co se sultanistických charakteristik Trujillova režimu týká, zde je výčet jeho kontroverzí. Trujillo rád používal velmi odvážná až mesianistická označení, kterými se nechával titulovat²⁶. Dále po sobě s oblibou pojmenovával nejrůznější geografická i jiná místa²⁷ či po celé zemi nechal postavit 1870 soch, monumentů nebo pomníků se svou vlastní podobiznou.

---

²⁴ Trujillova rodina takto převzala moc mj. nad cukrovarnickým průmyslem.

²⁵ Jednalo se kupříkladu o nepovedený atentát na haitského prezidenta Élieho Lescota v roce 1944, se kterým Trujillo zprvu souzněl, ovšem když Lescot odmítl být Trujillovou loutkou, upadl v nemilost. Nepřátelství mezi oběma sousedními zeměmi pak trvalo až do roku 1958, kdy dohodu o jeho ukončení podepsali Trujillo a Duvalier.

²⁶ Můžeme zmínit třeba tituly *génus míru*, *ochránce umění a věd*, největší ochránce pracujících, *dobrodinec vlasti (El Benefactor)* či prostě *šéf (El Jefe)*. Poněkud nelichotivou přezdívkou pro něj byla také *kozel (El Chivo)*.

²⁷ Přejmenoval mj. hlavní město Santo Domingo na Ciudad Trujillo nebo nejvyšší horu Pico Duarte na Pico Trujillo.

Citáty či slogany oslavující Trujilla jako spasitele národa se objevovaly na všech možných budovách, podél cest, ale také na pumpách na vodu²⁸ (Klíma 2015: 315). Z obavy z možných pokusů o převrat se snažil Trujillo co nejvíce indoktrinovat dominikánské občany o své spasitelské roli – účastnil se tisíců křtů, svateb i pohřbů. Pěstoval si kolem sebe značný kult osobnosti a často přicházel s až šílenými nápady²⁹. Trujillo si také vysloužil přezdívku *kozel*, která neodrážela pouze jeho tvrdohlavou a neústupnou povahu, ale také jeho velmi aktivní sexuální život. Trujillo měl zálibu v mladých dívkách a bylo naprosto běžné, že spal s dcerami svých ministrů či že si vyhrazoval po vzoru středověkých šlechticů právo první noci s nevěstami armádních důstojníků. Platila přímá úměrnost mezi jeho věkem a věkem jeho milenek, čím byl starší, tím mladší ročníky vyhledával. Jeho praktiky bývaly mnohdy zhýralé jako celý jeho režim a také jeho chování k dívkám bylo často stejně brutální, jako charakter jeho režimu³⁰. Kromě žen byl Trujillo také velkým milovníkem baseballu. De facto vytvořil vlastní tým *Dragones de Ciudad Trujillo*, který také finančně napumpoval. Před jedním z důležitějších zápasů nechal uvěznit nejlepší hráče soupeře a vlastním hráčům vyhrožoval smrtí pro ně i jejich blízké, pokud nevyhrají, což dokazovala také přítomnost vojáků se samopaly ihned za metami. Následné vítězství vyvolalo několikadenní oslavy napříč celou Dominikánskou republikou, což by se dalo označit za Trujillovu politiku cukru a biče.

V mezidobích, kdy nebyl prezidentem, zůstával v čele armády i své politické strany a věnoval se byznysu a stále byl fakticky, byť ne formálně v čele země. Především jeho podnikatelské aktivity stojí za zmínění. Již několikrát bylo řečeno, že si z vlastní země učinil poměrně slušný soukromý byznys. Mimo to ještě doplníme, že vlastnil také palírny světoznámého rumu *Hispaniola*, závody na výrobu doutníků, více než sto firem podnikajících v různých odvětvích, tabákové, kávové i třtinové plantáže či rozsáhlou síť hotelů. Zatímco na jeho plantážích dřely za velmi špatných podmínek tisíce lidí jako novodobí otroci, Trujillo se často pokoušel vtisknout svému režimu zdání demokratické fasády. Ať již formálním dodržováním nemožnosti

---

²⁸ Jedním takovým spasitelským citátem je i známé „*Bůh na nebi, Trujillo na Zemi.*“

²⁹ Mezi takové by sice nepatřilo jeho oblíbené srovnávání sebe sama s Juliem Caesarem, ale určitě by se za takové dalo považovat jmenování svého koně plukovníkem či jmenování svého ani ne desetiletého syna brigádním generálem.

³⁰ Na motivy Trujillova života také napsal knihu *La Fiesta del Chivo* slavný peruánský spisovatel, laureát Nobelovy ceny za literaturu a neúspěšný prezidentský kandidát Mario Vargas Llosa (Vargas Llosa 2001: 232).

znovuzvolení na více než dvě volební období po sobě nebo zdánlivě demokratickou ústavou z roku 1955, která sice byla sepsána v duchu demokratických principů, ovšem na její dodržování v praxi nedošlo, zůstalo pouze na papíře (Grullón 1955). Postupem času tak s Trujillovým megalomanským chováním a jeho excesy došla Američanům trpělivost. V zemi sice došlo ke zlepšení zdravotnictví či školství (Klíma 2015: 386), ale s počátkem 60. let se finanční možnosti Dominikánské republiky vyčerpaly a štědrá sociální politiku narušil také značný populační přírůstek. Tlaky na dynastický dominikánský režim nejprve vyústily v rezignaci Héctora Trujilla na post prezidenta a v nástup prorežimního kandidáta Joaquína Balaguera v roce 1960, nicméně v témže roce stál Rafael Trujillo za dalším neúspěšným pokusem o atentát na prezidenta latinskoamerické země. Na rozdíl od dávné podpory při pokusu o zavraždění Élieho Lescota tentokrát Trujillo přestřelil. Jeho cílem byl venezuelský prezident Rómulo Betancourt, který si dovolil upozorňovat na porušování lidských práv v Dominikánské republice Trujillovým režimem. Na základě tohoto nezdařeného pokusu uvalila Organizace amerických států (OAS) na dominikánský režim přísné sankce a Trujillo se ocitl v mezinárodní izolaci, což vyústilo také v ekonomické potíže. Spojené státy se obávaly možného „kubánského“ scénáře, a tak nejspíš s posvěcením vlády prezidenta Dwighta Eisenhowera a CIA došlo k zavraždění dříve podporovaného „parchanta“³¹ (Atkins 1998:117–118). Po smrti mocného diktátora rozpoutal jeho syn Ramfis, který stál v čele ozbrojených složek, spolu s prezidentem Balaguerem teror a pronásledoval atentátníky i odbojáře, na druhou stranu ale také došlo k rozpuštění PD a k povolení svobody shromažďování i projevu (Klíma 2015: 386). Diktatura směřovala k zániku a sám Ramfis Trujillo pod tlakem ze zahraničí na svou funkci rezignoval a uchýlil se do španělského exilu. K 1. lednu 1962 také odstoupil prezident Balaguer, krátce na to došlo také ke zrušení sankcí OAS (Klíma 2015: 387). V demokratických volbách byl poté zvolen socialista Juan Bosch, který měl v plánu provádět rozsáhlá znárodnění a pozemkovou reformu. Nakonec tak de facto nastalo to, čeho se Američané nejvíc obávali a kvůli přetrvávající občanské válce a hrozbě

---

³¹ Trujillo jel koncem května 1961 pouze s osobním řidičem a bez ochranky pozdě v noci za milenkou, když mu cestu zkřížila dvě vozidla se členy domácího odboje, kteří jej několikrát postřelili, a poté ještě přejezili, než jej pohodili do příkopu. Celou akci nejspíš naplánovala CIA.

socialismu podnikli v roce 1965 další intervenci, již čtvrtou během padesáti let (Atkins 1998: 119–200).

2.2 Kuba za vlády Fulgencia Batisty

Juan José Linz ve svém výčtu sultanistických režimů dále zahrnuje kubánský režim během vedení generála Fulgencia Batisty. Kuba se těšila do začátku Velké hospodářské krize na konci 20. let minulého století ekonomickému rozmachu a velmi úzké spolupráci se Spojenými státy. S počátkem světové ekonomické krize rostly také problémy na Kubě. Sjednocovala se původně rozhašteřená levice, rostla opozice vůči zkorumpovanému režimu, rostla úloha armády (a s ní role jejího velitele Fulgencia Batisty). Prezident Gerardo Machado se snažil napodobovat vládu pevné ruky po vzoru Benita Mussoliniho, čímž si proti sobě poštval i své americké spojence, kteří zasáhli proti tzv. „tropickému fašismu“. Následovalo několik let politické nestability a neustálého střídání prezidentů i vlád. Až v roce 1940 byl zvolen prezidentem za širokou pravolevou koalici *Coalición Socialista Democrática (CSD, Socialistická demokratická koalice)* poprvé Fulgencio Batista (Klíma 2015: 312–314).

2.2.1 Původ a nástup k moci Fulgencia Batisty

Pokud jsme zmiňovali spektakulární etnický původ Rafaela Trujilla, je z tohoto hlediska celým jménem Fulgencio Batista y Zaldívar, narozený 16. ledna 1901 ve východokubánském Banes, ještě zajímavější. Kromě španělského původu měl také africké a čínské kořeny, a dokonce také zčásti pocházel z původních indiánských kmenů obývajících karibské ostrovy (Halperin 1970: 7). Stejně jako Trujillo, také Batista pocházel z chudých poměrů a nechybělo moc a nedosáhl téměř žádného vzdělání. Do školy chodil po večerech, jelikož přes den musel pracovat (Argote-Freyre 2006: 23–35). Východiskem z nepříliš zářné situace mu byl vstup do armády, kam vstoupil v roce 1921. Batistova vojenská kariéra poměrně strmě stoupala. V roce 1933, kdy došlo ke svržení nepopulárního prezidenta Gerarda Machada a úřadu se ujal Ramón Grau, byl z Batisty již plukovník a povýšil na velitele armády, rok předtím byl přitom ještě seržant (Argote-Freyre 2006:

23–100). Strmý vzestup měly na svědomí také další události na Kubě, jelikož celková situace byla tou dobou značně chaotická. Batista nicméně nevládl kontinuálně. Existovalo několik mezidobí, ve kterých byl ovšem fakticky nejmocnějším mužem země stejně on. Byl dvakrát prezidentem a během intermezza žil ve Spojených státech, které jej po celou dobu jeho kariéry podporovaly. Faktickou moc měl ovšem již během prezidentování univerzitního profesora Graua. Puč na prezidenta Machada totiž zosnovali právě poddůstojníci vedení Batistou. Prezidentství prozatím ponechal Grauovi, jelikož studentské organizace a mnozí akademici tento puč schvalovali a podporovali. Batista sám se tak staral o co největší koncentraci moci v rámci armády (Whitney 2000: 436).

Již v době, kdy byl Batista velitelem kubánské armády, zdánlivě bez výraznějších politických ambicí, proslul svou krutostí, kterou se následně vyznačoval také jeho režim. Tu dával na odiv především vůči svým oponentům v rámci armády, které neváhal posílat na smrt. Batista také podnikal návštěvy do Spojených států, kde se snažil naklonit si vlivné osoby na svou stranu a vyšlapat si tak cestičku k vlastnímu převzetí moci na Kubě. Ramón Grau vládl jako prezident Kubě pouhých cca sto dní, než rezignoval. Spojené státy se obávaly jeho příliš levicových názorů. Nebylo to ovšem naposledy, kdy o sobě dal slyšet. Od té doby již fakticky vládl Batista, byť až do roku 1940 prostřednictvím svých loutkových prezidentů, kteří byli formálními vládci země. S novou ústavou se v roce 1940 stal Fulgencio Batista poprvé oficiálně prezidentem (Argote-Freyre 2006: 186–230).

2.2.2 Průběh režimu a jeho pád

Ve svém prvním volebním období ještě Batista vládl relativně v mezích a jeho vláda se mohla pyšnit také některými pozitivy. Mezi tato pozitiva lze zařadit kupříkladu progresivní právo na práci či právo na zdravotní péči, která byla zahrnuta v nově přijaté ústavě. Během jeho prvního funkčního období došlo také k mnohým sociálním reformám. Je možné, že to vše bylo způsobené relativním nezájmem o dění na Kubě. Po celé období Batistovy první vlády probíhala druhá světová válka, do níž se Kuba nezapojila. Za zmínku stojí také dodat, že členy této vlády byli také mnozí členové komunistické strany (Baker 2015).

Batistovy plány ovšem po uplynutí jeho čtyřletého mandátu narušil opět starý známý, profesor Grau. Ten totiž v roce 1944 zvítězil v prezidentských volbách a Batista musel chtě nechtě opustit zemi. „Azyl“ nebylo složité nalézt, Batista strávil osm let ve Spojených státech. Politický vliv na kubánskou politiku si ovšem uchoval i na dálku, od roku 1948 byl totiž tzv. *senátorem v nepřítomnosti*. Ve Spojených státech žil obklopen luxusem na Floridě, odkud také spřádal plány na převzetí moci na Kubě (Sanderlin 2012: 11–12).

V roce 1952 se opět ucházel o prezidentský post v demokratických volbách, opět byl ovšem poražen, proto se rozhodl pro převzetí moci jinou než demokratickou cestou. S pučem již zkušenosti měl, a proto jej provedl podruhé, když v téže roce svrhl prezidenta Carlose Pría Socarrásu, který tak ani nestihl řádně dokončit svůj mandát. Batistův puč byl podporován Spojenými státy, konkrétně administrativou prezidenta Harryho Trumana, jelikož potenciální prezidentský kandidát Roberto Agramonte Američanům nevyhovoval. Podobně jako Trujillo, také Batista si z Kuby udělal výnosný soukromý byznys a vládl skutečně tvrdou rukou (Sanderlin 2012: 15). Jeho oporou byla jím založená politická strana *Partido de Acción Progresista (PAP, Strana pokrokové akce)* a také tajná policie či zpravodajská služba *Servicio de Inteligencia Militar (SIM, Vojenská zpravodajská služba)*. Okamžitě došlo ke zrušení komunistické strany, odborů, a hlavně ústavy a Batistův režim tvrdě stíhal a potlačoval své protivníky. Právě během svého druhého období dospěl Batistův režim do své „zkaženější“ fáze. Naplno se začala projevovat obří korupce, klientelismus či tvrdé státní represe. Batista učinil z Havany, hlavního města Kuby, centrum organizovaného zločinu, a to především toho amerického. Jeho režim dokonce s mnohými mafiánskými bossy velmi úzce spolupracoval.

V tomto období se z Kuby stalo také centrum pro americkou smetánku. Po celém ostrově byly stavěny luxusní hotely či vily pro movité cizince, převážně Američany. Odvrácenou stranou byl také rozmach a výstavba kasin či nevěstinců. Především problematika hazardu a všudypřítomných prostitutek zavinila úzkou provázanost mezi státem a organizovaným zločinem. Zkorumpovaná policie totiž brala úplatky za ochranu těchto podniků, zkorumpovaní úředníci brali úplatky za jejich přehlížení. To vše bylo napojené až na nejvyšší kruhy sahající k prezidentu Batistovi (Guzman 2015).

Oproti tomu obyčejní Kubánci trpěli. Drtivá většina domácností postrádala elektrifikaci, mnohým z nich chyběla dokonce tekoucí voda, v jejich domovech nebyla zavedena kanalizace. Příjmy domácností byly žalostně nízké a obyvatelstvo živořilo, zatímco jejich prezident si užíval prostopášného života v luxusu a přepychu, který mu do značné míry zajišťovala americká mafie – známý mafiánský boss Meyer Lansky, který na Kubě provozoval rozsáhlou síť kasin, platil Batistovi nemalé částky za to, že nad jeho hazardním průmyslem přivíral obě oči (Guzman 2015).

Proti jeho marnotratnému životnímu stylu, ale především proti žalostným podmínkám obyvatelstva, brojili mnozí Kubánci, mimo jiné také komunistický revolucionář a právník Fidel Castro. Castra Batista nechal uvěznit a dále pokračoval v tvrdých represích vůči obyvatelstvu – do ulic povolal armádu, nechal uzavřít univerzity a zavedl cenzura tisku. Protesty a útoky proti režimu se ovšem stupňovaly a vyostřovaly. Poté, co byl Castro propuštěn z vězení, zorganizoval ke konci roku 1956 v Mexiku *Movimiento 26 de Julio (Hnutí 26. července)* a k této revoluční skupině se přidal také známý argentinský marxistický revolucionář a lékař Ernesto „Che“ Guevara. Opozice nabírala na síle a nic na tom nemohly změnit ani oficiální volby naplánované na podzim 1958 (Márquez-Sterling 2009: 133–179). 1. ledna 1959 uprchl diktátor z Kuby do dominikánského exilu k jinému diktátorovi Trujillovi, kam jej následovali jeho nejbližší spolupracovníci, rodina i přátelé. Na Kubě se mezitím neúspěšně pokusila o převzetí vlády vojenská junta a prezidenty se vždy po jednom dni stali na dva dny Batistovi blízcí spolupracovníci. Následovala pár měsíců trvající vláda prezidenta Manuela Urrutii, než se do čela země dostal prorevoluční Osvaldo Dorticós Torrado, který byl plně podřízen novému premiérovi Fidelu Castrovi, který se po sedmnácti letech stal na dlouhých 31 let sám prezidentem-diktátorem.

Fulgencio Batista nezůstal v dominikánském exilu příliš dlouho, možná kvůli osobní zášti prezidenta Trujilla vůči jeho osobě (Atkins 1998: 96). Doufal v azyl ve Spojených státech, kde se vždy těšil velké podpoře, avšak ty mu jeho žádost zamítly, stejně jako Mexiko. Pod podmínkou, že se již nebude nikterak politicky angažovat, mu azyl umožnil portugalský diktátor António de Oliveira Salazar, a tak Batista dožil v Portugalsku, kde nejprve žil na ostrově Madeira v Atlantském oceánu a později v pevninském Estorilu (Horowitz, Suchlicki 2009: 34).

Také Batistovu vládu, především po jeho návratu ze Spojených států, označuje Linz jako sultanistickou. Má pro své rozhodnutí několik pádných důvodů. Když Batista opouštěl Kubu, disponoval majetkem v přepočtu téměř šesti miliard korun a podle tvrzení mnohých byla cifra jím a jeho spolupracovníky nahromaděných peněz mnohem vyšší. V exilu totiž i nadále pokračoval ve zhýralém a marnotratném životě, kdy utrácel za luxusní hotely, vkládal peníze do amerických bank, či když dokonce neváhal vyplatit značnou sumu za očkování svých pudlů ve Švýcarsku, kam s nimi cestoval. Tyto údaje poskytly doklady o jeho platbách.

Batista prostřednictvím svých represivních složek také tvrdě potlačoval jakoukoliv opozici vůči svému režimu, odhaduje se, že má na svědomí až 20 tisíc Kubánců. Není se proto čemu divit, že i v exilu představoval *personu non grata*. Když v roce 1973 zemřel ve Španělsku na infarkt, spekulovalo se, že to bylo jen pár týdnů předtím, než na něj měl být Castrovy lidmi spáchán atentát. To pouze dokresluje celý zbytek Batistova života strávený v exilu, který prožil v neustálém strachu o vlastní život.

2.3 Haiti za vlády Françoise Duvaliera

Nejchudší země na západní polokouli a jedna z nejchudších zemí na světě byla od své nezávislosti v roce 1804, kterou získala jako první země v Latinské Americe a také jako první černošská republika na světě, poznamenána řadou diktatur, přírodních katastrof či vojenských intervencí Spojených států amerických. Od počátku byl také patrný rozpor mezi většinovou černošskou populací a menšinovou mulatskou elitou, která disponovala politickou i ekonomickou mocí v zemi. Haiti bylo mj. poznamenáno politikou nepřátelství a špatného sousedství s Dominikánskou republikou, která trvala od doby petrželového masakru a od doby prezidentství Élieho Lescota, kterého se pokusil nechat zavraždit Rafael Trujillo. Již bylo zmíněno, že tyto ochlazené vztahy napravil až neméně kontroverzní diktátor François Duvalier. Haiti se před jeho nástupem nacházelo v obvyklém chaosu. Prezidenta Lescota svrhl černošský liberál Dumarsais Estimé, ale ani jemu se nepodařilo vyvést Haiti z marasmu, a i on sám byl svržen pučem vedeným Paulem Magloirem. Za něj docházelo

k pronásledování levicově orientovaných Haitťanů, a také k populačnímu růstu a nedostatečné schopnosti tyto masy uživit (Klíma 2015: 384–385).

2.3.1. Původ a nástup k moci Françoise Duvaliera

François Duvalier se narodil 14. dubna 1907 v hlavním městě Haiti Port-au-Prince. Zatímco dva předchozí diktátory spojovaly nuzné poměry, ze kterých pocházeli, a také služba v armádě, Duvaliera s nimi v tomto ohledu ani jeden aspekt nespojuje. Nepocházel ani z chudé rodiny (nicméně ani z vyloženě bohaté), ani nikdy nesloužil v armádě a na rozdíl od Trujilla i Batisty vystudoval dokonce vysokou školu, byl lékařem, který za sebou měl také roční studijní stáž ve Spojených státech na Michiganské univerzitě (Abbott 2011). Dalo by se říci, že Duvalier pocházel ze střední vrstvy a byl příslušníkem inteligence. Během svého mládí nesouhlasil s postavením černošské většiny vůči menšinové mulatské nadvládě a privilegiím. Podporoval panafricanismus a černošské hnutí *négritude*, spojené s osobou haitského spisovatele Jeana Price-Marse. Právě panafricanismus a *négritude* měly za následek Duvalierovu nejprve obhajobu a následně také oblibu v praktikách kultu *vúdú*. Mj. také spoluzakládal noviny *Les Griots*. Než se stal prezidentem země, měl za sebou také politickou zkušenost, když krátce vykonával post ministra zdravotnictví (Davis 1985: 255–257).

Po neúspěšném pokusu tří prezidentů o stabilizaci země se v roce 1957 konaly první všeobecné volby, nejspíš zmanipulované Spojenými státy. S jejich podporou v zádech je vyhrál právě Duvalier, který mimo jiné sázel na populistickou rétoriku a černý nacionalismus zaměřený proti mulatské elitě. Zpočátku ovšem musel čelit nedůvěře armády, která se pouhý rok po jeho nástupu pokusila o státní převrat. Dopadl neúspěšně, a tak Duvalier sáhl k reorganizaci armády. Tzv. *Národní gardu* změnil na *Haitské ozbrojené síly* a vytvořil také soukromé paramilitární jednotky pro svou vlastní obranu, obávané milice známé jako *Tonton Macoutes* neboli *Strýčkové lidožrouti*. Právě tyto nechvalně proslulé skvadry byly hlavními oporami jeho režimu. Duvalierův despotismus šířily napříč zemí, zaplétaly se s organizovaným zločinem, součástí jejich teroru bylo vraždění, loupení či znásilňování, a to nejenom Duvalierových oponentů (Davis 1985: 255–257).

2.3.2 Průběh režimu a jeho pád

S reorganizací armády přišlo daleko více kroků, které měly za cíl posílit a upevnit Duvalierovu moc nad Haiti. Krátce poté, co absolvoval slavnostní prezidentský slib, nechal za pomoci již reorganizované armády deportovat některé své odpůrce z řad podporovatelů jeho prezidentských protikandidátů, a také byla přijata nová ústava, čímž byla potlačena občanská práva a také byly zakázány politické strany, kromě Duvalierovy *Parti de l'Unité nationale (PUN, Strana národní jednoty)*.

Duvalierův rychlý a rázný postup přibrzdil prodělaný masivní infarkt, k čemuž došlo již v roce 1959. Duvalier se zotavil, avšak již během doby jeho rekonvalescence se zemí šířily zvěsti, že vinou infarktu a dočasného bezvědomí byl silně a nenávratně poškozen jeho mozek. Právě tento fakt se stal základem pro spekulace o diktátorově duševním zdraví, což má přímou souvislost s brutalitou a leckdy až šílenými praktikami, kterými se jeho režim vyznačoval. Mimo jiné byl Duvalier od té doby nejspíš paranoidní a nedůvěřivý vůči svému okolí, a tak v roce 1962 vytvořil další nové ozbrojené dobrovolnické složky, jejichž účel byl jediný, perzekuce jemu nepohodlných oponentů, jejichž seznam se rozšířil mimo dosavadní elity také na univerzity či katolickou církev, nicméně jeho sadistické jednotky perzekvovaly veškeré skutečné i domnělé nepřátele režimu a jeho vůdce.

Duvalierův despotismus donutil dosavadní haitské spojence, Spojené státy, k zastavení pomoci zemi. Duvalierovu paranoii a následné běsnění posílilo také odhalení spiknutí části armády v roce 1963, do nějž navíc byly zapletené také některé kruhy z Dominikánské republiky, což vyvolalo mezistátní konflikt a narušilo dohodu o ukončení nepřátelství mezi oběma zeměmi podepsanou jen pár let předtím.

Je dost možné, že následkem toho všeho byl Duvalier skutečně šílený. V roce 1964 nechal vypsát referendum (které následně zmanipuloval, aby dopadlo v jeho prospěch) a na jeho základě se stal doživotním prezidentem (Time 2011). V té době navíc opět dokázal získat důvěru některých svých bývalých spojenců. Spojené státy opět začaly tolerovat jeho režim, a to díky velmi zřetelnému antikomunistickému tónu. Usmířil se s katolickou církví, a tak byla diktatura tolerována také Vatikánem. To ovšem nic neměnilo na tom, že *Papá Doc*, jak se mu přezdívalo již od jeho mladých

let, kdy ještě vykonával lékařskou praxi, pokračoval v krutých represích a v násilnostech – i nadále docházelo k veřejným popravám či byly vyvražďovány i celé rodiny. Teror měl za následek také nemalou emigraci haitské inteligence či obchodníků (COHA 2010).

Paranoidní tyran Duvalier si okolo sebe zároveň pěstoval velice okázalý kult osobnosti. Považoval se za novodobou reinkarnaci Ježíše Krista a mladí haitští školáci se k němu museli každé ráno modlit. Duvalier přitom rozhodně nebyl pravověrným křesťanem a daleko spíše si již od mládí liboval v původně západoafrickém kultu vúdú³², který se během staletí kolonialismu a obchodu s černými otroky dostal z Afriky do Karibiku. Sám sebe velmi rád stylizoval do podoby jednoho z vúdú duchů, nazývaného *Baron Samedi* (Delices 2014).³³ Duvalier krom podobného stylu oblékání jako tento *loa* také na veřejnosti schválně používal strnulé, zpomalené pohyby, mluvil velice pomalu a tiše, až šeptal a díval se upřeným pohledem, to vše kvůli vyvolání dojmu své mystické spojitosti s vúdú božstvy. Prohlašoval o sobě také, že jeho podstata již není materiální, a tudíž jako esenciální duch nemůže být ohrožen svými světskými nepřáteli. Těžko říct, zdali tomu skutečně sám věřil, a pokud, nakolik to mohlo být dílem prodělaného infarktu a poškození mozku, či zdali to pouze pragmaticky využíval pro svůj kult osobnosti a šíření strachu mezi obyvateli Haiti, kde je vúdú velmi rozšířené a populární (Time 2011). Tak či onak, Duvalierův režim nebyl nikdy nikým svržen, diktátor odešel až přirozenou smrtí v roce 1971.

Po celou dobu jeho režimu byla přítomna obrovská korupce spojená s rozsáhlým klientelismem, což úzce souviselo také s Duvalierovými megalomanskými vizemi a plány. Po jeho smrti nastoupil do čela země jeho syn Jean-Claude Duvalier, známý pod přezdívkou *Baby Doc*. Také on by svým výstředním a opulentním stylem života jistě stál za zmínku, jelikož žil neskutečně marnotratným a požívačným stylem, kterému se věnoval daleko více než vládnutí a správě země. Jeho vládu ukončil až roku 1986 další z mnoha státních převratů (Hoare 2015).

---

³² Samotný kult vúdú je již čistě haitskou záležitostí, kde toto synkretické náboženství vzniklo. Vychází ale ze západoafrických náboženských tradic smíšených s katolickou vírou a s mnoha dalšími prvky ostatních náboženství, mj. také původních indiánských obyvatel Karibiku, Karibů a Arawaků.

³³ Baron Samedi je jedním z nejznámějších *loa*, neboli duchů v rámci kultu vúdú (Delices 2014).

2.4 Paraguay za vlády Alfreda Stroessnera

Jeden ze dvou jihoamerických států, který nemá přístup k moři, vtěsnaný mezi regionální velmoci Argentinu a Brazílii, Paraguay, se před nástupem Stroessnera nacházela v nepříjemné situaci. Prezident Higinio Morínigo nebyl přítelem demokracie, jako spíše stoupencem a obdivovatelem nacistického Německa, kterému, jakožto všem mocnostem Osy, sice v posledním roce druhé světové války vyhlásil válku, avšak nepochybně zcela formálně. Proti jeho vládě vyvstala řada povstání, především z řad armády. Poté, co byl konečně donucen podat demisi, prošlo prezidentským úřadem několik efemérních prezidentů, než se dostal do úřadu Federico Chaves. Podařilo se mu sice dosáhnout tenké stability, ovšem ekonomické potíže přetrvávaly. Když kvůli domnělému spiknutí v armádě provedl několik zatykačů a výměn ve vládních postech, povstala proti němu armáda vedená generálem Alfredem Stroessnerem (Klíma 2015: 421–422).

2.4.1 Původ a nástup k moci Alfreda Stroessnera

Alfredo Stroessner Matiauda se narodil 3. listopadu 1912 v jihoparaguayském Encarnaciónu při hranicích s Argentinou bavorskému přistěhovalci, který pracoval jako účetní v pivovaru, a z bohaté rodiny pocházející potomkyni španělských kreolů s možným guaranijským původem (Schemo 2006). Pocházel tak z poměrně stabilních poměrů, společensky i ekonomicky. Již ve svých šestnácti letech vstoupil do paraguayské armády a následně vystudoval také prestižní vojenskou školu. Zúčastnil se také většího válečného střetu, a to, když byl jako poručík paraguayského dělostřelectva účastníkem války s Bolívií o oblast boreálního Chaca. Již tehdy zaujal špičky armády jednak svou nebývalou odvahou a smyslem pro pořádek a disciplínu, nejspíš zděděnou po německých předcích, ale také svou krutostí. Jeho armádní kariéra tak strmě stoupala vzhůru, až se v roce 1948, ve svých pouhých šestatřiceti letech stal vůbec nejmladším generálem v dějinách Latinské Ameriky (BBC 2006). Ještě před svržením Chavese se Stroessner zapletl v jiném neúspěšném pokusu o státní převrat a před uvězněním musel uprchnout schovaný v kufru automobilu. Když však Chaves plánoval reorganizaci armády, která

spočívala především ve vytvoření paralelních ozbrojených milic, které by mu byly loajální a sloužily by jako opora jeho režimu, provedla roku 1954 nespokojená armáda v čele s generálem Stroessnerem již povedený vojenský puč (Lewis 2006: 175–176).

V následných prezidentských volbách jako jediný kandidát zvítězil právě samotný Stroessner. Vzhledem k tomu, že Paraguay patřila tou dobou mezi dlouhodobě nestabilní země, kde nebyl průměrný interval mezi střídáním prezidentů o moc vyšší než pouhý jeden rok, plánoval Stroessner svůj režim podpořit stabilitou, a to na dlouhá léta. Hned následujícího roku 1955 posvětil svou nastupující diktaturu zákonem o „ochraně demokracie“ a zajistil si podporu Spojených států svou neskryvanou nechutí vůči komunismu. Vyhlásil v zemi výjimečný stav, jehož délka měla být původně čtvrt roku, ale následujících šestnáct let jej vždy prodloužil a v hlavním městě Asunciónu trval de facto téměř až do konce Stroessnerovy vlády (Kohut, Vilella 2017: 268).

2.4.2 Průběh režimu a jeho pád

Co se týká demokratické fasády režimu, jednou z takových zástěrek byly kupříkladu volby, které Stroessner nikdy nezrušil, ani je neoddaloval. Byl proto zvolen celkem osmkrát po sobě prezidentem³⁴. Jednou z opor jeho režimu byla politická strana, na rozdíl od jiných diktátorů ovšem nemusel zakládat žádnou novou, prostřednictvím nátlaku i úplatků se mu podařilo infiltrovat a plně ovládnout etablovanou a tradiční konzervativní stranu *Partido Colorado (PC, Červená strana)*. Skrze ni mohl šířit svůj politický program, byť spíše než o masové členství a zástupy fanatických obdivovatelů vyžadoval loajální a poslušné stádo politicky neangažovaných obyvatel, které mohl řídit jako ovce (Lewis 2006: 176–178).

Stroessner v rámci snahy o demokratické vzezření režimu dokonce nezakazoval ostatní politické strany a udržoval v zemi cosi jako limitovaný pluralismus, na čemž nese podíl také administrativa amerického prezidenta Johna Fitzgeralda Kennedyho a jeho plánovaná vize nazývaná *Aliance pro pokrok* (Tyvela 2011). Různých voleb se tak pravidelně mohly účastnit různé

---

³⁴ Možnost znovuzvolení Stroessnerovi umožňovala nová ústava z roku 1967, díky níž mohl mimo jiné rozpustit parlament a vládnout pomocí dekretů (Kohut, Vilella 2017: 270).

menší subjekty, byť neměly šanci cokoliv zvrátit či přinést jakoukoliv změnu do Stroessnerova režimu (Nohlen 2005).

Další oporou Stroessnerova režimu byla samozřejmě jeho „mateřská“ armáda. Té si zároveň vážil a věděl, že je stěžejní oporou jeho režimu, nicméně také věděl, že právě ona jako jediná má reálnou moc jej někdy svrhnout. Proto se obklopil speciálními jednotkami, které měly za úkol pouze jeho osobní ochranu a střežení. S tím souvisí také další klasický pilíř nedemokratických režimů, tajná policie. Také Stroessner založil proti případným rozvracečům či diverzantům takovouto instituci, v Paraguayi nesla jméno *Dirección Nacional de Asuntos Técnicos (DNAT, Národní ředitelství pro technické záležitosti)*, zkráceně nazývaná *La Técnica*. Tato obávaná tajná policie a další podobné kroky byly ve skutečnosti tím samým, kvůli čemuž sám před lety svrhl prezidenta Chavese (Nickson 2015: 599). Sám se obával přílišné a nekontrolovatelné moci armády, které sice velel, ale jak tomu často bývá, dochází i uvnitř ní k převratům, klidně čistě z osobních či mocenských důvodů. Aby si zajistil loajalitu armádních špiček, uplácel je a svěřil jim velké množství té nejkvalitnější půdy.

Z ekonomického hlediska to bylo v Paraguayi za Stroessnerovy éry neméně zajímavé. Především v 70. letech se země těšila jisté hospodářské prosperitě, především díky levné pracovní síle umožňující zvětšovat zemědělskou produkci, což mělo nicméně za následek také četnou emigraci těch nejméně majetných, kteří se buď stěhovali do měst, nebo dokonce za hranice, převážně do Argentiny. Pozitivním hospodářským počinem byla také výstavba hydroelektrárny a obří přehrady Itaipú na řece Paraná při hranicích s Brazílií, na které se obě země společně podílely v letech 1975–1984 (Elhance 1999: 41). V Paraguayi ovšem výrazně rostla také šedá ekonomika, jež tvořila až čtyřnásobek objemu regulérního obchodu. Z Paraguaye se stal daňový ráj, kam nedoléhala moc finančních úřadů, a tak se zde kšeftovalo ve velkém se zbraněmi, alkoholem, tabákem či jinými komoditami. Stroessner dokonce posvětil nejvyšší armádní kruhy řízením takových odvětví, jako byl obchod s drogami, hazard a kasina či noční kluby a s nimi spojená prostituce. Korupci bral Stroessner jako nutné zlo či oběť pro mír (The Telegraph 2006).

Byť byl Stroessner považován za necharismatického vojáka, přesto poměrně značně využíval aury, která by se dala označit za kult osobnosti.

Sám si například velmi potrpěl na honosné titulování³⁵. Stroessner dále prostupoval každodenním životem obyčejných Paraguayců. Zmiňovat svého vůdce musely bohoslužby v kostelech i školní relace. Proslovy národního génia musely plnit titulní stránky novin, jeho usměvavé portréty visely ve všech institucích i běžně na ulicích. Jeho proslovy byly přenášeny všemi rádiovými stanicemi v zemi. Dokonce vyžadoval důkazy o vlastenectví občanů tím, že několikrát denně nechával z ampliónů zahrát národní hymnu a v tu chvíli se musel veškerý chod země zastavit a všichni její obyvatelé vzdávali hold vlajce a svému vůdci. Podobně jako Trujillo po sobě pojmenoval řadu institucí, počínaje nemocnicemi či letišti, až po stadióny a celé městské části (Fowler 2003: 129).

O to paradoxněji vyznívají dojmy lidí z jeho okolí či těch, kteří s ním zkrátka přišli do styku, kteří jej popisují jako člověka bez špetky charismatu, nezáživného, nezajímavého a krkolomně se vyjadřujícího³⁶. Je nicméně možné, že si právě nedostatek osobního kouzla a charismatu kompenzoval právě těmito výstřednostmi, stejně tak ale svou pílí a workoholismem. Vstával velmi brzy ráno a pracoval či kontroloval své podřízené. Z armády i svého německého původu si přinesl smysl pro řád a disciplínu a byl známý jako velký pedant.

Stroessner nikdy nevybudoval ucelenou ideologii, ovšem dokázal si národ získat směsicí patriotismu a nacionalismu, xenofobních nálad proti indiánskému obyvatelstvu (kterého je v paraguayské populaci menšina, drtivá většina země jsou mesticové), proti kterým zasahoval pro mnohé až genocidními praktikami, společenského konzervatismu, a to vše skloubené s jihoamerickou tradicí caudillů jako silných vůdců. Snažil se dodat lidem pocit hrdosti vůči vlastní zemi, která ve své krátké historii čelila spíše samým konfliktům. Téměř genocidní politiku razil proti Indiánům, jejichž obydlí mu překážela v budování řady plánů pro lepší infrastrukturu či ekonomiku země. Především kmen Achéů nechal přesídlit do rezervací, které ovšem ve

---

³⁵ Stroessnerův oficiální titul zněl „*Vrchní velitel Alfredo Stroessner, čestný legionář, rytíř Řádu svatého Michaela a svatého Jiří, Řádu andského kondora, nositel Medaile celoamerické junty za obranu, řetězu Řádu osvoboditele a velkého kříže Řádu slunce s diamanty*“. Dále se nechával titulovat také jako „*zářivá hvězda národní obrody*“, „*generální ředitel osudu národa*“ či prostě pouze jako „*neomylný Don Alfredo*“. Krom titulování si také potrpěl na okázalé vojenské uniformy.

³⁶ Podobně jako u Trujilla, také o Stroessnerovi kolují zvěsti, že měl slabost pro mladé dívky, dokonce ještě o panny a že měl velice vstřícný vztah k alkoholu. V kombinaci obojího se tvrdí, že zplodil až sedmáct nemanželských potomků.

skutečnosti byly spíše internačními tábory. Běžné bylo obchodování s nimi jako s otroky³⁷, kruté mučení či lékařské experimenty. Na plánech na „konečné řešení indiánské otázky“ se aktivně podíleli také němečtí poradci, kteří byli ve skutečnosti uprchlími nacisty (Horst 2010).

Stroessner se totiž také netajil sympatiemi k fašistickým evropským lídrům a jako mnoho dalších jihoamerických vůdců, také on poskytl útočiště radě nacistických pohlavárů³⁸, stejně jako se v Paraguayi konaly přímo celé sjezdy různých neofašistických organizací (Hamill 1992: 344). Zároveň však až nepokrytě podlézal Spojeným státům, které si jej hýčkaly jako tvrdého a odhodlaného bojovníka proti komunismu, což mu sdělil během osobní návštěvy Paraguaye také americký prezident Richard Nixon. Paraguay byla jednou ze zemí aktivně zapojených do akce americké CIA nazvané *Operace Kondor* (*Operación Cóndor*) v rámci níž tak režim tvrdě a brutálně zakročoval proti veškeré levicové hrozbě (McSherry 2005: 116–117). Stroessner to považoval za službu budoucím generacím, jelikož je chránil před hrozbou komunismu. Veřejný odpor vůči komunismu, a naopak silné pouto spolenectví se Spojenými státy dokreslují také touhy po stavbě americké vojenské základny v paraguayské části amazonské džungle, uzavření veškerých diplomatických zastoupení v komunistických zemích či podpora války ve Vietnamu, kde dokonce nabízel Američanům účast paraguayských jednotek (Bernstein 2006).

Zatímco v komunistických zemích byly známé propagandistické příběhy o amerických imperialistických diverzantech, podobné historiky zastřešovaly Stroessnerův režim a jeho represe vůči všem levicovým náznakům, které byly ihned označeny za šíření komunismu agenty Moskvy a které byly omluvou pro exemplární tresty. Režim byl známý krutými výslechovými metodami i specifickými druhy mučení³⁹. Od roku 1959 čelil Stroessner také vzpourám dělníků či Indiánů, ale také marxistickým guerillám (Hamill 1992: 343). Protivníkem režimu se stala také katolická

---

³⁷ Muži byli prodáváni na manuální práce, ženy na prostituci a děti jako domácí služebnictvo.

³⁸ V Paraguayi, stejně jako v Argentině, pobýval nechvalně proslulý nacistický lékař a postrach osvětivského tábora Josef Mengele, přezdívaný *anděl smrti*.

³⁹ Kupříkladu tzv. *la pileta*, kdy dozorcí naplnili vanu až po okraj exkrementy a následně do ní podezřelého nořili, než se udusil, nebo *la picana eléctrica*, což bylo pouštění silného elektrického proudu do věžňovo genitálií. Obvyklé bylo také zabíjení osob shozením z vrtulníků či jejich předhození piraním (Hamill 1992: 339).

církev, která pomáhala při organizování povstání na venkově a pomáhala ve vzpourách i ochraně původních obyvatel (Kohut, Vilella 2010: 234).

Podobně jako Duvalier, také Stroessner se později nechal prohlásit za doživotního prezidenta (Nickson 2015: 547)⁴⁰. Jeho režim se ovšem začal hroutit. Zvyšovala se inflace i nezaměstnanost, ekonomice nepříspěvala ani všudypřítomná korupce a jí nasáklá státní správa či klientelistická monopolizace průmyslu v rukou několika málo rodin. Proti Stroessnerovi sílily také tlaky na liberalizaci a demokratizaci země, za což se přimlouval také během oficiální státní návštěvy papež Jan Pavel II. (Klaiber 2009: 104–106). Když Spojené státy zmrazily svému někdejšímu spojenci veškerou pomoc, delegáti PC navrhovali, aby, byť jen symbolicky, předal Stroessner moc svému synovi Gustavovi. Nakonec byl ovšem roku 1988 znovu zvolen on sám pro své již osmé pětileté funkční období. Konec jeho režimu nakonec učinil jemu blízký člověk, a navíc voják, čehož se ostatně sám obával. Jeho zeť, generál Andrés Rodríguez, provedl roku 1989 puč (Buckman 2012: 316), po němž Stroessner odešel do brazilského exilu, kde také v roce 2006 zemřel. Byť se chtěl vrátit do vlasti, tam mu to neumožnila, jelikož by byl ihned po příletu zatčen. Byl jedním z nejdéle sloužících státníků, nepočítáme-li panovníky a patřil také mezi nejdéle vládnoucí diktátory. Celých sedmnáct let od svého pádu si pokojně užíval důchodového věku v přepychovém exilu (Schemo 2006).

2.5 Chile za vlády Augusta Pinocheta

Nástupu generála Augusta Pinocheta do čela Chile předcházely dobře známé peripetie. V Chile, tradičně politicky rozděleném do tří podobně velkých bloků, se v roce 1970 konaly prezidentské volby, které dopadly velice těsně a všichni tři kandidáti obdrželi plus/minus třetinu hlasů. Nejméně hlasů obdržel kandidát křesťansko-demokratického středu Radomiro Tomic, druhý skončil jen těsně nezávislý kandidát pravicového bloku Jorge Alessandri a zvítězil socialistický kandidát levicového bloku Salvador Allende, kterého musel potvrdit jako prezidenta až parlament. Jeho vláda započala rozsáhlé sociální reformy, navázala kontakty s Castrovou

---

⁴⁰ Učinil tak ústavním dodatkem v roce 1977 (Nickson 2015: 547).

komunistickou Kubou a sám Allende navštívil také Sovětský svaz, a započaly také rozsáhlé znárodňovací procesy. Chile se brzy dostalo do velké hospodářské krize, sílil pravicový, ale i levicový terorismus a růst životních nákladů hrozil dokonce hladomorem. Množily se stávky a protesty a z vlády také odstoupil ministr obrany Carlos Hugo Prats, na jehož místo dosadil Allende právě Augusta Pinocheta (Klíma 2015: 411–415).

2.5.1 Původ a nástup k moci Augusta Pinocheta

Celým jménem Augusto José Ramón Pinochet Ugarte se narodil 25. listopadu 1915 v přístavu Valparaíso rodičům, z nichž jeden měl francouzské a druhý baskické předky (Vial Correa 2006: 26). Odmala byl velmi nakloněný vojenství, v čemž jej oba rodiče podporovali, a tak bylo samozřejmostí, že v šestnácti letech nastoupil na vojenskou školu. Studoval zde vojenskou geografii a školu opustil s hodností poručíka dělostřelectva. Dále zůstal Pinochet armádě věrný a stal se také univerzitním pedagogem na Vojenské akademii, kde přednášel o tématech geopolitiky a vojenské geografie a byl úspěšný, dokonce byl také vybrán, aby přednášel na vznikající vojenské škole v ekvádorském Quitu (Spooner 1999: 22).

Po návratu do Chile Pinochet stoupal po armádním žebříčku a na počátku 70. let již patřil k Pratsovým nejvěrnějším. Ač byl zpočátku apolitický, radikálně levicové kroky Allendeho vlády, stejně jako extremistické a teroristické levicové bojůvky se mu brzy začaly velice protivit, jelikož stále častěji docházelo také k únosům či dokonce vraždám. Když v roce 1973 obhájil Allende prezidentské křeslo, pokusila se část armády o vojenský převrat, ovšem Prats i Pinochet tehdy zůstali prezidentovi zcela loajální, byť v Pinochetově případě se jednalo pouze o promyšlený tah, jelikož měl již dávno v plánu vlastní převrat. Pro zklidnění situace generál Prats odstoupil a přenechal tak pozici Pinochetovi, který si získal absolutní důvěru. Mohl tak v klidu spřádat své plány, jelikož důvěřující Allende mu svěřoval i velice tajné plány ohledně posílání důvěryhodných důstojníků na školení do Sovětského svazu, zatímco opozicí ovládaný parlament jej ponoukal k jeho svržení (Adams 2010: 224).

11. září 1973 započalo povstání, které odstartovala vzpoura námořnictva v Pinochetově domácím Valparaísu, a následně se rozšířilo také do metropole Santiaga. Zatímco se vystrašený Allende skryl do

prezidentského paláce La Moneda a sháněl se po Pinochetovi, aniž by tušil, že to právě on stojí za převratem, byla prohlášena vláda čtyřčlenné vojenské junty, v níž zasedli kromě Pinocheta jako velitele armády také velitelé dalších složek ozbrojených sil – námořnictva, letectva a policie. Prezidentovi bylo nabídnuto bezpečné opuštění země, ale on i jeho příznivci po celé zemi se nechtěli vzdát a bojovali se zbraní v ruce, proti armádě ovšem nikdo z nich neměl sebemenší šanci. Sám Allende zahynul během bombardování prezidentského paláce, dost možná vlastní rukou a spekuluje se také o tom, že tak učinil samopalem, který mu věnoval Fidel Castro (Klíma 2015: 414–415).

2.5.2. Průběh režimu a jeho pád

Pinochetovi brzy zachutnala moc a začal omezovat pravomoci zbylých členů junty, stejně tak již neměl v plánu předání moci politikům. Vyhlásil výjimečný stav, z obavy akcí Allendových sympatizantů. Oporou nově vznikajícího diktátorství se ihned od počátku staly Spojené státy, které začaly okamžitě Pinocheta finančně podporovat v jeho snaze o vybudování tržního hospodářství v zemi, dalším pilířem režimu se stala obávaná tajná policie *Dirección de Inteligencia Nacional (DINA, Národní zpravodajské ředitelství)*, která se stala ústředním aktérem ve výkonu tvrdých represí vůči domácím i vnějším nepřátelům nového chilského prezidenta. S represemi jsou spojovány nechvalně proslulé eskadry smrti, které pronásledovaly oponenty režimu po celé zemi a buď je na místě zastřelily, nebo je shazovaly z letadel do moře, či je nechaly umrznout v chladné chilské Ohňové zemi (Ensalaco 2000: 55–58).

Bezprostředně po převratu přeměnil Pinochet také národní fotbalový stadión v hlavním městě Santiagu na jeden velký koncentrační tábor, jehož zázemí a útroby namísto sportovcům sloužily pro mučení a vyslýchání podezřelých a zatčených osob (Bonney 2006). Údaje Komise pro lidská práva z roku 1988 hovoří o vysokých číslech obětí puče a následného režimu – kolem 15 tisíc zavražděných, dvou tisíc zmizelých a téměř 200 tisíc lidí, kteří z Chile emigrovali. Pinochet zrušil platnou ústavu z roku 1920, zakázal činnost odborů i politických stran (Ženíšek 2006: 113).

Ještě ne v 70. letech, ovšem od počátku 80. let se již začínalo také hovořit o chilském hospodářském zázraku. Pinochet zrušil Allendeho

reformy, vrátil zahraničním společnostem znárodněný majetek, přilákal do země spoustu nových zahraničních investorů, zastavil inflaci – vše v duchu tzv. *Chicago Boys*, neboli ekonomů chicagské školy v čele s Miltonem Friedmanem. Ekonomický zázrak s sebou ovšem přinášel také neblahé zvyšování rozdílů mezi bohatými a chudými (Winn 2004: 38–43).

Pinochet pro svou politiku potřeboval co nejméně zpolitizovanou společnost. Zatímco v 60. letech byly odbory, média či akademické kruhy napojené na velké politické strany, Pinochet se postaral o depolitizaci společnosti. Veškerou politickou moc navíc od počátku svěřil armádě, jejíž velitele si důsledně a pečlivě sám vybíral a dosazoval je do všech možných nevojenských funkcí po celé zemi. Vojáci tak stanuli v čele vlády, bank, průmyslových podniků i škol. Aby přesvědčil demokraticky smýšlející občany Chile⁴¹, kteří byli zvyklí na dlouhou demokratickou tradici jejich státu, slíbil vypracování nové ústavy, kterou měl občanům nabídnout ke schválení v referendu. Tato ústava byla ovšem přednesena až v roce 1981, kdy ji schválily téměř dvě třetiny populace. Její součástí bylo také umožnění Pinochetova setrvání ve funkci na dlouhých osm let, než měly nastat nové volby (Barros 2002: 167–204).

Pinochetův režim byl dalším, který Spojené státy v čele s CIA podporovaly v rámci *Operace Kondor* kvůli hrozbě šíření komunismu během studené války. Pinochet ostatně neochvějně věřil v tuto dichotomii dobra a zla, přičemž roli zla plnil Sovětský svaz či Kuba a roli dobra Spojené státy. S tímto zlem Pinochet soupeřil doma i venku. Zatímco doma bojovala armáda proti levicovým revolucionářům z *Movimiento de Izquierda Revolucionaria (MIR, Revoluční levicové hnutí)*, tajná policie DINA se neštítala dokonce likvidovat významné chilské exulanty v zahraničí, ať se již jednalo o sousední latinskoamerické země, ale také o Spojené státy či země západní Evropy (Anderson, Sloan 2009: 448–449).

Postupně rostl odpor vůči Pinochetovi, který trochu povolil okovy režimu a leccos zakázaného povolil – uvolnil cenzuru tisku, částečně také levicovou opozici, vydal amnestii a umožnil uprchlíkům návrat do vlasti. Na násilné útoky opozice reagoval ještě větší brutalitou, a tak se opozice pokusila sjednotit a využít konce Pinochetova mandátu v roce 1988. Stalo se

---

⁴¹ Myšleni jsou samozřejmě ti, kteří nebyli pronásledováni, již ve vězení či mrtví. Vesměš tedy vylučoval levicově orientované občany Chile.

něco nevídaného, neobvyklého pro nedemokratické režimy. Generál Pinochet nechal vypsat referendum o svém setrvání ve funkci a když se proti němu vyjádřilo kolem 56 % občanů, uznal porážku a skutečně opustil prezidentský palác (Butler 1994: 6–7). Na konci roku 1989 se konaly svobodné volby, které vyhrál opoziční kandidát Patricio Aylwin.

Pinochet v chilské společnosti ovšem zanechal obrovskou stopu, a to nejenom negativní. 43 % občanů se ostatně vyjádřilo pro jeho setrvání v úřadu. Jelikož si stihl prosadit zákon, aby se mohli prezidenti, kteří sloužili v úřadu déle jak osm let, stát doživotními senátory, měl i nadále imunitu a ponechal si také velení ozbrojeným silám⁴², aby se vyhnul případnému zatčení a souzení. I přesto jej chtělo mezinárodní společenství hnát před soud, k čemuž ovšem vinou jeho zdravotního stavu nikdy nedošlo, byť byl v roce 1998 ve Velké Británii i přes svůj diplomatický pas zadržen, vydán do Španělska však již nebyl a naopak se mohl vrátit do Chile, kde dožil v domácím vězení, jelikož mu zdravotní stav neumožňoval absolvování soudního procesu (West 2002: 225).

Ke klidnému uznání prohry dozajista dopomohl také tlak Spojených států, které s končící studenou válkou varovaly Pinocheta před volebními machinacemi či násilnostmi a roli sehrál také fakt, že Pinochet neměl kam utéct, jelikož v Jižní Americe již nastal konec pravicovým vojenským režimům. Dodnes budí jeho jméno nejenom v chilské společnosti značné kontroverze.

2.6 Argentina za vlády Jorgeho Rafaela Videly

Pozadí nástupu druhé vojenské junty během deseti let bylo způsobeno mj. rozdělením argentinské společnosti, kterou rozdělovala především výrazná postava poválečných dějin, generál Juan Domingo Perón. Ideologie perónismu je sama založená na synkretické politice a vyhýbá se pravolevému dělení. Peróna tak podporovala jak pravice, tak levice. Byl celkem třikrát prezidentem, avšak mezi jeho druhým a třetím termínem byla propast osmnácti let v exilu, navíc zemřel v úřadu. Vystřídala

---

⁴² Právě do roku 1998, poté se stal senátorem.

jej jeho třetí žena Isabel Martínez de Perón⁴³, která musela čelit rozsáhlým nepokojům v celé Argentíně. Sílil totiž pravicový i levicový terorismus a soupeření mezi nimi v zemi. Levicový terorismus představovala především městská guerilla *Montoneros* a pravicový terorismus paramilitární jednotky *Alianza Anticomunista Argentina* (AAA, *Argentinská antikomunistická aliance*). K tomu se přidaly rozsáhlé ekonomické potíže a mezi pravicovou částí armády to začalo vřít a netrvalo dlouho a 23. března 1976 byla prezidentka Isabela Martínez de Perón svržena (Klíma 2015: 415–419).

2.6.1. Původ a nástup k moci Jorgeho Rafaela Videly

Jorge Rafael Videla se narodil 2. srpna 1925 v Mercedes na předměstí argentinské metropole Buenos Aires do rodiny vojáka a také on sám vystudoval vojenskou školu. Svou následnou kariéru spojil s armádou, kde ovšem nestoupal nikterak strmě po kariérním žebříčku, jako tomu bylo u jiných vojenských diktátorů. Až v roce 1971 získal hodnost brigádního generála a podílel se na potlačování stávek. Zlom nastal až s prezidentkou Martínez de Perón, kterou byl jmenován vrchním velitelem pozemních ozbrojených sil. Po převratu se postavil do čela vojenské junty s jasným cílem skoncovat s revolučním násilím a s terorismem (Lentz 2013: 42–43). Junta rozkázala okamžitě zrušit politické strany, parlament i odborové organizace a zakázala stávky. I nadále trval konflikt mezi pravicovými a levicovými bojůvkami, do kterého se represivní politikou přidala také armáda, která se snažila zbavit Argentinu všeho levicového, a to i perónismu. Pro období vlády tzv. *Proceso de Reorganización Nacional* (*PRN, Národní reorganizační proces*), což bylo období vlády vojenské junty mezi lety 1976–1983, se vžilo také označení *guerra sucia* neboli špinavá válka (Mallinder 2009: 7–8).

2.6.2 Průběh režimu a jeho pád

Vláda argentinské junty během špinavé války je známa jako jedna z nejbrutálnějších v Jižní Americe. Také tato vláda spadala pod tajnou operaci americké CIA, známou jako *Operace Kondor* a také ona

---

⁴³ Isabel byla první ženou v úřadu prezidentky na světě. Byla Perónovou viceprezidentkou, proto jej po jeho smrti automaticky nahradila ve funkci.

pronásledovala a mučila tisíce osob podezřelých z levicového či perónistického aktivismu či napojení na extrémně levicové teroristické guerilly. Již v prvním roce vojenské junty se sešly tzv. *matky z Květnového náměstí* a žádaly po představitelích junty vysvětlení, kam zmizeli jejich synové. Nejvíce právě rostl počet tzv. *desaparecidos*, neboli zmizelých. Pro vládu PRN je typické právě vysoké číslo nezvěstných obětí (Maier, Lebon 2010: 95–110). Junta podezřelé pronásledovala, zatýkala, věznila i mučila a obrovské číslo lidí také zavraždila, nicméně spousta osob se dodnes ani nenašla, jejich těla byla totiž velmi často shazována z letadel do oceánu.

Nechvalně proslulá byla také síť tajných věznic a junta se „proslavila“ také řadou mučicích procesů. Běžné byly silné elektrické šoky, potápění hlavy mezi exkrementy, sexuální násilí, ponižování, střídání teplot, simulace poprav či trhání psy, kteří zaživa ukousávali kusy masa z těl obětí (Daniels 2008). To vše bylo samozřejmě páchané s vědomím a podporou Spojených států, které teprve nedávno oznámily, že zveřejní záznamy o spoustě utajovaných procesů, únosů, mučení a vraždění. Současnému argentinskému prezidentovi Mauriciu Macrimu bylo slíbeno Obamovou administrativou odtajnění archivů CIA (Goňi 2016).

Na rozdíl od dalších vojenských diktatur v Jižní Americe ovšem Videlův režim postrádal výraznější ekonomické úspěchy. Země se zadlužovala, krachovaly banky (Di Tella, Dornbusch ed. 1989: 254–285). Videlův režim postrádal ideologické zázemí, spojovala jej pouze nenávisť k levicovým ideologiím a antikomunismus či antiperónismus. Videla nebyl charismatickým lídrem, ani neoplýval jakýmkoliv kultem osobnosti. Byl pouze voják bez špetky charismatu, nežil nijak zvlášť okázalý život – ani v zemi neexistoval žádný politický život. Legitimitu režimu se pokusili dodat Videlovi následníci, v pozici lídra vojenské junty PRN se vystřídali celkem čtyři – po Videlovi to byli Roberto Eduardo Viola, Leopoldo Galtieri a Reynaldo Bignone. Za Galtieriho se Argentina pokusila posílit upadající vojenský režim anexí Falklandských/Malvínských ostrovů, ovšem po krátkém a rázném zásahu Velké Británie válku prohrála, navíc postrádala mezinárodní podporu. Režim se definitivně zhroutil a došlo k vypsání svobodných voleb, v nichž zvítězil Raúl Alfonsín (Roehrig 2002: 46–57). Argentina se ovšem dále utápěla v ekonomické krizi, ze které ji dočasně vytáhl až pravicový perónistický prezident Carlos Menem. Zločiny vojenské junty ovšem nebyly příliš důsledně potrestány. Videla byl sice spolu s dalšími členy junty zatčen,

ovšem v roce 1989 byl propuštěn na základě amnestie. Znovu se dostal za mříže až v roce 2007 a soud v roce 2010 potvrdil doživotí, již v roce 2013 ale Videla zemřel (Lopez 2013).

3 Analýza vybraných režimů

Analytická část vychází ze dvou předchozích kapitol, které propojuje a na jejich základě bude provedena komparace atributů sultanistických režimů s atributy vojenských autoritarismů⁴⁴, tedy, vezmeme si zvlášť každý z našich šesti zkoumaných režimů a podrobíme jej analýze z hlediska atributů té kategorie režimu, do které podle typologií Linze a Merkela spadá (Linz 2000, Chehabi, Linz 1998, Linz, Stepan 1996, Merkel 2009). Následně budeme tyto hlavní rysy srovnávat s atributy zkoumaných režimů ze druhé kategorie (tedy, u sultanistické Dominikánské republiky, Kuby a Haiti budeme komparovat sultanistické atributy s těmi patrnými u vojenských autoritářských režimů, v případě vojenských autoritarismů v Paraguayi, Chile a v Argentině budeme atributy vojenských režimů porovnávat s těmi sultanistickými).

Analýza každého režimu bude zakončena krátkým shrnutím toho, nakolik dané režimy splňují charakteristiky nutné pro zařazení do té či oné kategorie režimů podle Linzovy a Merkelovy typologie, které také poslouží k ilustraci možného překrývání některých atributů mezi kategorií sultanistických a vojenských autoritářských režimů. V příloze bude uvedena tabulka, která shrnuje deset námi⁴⁵ vymezených hlavních znaků a rozdílů mezi sultanismy a vojenskými autoritarismy, která nám poslouží jako podklad pro naši analýzu jednotlivých režimů.

3.1 Dominikánská republika

V analýze režimů zachováme chronologickou posloupnost a budeme pokračovat po vzoru předchozí kapitoly. Jako první tak podrobíme analýze režim Rafaela Trujilla v Dominikánské republice, který je zahrnut Juanem Josém Linzem do kategorie sultanistických režimů (Chehabi, Linz 1998: 85–

---

⁴⁴ Mluvíme-li o vojenských režimech, máme na mysli souhrnně kategorie/typy vojenských režimů v podání Linze a Merkela – jsou zde tak zahrnuty jak byrokraticko-militaristické režimy z Linzovy typologie, tak byrokraticko-militaristické, militaristické vůdcovské a modernizační režimy podle Merkelovy typologie.

⁴⁵ Naše vymezení vychází ze syntézy typologií Linze a Merkela, jejichž definice typických znaků vybraných režimů přejímá.

112). Nyní tedy jeho režim zanalyzujeme na základě deseti stěžejních rysů sultanistických režimů.

Prvním rysem určeným ke komparaci je vztah vlády a státu, resp. jejich propojení. Trujillův režim se vyznačoval extrémním patrimonialismem a důrazem na osobní panství vládce-sultána. V Trujillově případě lze jednoznačně hovořit o sloučení jeho soukromých zájmů s těmi veřejnými, jelikož jeho politika se řídila čistě tím, co považoval za vhodné pro sebe, a to mělo být vhodné také pro stát. Dokazují to Trujillovy cílé aktivity na poli obchodu, kdy jeho rodina sama vlastnila řadu monopolů ve spoustě hospodářských odvětvích. Trujillo k tomu byl vždy v čele své politické strany i v čele armády, byť zrovna nebyl v čele země, což ovšem nic neměnilo na faktu, že zůstával neomezeným faktickým vládcem Dominikánské republiky. Poslušnost byla vynucována násilím a strachem, sám navíc hojně podporoval šíření svého vlastního osobnostního kultu. V centrálně spravované zemi docházelo k patrnému srůstání veřejného a soukromého (Trujillova) zájmu. V prvním bodě se tak přikláníme jednoznačně k sultanismu.

Druhým aspektem je styl vládnutí. Zde Trujillo splňoval charakteristiku sultánovy nevyzpytatelnosti a despotičnosti. Také Dominikánská republika byla vydána napospas často až vrtošivým náladám svého vladaře. Jedná se sice o spekulace, nicméně rozkazy k nechvalně proslulému petrželovému masakru údajně vydal přímo z oslavy a v podnapilém stavu. Despotické nálady podtrhává existence tajné policie a její brutální praktiky proti režimní opozici, která neváhala operovat dokonce mimo dominikánskou půdu. Mimo to je důležité zmínit také Trujillovo (oprávněné či paranoidní?) chování vůči armádě či společnosti, které bylo silně nedůvěřivé a kterým se snažil v rámci armády odolávat tlakům na případný pokus o vlastní svržení, v případě společnosti se snažil o co největší indoktrinaci svým pohledem na svět, proto se také často ukazoval na různých důležitých událostech či ceremoniích. Také ve druhém bodě vykazuje režim s jistotou sultanistické prvky.

Třetím rysem je kult osobnosti, který také v Trujillově případě nahrává zařazení režimu mezi sultanistické. Tento bod je naprosto nezpochybnitelný, jelikož jsme již psali o Trujillově mesianistické excentrické povaze, kterou dokazoval přejmenováváním geografických celků, stavěním vlastních soch

či účastí na ceremoniích běžných lidí. Srovnával se s různými velikány historie, ale také ze sebe dělal Božího zástupce na Zemi. Je patrné, že Trujillo si kolem sebe pěstoval velice silný kult osobnosti, což dokazovala také jeho záliba v titulování či v mladých děvčatech, na které si činil nárok po vzoru středověkého *ius primae noctis*⁴⁶, stejně tak jeho přímé angažmá v dominikánském baseballu.

Jako čtvrtý bod uvádíme nástupnictví v režimu. Sultanistické režimy jsou typické pro své časté dynastické tendence, jelikož vládci si většinou přejí, aby po nich pomyslnou štafetu převzal rodinný příslušník, což bývá odůvodněno také tím, že tito despotičtí vládci nikomu jinému, než svým nejbližším pokrevním příbuzným zkrátka nevěří. Trujillo několikrát během své faktické vlády nestál oficiálně v čele země, částečně proto, aby naoko režimu dodal falešné zdání demokracie, částečně proto, že to neumožňovaly různé vnitrostátní i zahraniční okolnosti. V určitém období tak vládl jako prezident jeho mladší bratr Héctor. Poté, co byl na Rafaela Trujilla spáchán atentát a byl zavražděn, nestal sice v čele státu, ovšem v čele represivních jednotek jeho syn (údajně adoptovaný) Ramfis, který mohl být také potenciálním Rafaelovým nástupcem. Dynastické tendence tak u Trujilla převládaly, spíše, než aby svůj úřad a své pozice přenechával „mimo svou rodinu“, a to i přesto, že loutkovými prezidenty byli také lidé mimo Trujillovu rodinu. Nebylo ani nikterak zřejmé, že by vládu nad Dominikánskou republikou hodlal přenechat někomu z armádních kruhů, odkud sám pocházel.

Co se týká pátého bodu, a sice míry stability a institucionalizace, také zde je patrné, že Trujillov režim právem spadá pod režimy sultanistické, a nikoliv vojenské autoritářské. Ač Trujillo založil a po celou dobu své vlády řídil stranu PD, tato strana nikdy nebyla příliš institucionalizovaná. Slabá míra institucionalizace byla patrná také na jiných veřejných institucích. Stabilita režimu nebyla nikdy příliš závratná, Trujillo musel často čelit pokusům o své vlastní svržení a namísto pevného držení moci režim závisel na udržování a šíření všudypřítomného strachu a případně také odměn za loajalitu vůči němu. Trujillov režim byl navíc vysoce zkorumpovaný a řízen klientelistickými i nepotistickými vazbami, což samozřejmě jeho stabilitu a institucionalizaci pouze podrývalo.

---

⁴⁶ Latinsky *právo první noci*.

Ani v šestém bodě nelze zařadit Trujillův režim mezi vojenské autoritarismy, protože v něm chyběl tradičně pro vojenské autoritarismy patrný důraz na různé zájmové organizace či korporace, které by jej podporovaly. Trujillo se soustředil spíše na své vlastní ekonomické záměry a on či jeho rodina řídili a vlastnili spoustu dominikánských podniků a také většinu půdy. Oporou režimu byla zkrátka převážně armáda a jiné represivní složky. Mimo to poté Trujillova rodina.

Sedmý bod je shodný pro sultanistické i vojenské autoritářské režimy a dominikánský režim jej splňuje ve všech kritériích, míra brutality i represí proti skutečným či domnělým oponentům byla vysoká, nehledě na masakr Haiťanů na počátku Trujillovy vlády. Sám Trujillo navíc stál po celou dobu v čele armády.

V osmém případě se jedná o jisté zachování společenského či ekonomického pluralismu. Z ekonomického hlediska je patrné, že ač nebyl úplně potlačen, Trujillo a jeho rodina ovládali značnou část dominikánského hospodářství. Pouze ve volbách v roce 1947 se mohlo prezidentských voleb zúčastnit více kandidátů a v parlamentních se mohly zapojit také jiné strany než PD, byť nezískaly jediné křeslo⁴⁷. Společenský pluralismus byl víceméně omezen, jelikož režim netoleroval žádnou opozici a tvrdě ji potlačoval.

Devátým bodem je extrikace či transformace režimu. Režim Rafaela Trujilla skončil ve chvíli, když s ním došla trpělivost jeho dosavadním politickým spojencům ze Spojených států, kteří nad ním přivírali dlouhou dobu obě oči, především kvůli zadržování šíření komunismu ve světě. Trujillo byl zavražděn nejspíš na pokyn americké CIA a jeho nástupce Joaquín Balaguer i jeho syn Ramfis Trujillo byli donuceni k rezignaci. Po svobodných volbách, ve kterých zvítězil socialista Juan Bosch, provedli Američané již čtvrtou intervenci do Dominikánské republiky během padesáti let.

Posledním bodem je charakter země jako takové. Když se Trujillo ujímal moci v Dominikánské republice, nejednalo se o příliš vyspělou zemi, která byla sužována politickou nestabilitou a častými americkými intervencemi. Sám Trujillo se naopak postaral o řadu modernizačních reforem, včetně těch sociálních či školních, stejně tak dal zemi do pořádku po ničivém hurikánu.

---

⁴⁷ (Nohlen 2005: 247).

Ve všech deseti bodech, které jsme vymezili jako podstatné a typické pro sultanismy a vojenské autoritarismy, by Dominikánská republika za vlády Rafaela Trujilla splňovala charakteristiku sultanistického režimu tak, jak ve své typologii nastínil Juan José Linz.

3.2 Kuba

Také druhý středoamerický karibský režim zařadil Juan José Linz mezi sultanistické režimy (Chehabi, Linz 1998: 113–131). Nyní se tedy analyticky podíváme na Kubu za vlády Fulgencia Batisty.

Již v prvním bodě nastává u Batistova režimu problém s tím, jak charakterizovat vztah jeho vlády ke státu. V jeho případě se totiž rozhodně nedá hovořit o extrémním patrimonialismu a jeho vláda rozhodně nevykazovala stejné rysy během celého období jeho vládnutí. Během své první fáze dokonce přicházel s mnohými reformami (sociální, zdravotní) a členy jeho vlády byli také členové komunistické strany. Až ve svém druhém prezidentském období si udělal ze státní správy výnosný byznys a propojil jej klientelistickými vazbami na americkou mafii, což mělo za následek korupci a vazby mezi státní správou a organizovaným zločinem.

Co se týká stylu vládnutí, jevil se Batista dlouho jako pragmatický a necharismatický voják. Opět až s jeho oficiálním druhým funkčním obdobím přišel zvrát v podobě okázalého a marnotratného životního stylu, života v luxusu a přepychu, který si mohl dovolit díky vazbám na podsvětí, s čímž byla spojena ona rozsáhlá korupce. Batista se sice rozhodně nechoval jako „beránek“ a tvrdě potlačoval opozici, ovšem nedá se říci, že by se jevil jako nevyzpytatelný neomezený vladař, spíše si kolem sebe vytvořil mocnou koalici složenou z mafie, armády a Spojených států, díky které vládl, udržoval se u moci či se obohacoval. Rozhodně byl tvrdým diktátorem, což ale daleko více souviselo s jeho vojenskou minulostí než s tím, že by snad snil o tom být téměř neomezeným despotickým vladařem. Na rozdíl od Trujilla, který také pocházel z armádních kruhů, působí Batista daleko více jako pragmatický voják, který přesně právě z těchto pragmatických důvodů využil své moci k vlastnímu obohacení se.

Batistovi totiž poměrně jednoznačně chybí jakýkoliv kult osobnosti. Téměř klíčový a nejpodstatnější rys, který odlišuje sultanistické režimy od vojenských autoritářských, tak u Batisty naprosto chyběl, a to po celou dobu jeho vládnutí. Batista netrpěl (nebo to alespoň nedával absolutně nijak najevo) žádnými vizemi o své vlastní nadřazenosti či výjimečnosti svého postavení. Pokud lze Batistu vůbec vyčleňovat v tomto rysu z vojenských autoritářských režimů, pak snad pouze do Merkelova subtypu militaristických vůdcovských režimů, ovšem ani tak Batistova vláda nepůsobila příliš vůdcovským režimem, jako spíše zkrátka režimem zkorumpovaného vojáka, využívajícího svou moc ve svůj osobní prospěch.

Ani další sultanistický rys Batistův režim nenaplňuje, a tím jsou dynastické tendence. Ačkoliv měl Batista celkem osm dětí se dvěma různými ženami, není známo, že by některé z nich aspirovalo na otcovo místo a že by sám Batista snad o některém z nich kdy uvažoval jako o svém potenciálním nástupci. Pravdou sice zůstává, že všechny jeho děti byly poměrně mladé, a to nejenom v době jeho prezidentství, ale také v době jeho pádu. Je tak možné že v případě nástupnictví by Batista spíše volil někoho z armádních kruhů, ovšem vyvarujeme se spekulací. Jisté je, že dynastické tendence během jeho vlády patrné nebyly.

Naopak míra institucionalizace a stability nahrává ve prospěch sultanistických režimů. Batistův režim už jenom kvůli obří korupci a nebáli bychom se říci také kleptokracii nemohl být stabilní. Státní správa byla přímo napojená na organizovaný zločin, a to dokonce spíše na ten zahraniční americký. Téměř veškeré veřejné dění na Kubě tak podléhalo korupci a propojení organizované kriminální sféry se státní správou i represivními složkami a nade vším držel ochranou ruku sám Batista. Vládoucí politická strana, který bývá patrná i v autoritářských i sultanistických režimech, byť postrádá všemocnou úlohu jako v režimech totalitních, na Kubě sice existovala, avšak také postrádala značnější institucionalizaci.

Ani Batistův režim se neopíral výraznější měrou o doprovodné organizace, jako tomu bývá v případě vojenských autoritářských režimů. Oporou režimu byla především armáda a tajná policie, tedy složky represivní, ovšem nikoliv společenské či občanské spolky či jiné zájmové organizace. Pokud bychom chtěli mluvit ještě o nějaké opoře režimu, s ironií by se dalo konstatovat, že jí byla americká mafie.

Shodným bodem je opět brutalita režimu a četnost represí vůči obyvatelstvu, která na Kubě nijak nevybočovala z „normy“ ani sultanistických, ani vojenských autoritářských režimů. Batistova brutalita se naplno prokázala v jeho druhém prezidentském období, byť již od počátku své vojenské kariéry prokazoval tyranskou povahu. Mj. zrušil odbory, ústavu, zakázal činnost komunistické strany, neváhal poslat do ulic armádu proti vlastnímu nespokojenému obyvatelstvu, nechal uzavřít univerzity či zavedl cenzuru tisku. Samozřejmě tak byly také akce proti převážně levicovým partyzánům včetně skupiny kolem Fidela Castra.

V první fázi Batistovy vlády byl politický, ekonomický i společenský pluralismus víceméně zachován. Sama politická strana PAU byla volebním slepencem složeným z poměrně heterogenní směsice různých názorových proudů. V první Batistově vládě dokonce zasedali také komunisté, jak bylo zmíněno, a také byly prováděny rozsáhlé reformy. Ovšem s druhým prezidentským obdobím byl veškerý pluralismus omezen a nebyla tolerována žádná opozice proti režimu, byť samozřejmě byla velmi aktivní ilegální levicová opozice, z níž vyčnívala především skupina kolem bratří Fidela a Raúla Castrových a Ernesta „Che“ Guevary. Proti nim Batista využíval armádu.

V případě transformace režimu samozřejmě nemůžeme hovořit o přechodu k demokracii, jelikož k politické alternaci na Kubě, jak je dobře známo, došlo za pomoci státního převratu, který provedla skupina kolem Fidela Castra, který se stal nejprve premiérem, a posléze prezidentem a novým diktátorem země, které dodnes vládne jeho bratr a která se stále řadí mezi nedemokratické. Sultanistický režim navíc vystřídal komunistický režim, který bývá různě označován v různých svých etapách jako posttotalitní, totalitní či jako autoritářský.

Z hlediska charakteru či povahy režimu nelze úplně přesně určit, zdali byla předbatistovská Kuba spíše tradičním režimem, či již o něco vyspělejší rozvíjející se zemí a režimem modernějším. Pravdou ovšem samozřejmě zůstává, že jako většina latinskoamerických zemí také Kuba navazovala na éru caudillos, takže by spíše byla zařaditelná mezi režimy tradiční než moderní, a to i přes značné ekonomické úspěchy z počátku 20. století.

Kubánský režim pod vedením Fulgencia Batisty by již nebyl tak snadno zařaditelný mezi sultanismy, a to hned v několika poměrně

stěžejních bodech. Jedná se především souhrnně o řekněme „excentričnost“ jeho osoby a tím i celého režimu, kterou do velké míry jeho vláda postrádala, a to i přes to, že Batista žil přepychový a opulentní život, který si mohl dovolit právě díky prohnitosti svého režimu. Takovéto počínání ovšem samo o sobě rozhodně není rysem pouze sultanistických režimů, ale snad všech režimů v historii lidstva, ať již nedemokratických či dokonce demokratických.

3.3 Haiti

Třetím sultanistickým režimem v Latinské Americe, který Juan José Linz zmiňuje (Chehabi, Linz 1998: 153–181), je Haiti za vlády Françoise Duvaliera⁴⁸.

V případě vztahu zájmů vládců a zájmů státu byl režim *Papá Doca*, jak se Duvalierovi již odmlada přezdívalo, obdobně patrimonialistický jako v případě Trujilla. Duvalier skrze svůj úřad šířil své vize, především populistického charakteru, jako kupříkladu rasistický černý nacionalismus, který byl namířen především vůči mulatské menšině, která tradičně plnila v haitské společnosti po značnou část jeho existence roli a funkci elit. Krom toho také dával veřejně na odiv svou zálibu v provozování kultu vúdú. Duvalierův prezidentský úřad, který později povýšil na doživotní, byl zřejmým skloubením zájmů veřejných a soukromých.

Styl jeho vládnutí byl jednoznačně despotický a nevyzpytatelný. Především poté, co prodělal rozsáhlý infarkt a spekulovalo se o trvalém poškození jeho mozku, choval se jako šílený a krutý despota. Kvůli zmařenému armádnímu puči byl silně nedůvěřivý až paranoidní, jeho obávané smrtící jednotky vraždily po celé zemi, loupily i znásilňovaly a nikdo si nemohl být jistý, že zůstane ušetřen despotické zlovůli dost možná psychopatického vladaře.

Snad nejtypičtějším sultanistickým rysem Duvalierova režimu je jeho kult osobnosti. Duvalier se stylizoval do role Barona Samediho, jednoho

---

⁴⁸ Linz ještě v rámci Latinské Ameriky zmiňuje jeden sultanistický režim, a to Nikaraguu za vlády dynastie Somozů, která by možná mohla posloužit jako téměř ukázkový sultanismus, avšak pro naši práci jsme vybrali trojici sultanismů z karibské (ostrovní) části Střední Ameriky (Chehabi, Linz 1998: 132–152). Mimo to zahrnuje Linz jako sultanistický režim Haiti nejenom za vlády Françoise Duvaliera, ale také za vlády jeho syna Jeana-Clauda.

z vůdů duchů, což dával často najevo a také o sobě prohlašoval, že jeho podstata vlastně není na materiální bázi, což se snažil všemožně dokazovat mimikou, mluvou či gesty. Duchařská vůdů prezentace příliš nekorespondovala s jeho dalším okázalým rysem jeho kultu, kterým byl fakt, že se považoval za Kristovu reinkarnaci a haitské děti se k němu musely každé ráno modlit. To vše svědčí o skutečně silném kultu osobnosti a o excentričnosti. Lze samozřejmě spekulovat, na kolik to bylo dáno prodělaným infarktem a zdali nebyl Duvalier od té doby skutečně šílený.

Co se nástupnictví týká, Duvalierův režim vykázal nejvíce sultanistické tendence ze všech tří karibských sultanismů. Dynastické trendy totiž potvrdil nástup jeho syna Jeana-Clauda Duvaliera do úřadu prezidenta po otcově přirozené smrti. Jeho syn navíc pokračoval v podobně výstředním a extravagantním stylu vládnutí, takže podstata režimu se příliš nezměnila. *Baby Doc* byl navíc u moci dlouhých 15 let, tedy o rok déle než jeho otec, čímž oba tvoří značnou výjimku v životnosti haitských prezidentů. Juan José Linz zařazuje Haiti mezi příklady sultanistických režimů nejenom za vlády Françoise Duvaliera, ale právě také za vlády jeho syna.

Míra institucionalizace a stability v zemi nebyla díky paranoidnímu a despotickému Duvalierovi příliš vysoká. Po neúspěšném puči provedl reorganizaci armády a posílil svou osobní moc i ochranu vytvořením paramilitárních jednotek. Rozpusťl ústavu a nechal přijmout novou, která značně omezovala občanská práva a také zakazovala činnost veškerých politických stran, krom jeho vládnoucí PUN. Sám se poté nechal v pozdějším referendu prohlásit doživotním prezidentem země, jejíž orgány podléhaly výslovně jeho despotickým náladám a rozhodnutím. Sice ne tolik jako za vlády jeho syna, ale i během té jeho byla na Haiti značná korupce.

Také Duvalier využíval šíření strachu namísto autority. Jeho paramilitární jednotky mu byly jeho hlavní oporou, jelikož vůči armádě byl kvůli zmařenému puči nedůvěřivý. Neexistovaly žádné významnější spolky, které by mu sloužily jako opora. Namísto toho jeho represivní složky zasahovaly kromě opozice také proti univerzitám či katolické církvi, byť s tou se později usmířil. I nadále navíc zasahoval proti mulatské menšině a obchodním elitám.

Brutalita režimu byla patrná, jeho režim má na svědomí několik desítek tisíc mrtvých. Se stupňující se excentričností a šíleností rostla také

brutalita jeho represí, které vykonávaly jeho skvadry smrti, které mnohdy vyvražďovaly celé rodiny a šířily teror po celém Haiti.

Jak již bylo naznačeno v bodě řešícím případné opory režimu, Duvalier nestrpěl žádný politický ani jiný pluralismus. Jiné politické strany, než jeho naoko zřízená PUN neexistovaly, katolická církev či inteligence byly vystavované perzekucím a tvrdým represím, stejně tak příslušníci znepřátelených vrstev společnosti.

Hledisko transformace režimu jsme již nastínili v dřívějším bodě. Duvalier zemřel přirozenou smrtí a vládu v na Haiti převzal jeho syn, jehož mandát byl ukončen až zásahem zvenčí, a to kvůli americkému nátlaku. V tomto bodě nelze úplně chápat jako transformaci Duvalierova režimu nástup jeho syna, jelikož také jeho vláda je souhrnně Linzem označována jako sultanistická, spolu s vládou Duvaliera-otce. Transformací režimu proto byl až konec vlády Jeana-Clauda Duvaliera a jeho nucený odchod do exilu.

Jednoznačná je ovšem povaha režimu na Haiti, který navazuje na režimy tradiční. Haiti patří dlouhodobě mezi nejzaostalejší státy nejenom Latinské Ameriky či západní polokoule, ale celého světa, kdy se může měřit dokonce i s těmi nejchudšími státy Afriky. Haiti je dlouhodobě chudé, zaostalé a nerozvinuté, což jistě usnadnilo nástup právě sultanistického režimu, spíše než vojenského autoritarismu, který by byl typičtější pro modernější a průmyslově rozvinutější režim.

Duvalierův režim na Haiti tak lze bez pochyb zařadit, stejně jako ten Trujillův v Dominikánské republice, mezi režimy sultanistické. Ze tří Linzových sultanismů situovaných v Karibiku tak vzbuzuje nejistotu nad svým zařazením pouze Batistova Kuba, která sice nese mnoho shodných rysů, avšak v mnoha jiných se vymyká či je nenaplnila do takové míry, jako právě Duvalierovo Haiti či Trujillova Dominikánská republika.

3.4 Paraguay

Prvním vojenským autoritářským režimem z Jižní Ameriky, který budeme analyzovat, je Paraguay za vlády Alfreda Stroessnera. Tento režim je podle typologie Wolfganga Merkela uváděn jako příklad militaristického

vůdcovského režimů, což je doplnění Linzovy kategorie byrokraticko-militaristických autoritářských režimů, kterou Merkel rozdělil na dvě subkategorie a pojmenoval ji *militaristické autoritářské režimy*.

Paraguayský režim v prvním bodě splňuje rys pro vojenské autoritářské režimy, jelikož Stroessnerovi nešlo o vytvoření si z Paraguaye své osobní panství. Na jeho režimu nebyly patrné stopy patrimonialismu, jako spíše vlastenectví. Stroessner byl sice mnohonásobným prezidentem, ale Paraguay nevykazovala za jeho vlády sultanistické tendence z hlediska propojování zájmů vládce a zájmů státu.

Z druhého hlediska splňuje Stroessnerův režim také charakteristiku typickou pro vojenské autoritarismy, a to proto, že jeho vláda se vyznačovala pragmatismem a absencí ucelené ideologie. Stroessner byl pragmatik, a proto předvídatelný, pevný autoritář, nikoliv nevyzpytatelný despota. Dobře věděl, co dělá a proč to dělá, stát nebyl vydán napospas jeho libovolné vůli. Ač v Paraguayi absentovala ucelená ideologie i jasný kult osobnosti, obojí by se dalo více rozvést. Na jisté míře ideologie či kultu osobnosti totiž Stroessner stavěl. Stroessner budoval režim v duchu vlastenectví i národovectví ve směsi s nevraživostí vůči původnímu obyvatelstvu a také na společenském konzervatismu, neoliberální pravicové ekonomice a zarytém antikomunismu.

Co se ovšem týká kultu osobnosti, tam se Stroessner poměrně vymyká z normálu běžného necharismatického vojáka. Byť za něj je označován, on sám si to nejspíš nemyslel, nebo si svůj kult osobnosti pěstoval uměle. Jako jsme byli svědky podobných tendencí u Duvaliera či Trujilla, také Stroessner chtěl zasahovat do každodenního života obyčejných paraguayských občanů. Na rozdíl od jiných vojáků si tak potrpěl na každodenní opěvování své osoby, ať již v kostelech při bohoslužbách, nebo ve školních či rádiových relacích. Potrpěl si stejně jako dva předchozí zmínění na honosné titulování a jeho proslovy plnily titulní stránky novinových plátků, byly přehrávány v rádiích, dokonce když zaznívala několikrát denně státní hymna, museli Paraguayci všeho nechat a vzdát hold státní vlajce a všudypřítomným portrétům svého vůdce, a to i přesto, že se třeba zrovna nacházeli v práci, na ulici nebo na cestě autem. Nic z toho neseďí na typické necharismatické vojáky v čele vojenských junt. Stroessner nejspíš neoplýval přirozeným charismatem, ale dokázal si jej těmito způsoby

vynahradiť. I on po sobe pojmenovával rôzne inštitúcie a tak tiež on holdoval mladým dievkám a k tomu i alkoholu.

Nástupníctví ve Stroessnerově režimu s sebou přináší řadu zajímavostí. Sám se od počátku obával, že by jej o moc mohla připravit pouze a jedině armáda. I přes sílící odpor obyvatelstva vůči jeho režimu ovšem nechtěl odstoupit a nevyslechl ani volání po tom, aby přenechal prezidentský úřad svému synovi Gustavovi. Jak jsme psali již v předchozí kapitole, Stroessner byl celkem osmkrát zvolen prezidentem, byť samozřejmě ve zmanipulovaných volbách. Krátce po svém posledním znovuzvolení se ovšem vyplnily jeho nejhlubší obavy a byl svržen armádním pučem, provedeným jeho zetěm. Těžko proto soudit, jak by dopadlo nástupníctví v jeho režimu – pokud skutečně uvažoval o svém synovi, potvrdily by se dynastické tendence – sám se navíc nechal prohlásit, podobně jako Duvalier na Haiti, doživotním prezidentem a ač byl voják, armádní kruhy držel zkrátka, a vládl jako jediný vojenský vůdce.

Stabilita byla v Paraguaji něco, čeho si nejvíc cenily Spojené státy, spolu se silným antikomunistickým akcentem režimu, a proto jej podporovaly. Stroessner navíc našel oporu ve značně institucionalizované straně PC, kterou pouze infiltroval a následně vedl. Kromě politické strany byla největší oporou jeho režimu armáda, ovšem její moci se zároveň obával, a tak si loajalitu armádních kruhů často kupoval. Režim byl navíc institucionalizovaný také díky volbám, které, byť byly manipulované, dodávaly režimu demokratickou fasádu a Stroessner povoloval účast také jiných subjektů a kandidátů.

Podporu režimu tak vyjadřovala především armáda, politická strana PC a různé podnikatelské kruhy, kterým Stroessner otevřel Paraguay. Oporou naopak nebyla katolická církev, která mj. kvůli genocidním praktikám vůči Indiánům proti Stroessnerovi bojovala. Díky loajalitě armády a lákavým nabídkám pro podnikatele a jejich projekty byla v zemi patrná také korupce, ale v jistých obdobích byly zřejmé také ekonomické úspěchy. Mimo armádu využíval Stroessner především její speciální jednotky a tajnou policii.

Brutalita a represe byly evidentní, prováděné Stroessnerovou tajnou policií DNAT. Stejně jako další vojenské režimy podporované CIA v rámci *Operace Kondor*, také Paraguay brutalitou rozhodně nešetřila a své odpůrce stíhala tvrdě, navíc byla proti levicovým odpůrcům využívána propaganda.

Brutální represe na hranici genocidy byly použity proti původnímu obyvatelstvu, neméně tvrdé represe byly namířeny také proti marxistickým guerillám, Stroessner se navíc neštil ani poskytnout prostor lékařským experimentům, které byly prokazatelně prováděny nacistickými lékaři, kteří našli v Paraguayi po válce azyl, jelikož Stroessner s fašismem a nacismem sympatizoval. Režim byl také známý krutými výslechovými metodami, z nichž řadu dokonce vymyslel.

Zatímco předchozí trojice režimů opozici či pluralismus nestrpěla, Stroessner naopak dával jisté opozici prostor. Jednalo se převážně o nelevicové strany či organizace, ale politický pluralismus pomáhal spoluutvářet demokratickou fasádu režimu, byť nikdy neměly žádné opoziční subjekty reálnou šanci na získání jakéhokoliv vlivu.

Transformace režimu již byla nastíněna v nástupnictví režimu, nelze s jistotou tvrdit, jakým směrem by se Paraguay ubírala, kdyby nedošlo k vojenskému převratu. Mohlo dojít k vyčerpání režimu a přechodu k demokracii jako v případě Chile či Argentiny, ale klidně mohl také Stroessner vládnout až do své smrti, a poté předat moc svému synovi. Jeho zeť Rodríguez skončil v úřadě po čtyřech letech a byl nahrazen prvním nevojenským prezidentem po 39 letech, Juanem Carlosem Wasmosym.

Charakter státu opět těžko určit, stejně jako u řady latinskoamerických zemí, kdy některé byly vyspělejší než jiné. Paraguay v době před nástupem Stroessnera k moci rozhodně nepatřila mezi státy ekonomicky stabilní. Z hlediska tradic navíc zkrátka v celé Latinské Americe můžeme často mluvit o návaznosti na tradiční režimy, ať již režimy caudillů, nebo smíšené oligarchické demokracie.

Paraguayský režim nám vychází spíše jako vojenský autoritarismus, avšak v některých svých bodech by snesl sultanistická měřítká. Pokud se totiž podíváme třeba na pro sultanismus dosti typický rys související s kultem osobnosti, mohli bychom Paraguay vidět jako lehce sultanistický režim. Záleží na úhlu pohledu, co by mělo být pro sultanismy nejtypičtější. Z některých hledisek je totiž patrné, že by Stroessnerova Paraguay mohla být sultanističtější než kupříkladu Batistova Kuba.

3.5 Chile

Jako další jihoamerickou zemi s vojenským autoritarismem uvádíme Chile za vlády Augusta Pinocheta. Jeho režim se nedá nikterak považovat za režim patrimonialistický, jelikož Pinochet se dostal k moci skrze vojenský převrat a zprvu vládl jako součást vojenské junty, z níž nakonec vzešel jako jediný vojenský vůdce Chile. Jeho osobní zájmy nikdy nebyly nadřazené zájmům národním, a proto nedocházelo ke sloučení jeho osobních zájmů s těmi veřejnými. Podobně jako Stroessner, také Pinochet bral svou vládu jako službu vlasti a obranu země před komunismem jako službu budoucím generacím.

Stylem vládnutí se rozhodně nepřibližoval nepředvídatelným despotickým vládcům, nýbrž chladným a jasně uvažujícím vojenským lídrům. Pinochet byl pragmatik, což dával najevo také ve svém vládnutí a ve svých postojích. Chile bylo za jeho vlády typickým vojenským autoritářským režimem s absencí ideologie, byť samozřejmě byl patrný antikomunistický akcent režimu a důraz na společenské konzervativní hodnoty doprovázené neoliberální ekonomikou. Režim byl patriotický a nacionalistický, ale ucelená ideologie absentovala.

Byť Pinochet vládl jako vojenský vůdce a zbylých tří členů původní vládnoucí junty se z mocenského hlediska zbavil, stejně tak vládl bez politických stran. Nedá se u něj ovšem hovořit o kultu osobnosti, jelikož kolem sebe téměř žádný nebudoval, v porovnání třeba se Stroessnerem. Byl sice přesvědčen o svém poslání uchránit Chile před hrozbou komunismu, ovšem nedával najevo žádné náznaky kultu osobnosti jako je tomu v sultanistických režimech, ale ani takové, jaké byly patrné alespoň u Stroessnera.

Nástupnictví v režimu nejspíš rozhodně nemělo být dynastické, Pinochet měl po referendu o svém setrvání v úmyslu zůstat i nadále u moci, pokud by dopadlo v jeho prospěch. Z dynastických tendencí jeho režim obviňovat nelze, ostatně ani jeho děti nebyly žádní protekční „playboyové“ vedoucí zhýralý život, jako tomu bylo v případě Jeana-Clauda Duvaliera či Ramfise Trujilla.

Stejně jako v případě Stroessnera, Chile bylo za Pinochetovy vlády vysoce stabilní, což oceňovaly zejména Spojené státy jako jeho hlavní partner, ale také západní byznysmeni a velké podniky, které Chile lákalo právě díky politické stabilitě a náklonnosti k neoliberalní ekonomice po vzoru chicagské školy. Chile mělo za sebou dlouhou tradici demokracie, a tudíž fungovala silná institucionalizace demokratických institucí, s jejichž ztrátou se musel Pinochet potýkat a musel se snažit svůj režim v očích nelevicově smýšlející demokratické společnosti legitimizovat. Tak činil prostřednictvím vypracování nové ústavy, se kterým ale dlouho otálel, stejně tak prostřednictvím společenské liberalizace i vypsání referenda o svém setrvání ve funkci prezidenta, obojí ke konci své vlády.

Pinochet se těšil značné podpoře z řad armády, jejíž velitele dosazoval také do vyloženě nepolitických postů. Krom toho také on využíval nechvalně proslulou tajnou policii DINA, opíral se dále krom zahraničních politických partnerů i o konzervativní kruhy či o podnikatelskou sféru z domova i ze zahraničí.

Také jeho režim skrze tajnou policii i armádu patřil k velmi brutálním a zasahoval proti veškeré opozici, převážně z levicové části obyvatelstva, která dříve sympatizovala s jeho předchůdcem Allendem a dalšími. Časté byly únosy, vraždy, mučení či shazování lidí z letadel do moře. Brutalita režimu a rozsáhlé represe jsou jedním z hlavních důvodů, proč působí dodnes pohled na Pinochetův režim toliko kontroverzně, i přes jinak nezpochybnitelné úspěchy, které naopak jiní oceňují.

Zprvu pluralismus v Chile praktikovaný nebyl, postupně, s narůstajícím odporem vůči svému režimu, Pinochet poněkud povolil. Povolil dokonce do jisté míry také existenci levicové opozice, a to i v případě těch, kteří kvůli němu museli utéct do exilu. Těm později povolil návrat, navíc omezil cenzuru tisku. Tyto liberalizační kroky ovšem činil převážně z toho důvodu, aby se udržel u moci, jelikož se blížilo slíbené referendum o jeho setrvání ve funkci.

Transformace režimu proběhla poklidně, Pinochet v referendu nezískal podporu pro své další funkční období, a tak povolil vypsání demokratických voleb a sám prezidentský post dobrovolně opustil. Ponechal si velení armádě a také funkci doživotního senátora, což mu obojí de facto zajišťovalo nemožnost odsouzení.

Chile je Merkelem označováno jako tradiční režim, i přesto že mělo v době nástupu Pinocheta za sebou dlouhou demokratickou tradici. V tomto případě by nejspíš ani nástup sultanistického režimu nebyl možný, jelikož na to bylo Chile příliš politicky vyspělé. I přes to ovšem Wolfgang Merkel zařazuje Chile právě mezi modernizační autoritářské režimy, které speciálně vyčlenil z Linzovy kategorie byrokraticko-militaristických režimů, a tedy mezi takové režimy, které si kladou za cíl modernizaci a industrializaci země, která je považována za dosud spíše tradiční a preindustriální.

3.6 Argentina

Posledním zkoumaným režimem je Argentina za vlády Jorgeho Rafaela Videly. Ten byl prvním prezidentem Argentiny z řad vojenské junty, která zavedla režim známý pod názvem *Národní reorganizační proces*. Režim, který vojenská junta v Argentině nastolila, byl v mnoha ohledech téměř ukázkovým prototypem byrokraticko-militaristického režimu. Zahrnut je z důvodu zmínění všech tří typů vojenských autoritářských režimů v Latinské Americe podle Linze či podle Merkela, aby byla možná jejich komparace se sultanistickými režimy, se kterými je pojí často velká podobnost ve spoustě aspektů. Videlova vláda ovšem dozajista postrádala jakékoliv rysy osobní politiky, natož politiky jakkoliv patrimoniální.

Styl vládnutí Videly i jeho spolupracovníků a následovníků byl čistě pragmatický a postrádající jakoukoliv ucelenou ideologii. Stejně jako Pinochetovo Chile, Stroessnerova Paraguay, ale také další tehdejší jihoamerické vojenské režimy podporované Spojenými státy byl i ten v Argentině pravicový, antikomunistický a konzervativní. Videla se stavěl proti levicovým i perónistickým sympatizantům, stejně tak proti levicovým guerillám. Stejně jako Pinochet a Stroessner také Videla ukrýval nacistické pohlaváry. Celkově se jednalo o juntou složenou z pragmatických vojáků a v případě Videly také naprosto necharismatických, čímž se řadí ještě níže v tomto srovnání s Pinochetem, natož s charismatickým (nejspíš díky vynucenosti a snaze o kult osobnosti) Stroessnerem.

Ve Videlově případě se tak absolutně nedá hovořit o jakémkoliv náznaku kultu osobnosti, jako tomu bylo v případě Stroessnera, který se

proto jako jediný z námi zkoumaných vojenských autoritářů vymyká zaběhnutým zvykům. Oproti tomu Videla byl prototypem acharismatického vojáka.

Nástupnictví v rámci PRN probíhalo mezi armádními špičkami, Videla byl pouze členem junty, který byl nejdéle u moci. Všichni jeho následovníci z řad junty vydrželi podstatně kratší dobu. Důvodem změn na prezidentském postu byla spíše snaha dodat režimu nový impuls a alespoň nějakou legitimitu, kterou zoufale postrádal. Když nepomohly personální změny, které ostatně zahrnovaly pouze výměnu jednoho necharismatického vojáka za druhého, pokusili se Argentinci o získání legitimacy obsazením Falkland/Malvín.

Zkoumat míru stability a institucionalizace režimu PRN by vyžadovalo, stejně jako u předchozích případů, spíše samostatný výzkum. Na rozdíl od dlouhotrvajících a v jistých ohledech úspěšných sousedních režimů Pinocheta a Stroessnera neměl ten argentinský dlouhého trvání a nikdy nepůsobil vnitřně stabilně a výrazněji institucionalizovaně. Zajímavé by bylo zkoumat, do jaké míry to mohlo být způsobeno absencí silného lídra jako v sousedních státech.

Neúspěch argentinského režimu může do značné míry také souviset s faktem, že neměl příliš opor. Brutální režim s absencí legitimacy i silného lídra se vesměs opíral pouze o armádu a tajné represivní složky. O co byl režim méně silný než v okolních zemích, o to byl tvrdší a brutálnější vůči opozici. Represe argentinského režimu byly nebývale kruté a dodnes tamní společnost nahlíží s despektem na nedostatečné potrestání jeho čelních představitelů. Je tedy možná trochu s podivem, že v těchto bodech bývá režim řazen mezi typické vojenské autoritářské, a to i přes to, že takto nedokonalé rysy by seděly spíše na režimy sultanistické. Tím se myslí pouze slabost a nedokonalost tohoto vojenského autoritarismu, která je v kontrastu dlouhotrvajících vojenských autoritářských režimů v Chile a v Paraguayi.

Sedmý bod spojený s represemi a brutalitou tak není nutné znovu rozebírat. U osmého bodu platí také spíše sultanistické hodnocení, a to, že režim netoleroval žádnou opozici a svou nebývalou brutalitou ji potlačoval.

Transformace režimu následovala po vypsání svobodných voleb poté, co se režim sám zhroutil. Zhroucení značně napomohla neúspěšná snaha o obsazení Falklandských/Malvínských ostrovů, kterou se režim

snažil zajistit si legitimitu, avšak hrubě podcenil nekompromisnost britské konzervativní premiérky Margaret Thatcher.

Povaha režimu by opět měla být spíše modernizační a industriální, jelikož Argentina dlouhodobě patřila mezi země, které sice prošly zvraty v ekonomickém vývoji, avšak již na jistém stupni moderního procesu. Na tradiční režim mohl nejspíš navazovat ještě třeba Perón, který více připomínal caudillos 19. století, nikoliv ovšem vojenská junta PRN. Právě také Perónův režim řadí Merkel ve své typologii mezi modernizační autoritarismy.

3.7 Shrnutí

Před analýzou jsme si stanovili deset kritérií, podle kterých lze obecně nejčastěji a nejnadhěji definovat a následně odlišit vojenské autoritářské režimy od těch sultanistických. Poté jsme se zaměřili zvlášt' na každý jeden vybraný režim a provedli analýzu každého z oněch deseti bodů. Na základě této aplikace teoretických konceptů Linze a Merkela na šestici zkoumaných režimů se můžeme pokusit uvést některé závěry. Poté, co byly režimy stručně představeny, jsme znovu rozebraly jednotlivé body, na jejichž základě je lze přiřadit buď k vojenským autoritarismům, nebo k sultanismům.

Režim Rafaela Trujilla v Dominikánské republice zařadil Linz mezi sultanismy a také nám režim vyšel podle všech kritérií jako sultanistický. I přes to, že Trujillo sám pocházel z armádních kruhů a v mezidobích, kdy nestál oficiálně v čele země stál v čele armády, jeho režim vykazuje natolik patrimoniální rysy, že jej nelze zařadit mezi režimy vojenské. Trujillo vládl sám, provázel své zájmy se zájmy státními, byl silně excentrický a oplývající silným kultem osobnosti, a převážně z těchto důvodů jednoznačně patří mezi sultanistické vládcy. Režim vykazoval dynastické tendence, byl prorostlý korupcí a klientelismem, byl slabě institucionalizovaný, odkazoval k tradičnímu režimu a Trujillo vládl nepředvídatelně a despoticky a veškerá moc byla v jeho rukou, navíc nepřipouštěl existenci opozice, proti které tvrdě zasahoval. Svůj kult osobnosti navíc přenášel také mimo politickou sféru a vládl kleptokraticky.

Oproti tomu režim Fulgencia Batisty budí jisté pochybnosti. Zde se poprvé setkáváme s tím, která kritéria posuzování režimů jako sultanistických či vojenských autoritářských jsou vlastně ta klíčová. Batistův režim byl dozajista kleptokratický, slabě institucionalizovaný a vykazující jiné rysy sultanistických režimů, na druhou stranu Batistovi chyběl podstatný a výrazný kult osobnosti a nejspíš také charisma. Sice žil okázalým životem, a to díky korupci a napojení na organizovaný zločin, to ale samo o sobě není rysem sultanistických režimů, to je dokonce často běžné také v demokratických zřízeních. Batista nevládl jako nevyzpytatelný despota, který se snaží o osobní panství z nějakých excentrických a mesianistických důvodů, který se snaží obyvatelům všemožně sdělovat svou výjimečnost. Namísto toho Batista vládl jako pragmatický oportunistický voják, který díky moci žil nákladný a zhýralý život. Tedy něco, co bývá typické pro všechny politiky v představách mnoha běžných občanů. Batista nebyl tím despotickým, výstředním sultánem. A to rozhodně ne ve svém prvním prezidentském období, které bylo ještě odlišnější od toho druhého. Zařazení Batistova režimu mezi režimy sultanistické proto nevidíme jako až tolik opodstatněné, dle naší analýzy má tento režim k ideálnímu sultanismu podstatně dále, než režimy Trujilla a Duvaliera. Dost možná by režim mohl spadat spíše do kategorie militaristických vůdcovských autoritarismů, do kterých spadá dle Merkela třeba Stroessnerův režim v Paraguayi, která nám vyšla v mnoha ohledech více sultanistická než Batistova Kuba.

Třetí sultanismus, Duvalierovo Haiti, avšak stejně jako Trujillův režim v Dominikánské republice splňuje vesměs všechny charakteristiky typické pro sultanismy. Samotná postava Duvaliera je natolik výstřední, že dokonale vystihuje veškeré rysy spojené právě s excentričností vládce, tedy výrazný patrimonialismus, extrémní glorifikace a kult osobnosti či nevyzpytatelný despotismus nebo dynastické tendence. Duvalier navíc ani nebyl voják, proto by jeho zařazení mezi vojenské autoritarismy nedávalo smysl. Vůči armádě byl navíc kvůli pokusu o své odstranění nedůvěřivý a spíše se zaměřoval na své paramilitární oddíly, zatímco v armádě podporoval vzájemnou nedůvěru a špionáž.

Oproti středoamerickým karibským sultanismům vybrané jihoamerické režimy spadají všechny do kategorie vojenských autoritářských režimů. Díky Merkelovu zpřesnění jsme vybrali vždy po jednom režimu z různých variant vojenských autoritářských režimů. Stroessnerovo

Paraguay byla vybrána jako reprezentant militaristického vůdcovského autoritarismu. Na rozdíl od jiných vojenských režimů zde stojí v čele charismatický lídr. Stroessner sice nejspíš nebyl nijak zvlášť charismatický, ale to vše si dokázal vynahradit. Na základě šíření svého kultu osobnosti totiž jako charismatický vůdce působil. Když jsme analyzovali právě tyto aspekty jeho režimu, stálo by zvážit, zdali by jeho režim nesnesl označení mírného sultanismu. Míra kultu osobnosti či možné dynastické tendence sice nejsou mnoho a v jiných aspektech byl režim stoprocentně autoritářský, ovšem pokud může být Batistova Kuba považována za sultanismus, Stroessnerova Paraguay by v těchto dvou aspektech byla výrazněji více sultanistická, už jenom proto, že kult osobnosti kolem Alfreda Stroessnera byl daleko výraznější než kolem Fulgencia Batisty, kde byl de facto nulový a výraznější jej měl třeba i komunistický vůdce Kuby Fidel Castro. Stroessnerův kult osobnosti navíc v lecčems vypadal podobně silný, jako v případě Trujilla či Duvaliera.

Pinochetovo Chile už daleko více spadá mimo sultanistické kategorie. Merkelem bylo zahrnuto mezi modernizační autoritarismy a Linzem mezi byrokraticko-militaristické autoritarismy, a také podle naší analýzy není jediný důvod pro pochyby o tom, že je takto zařazeno správně. Podle naší analýzy je patrný rozdíl mezi byrokraticko-militaristickými a militaristickými vůdcovskými autoritarismy, proto kvitujeme Merkelovo zpřesnění militaristických autoritářství. V případě nevyčlenění modernizačních režimů z těch militaristických bychom byli pro zařazení Pinochetova Chile mezi militaristické vůdcovské autoritářské režimy.

Videlova Argentina již naprosto postrádá jakékoliv rysy sultanismů z hlediska důrazu na nějakou extravaganci, výstřednost či excentricnost. Je zde ovšem zajímavé se ptát, dle jakých kritérií tedy sultanismy posuzujeme. V případě míry institucionalizace, podpory režimu či existence pluralismu totiž Videlova Argentina nevychází jako klasický vojenský autoritářský režim, a to z důvodu slabosti v těchto aspektech. Je zřejmé, že se spíše jednalo o nedokonalý či nějak defektní autoritarismus, který měl také o poznání kratší trvání než předchozí dva, ovšem podle našeho dělení na sultanismy či vojenské autoritarismy by takto klidně mohl vykazovat sultanistické prvky. Daleko spíše se ale jedná o to, že v případě posuzování sultanismů hledíme než na strukturální aspekty na ty spojené s charakterem vládců. Argentina tak může jako nedokonalý autoritarismus být podobná právě touto

nedokonalostí sultanistickým režimům, ale jinak s nimi nemá nic společného, protože charakterem vůdcovství a povahou režimu se jedná o typický byrokraticko-militaristický autoritarismus.

Závěr

V úvodu této práce jsme si stanovili dvě výzkumné otázky a závěrem bychom na ně měli odpovědět. Naše první výzkumná otázka se zabývala tím, zdali vybrané vojenské autoritářské režimy vykazovaly některé sultanistické rysy, a to buď po celou dobu svého trvání, nebo alespoň v některých svých fázích, a naopak, zdali vybrané případy režimů řazené mezi sultanistické nebyly svými rysy zařaditelné spíše mezi vojenské autoritářské režimy, či alespoň zdali mezi ně nespadaly některé jejich vývojové etapy. V práci jsme nejprve uvedli teorii, se kterou budeme pracovat a ze které budeme vycházet. Tou pro nás byla dvě nesouběžně sepsaná díla dvou autorů, a to typologie nedemokratických režimů od Juana Josého Linze, která bývá tradičně považována za stěžejní dílo pro výzkum nedemokratických režimů a na ni navazující doplňující a rozšiřující typologie Wolfganga Merkela. Juan José Linz rozdělil nedemokratické režimy do čtyř hlavních kategorií, z nichž jsme se v práci setkali s reprezentanty dvou z nich – autoritářských režimů a sultanistických režimů.

Autoritářské režimy Linz ještě dále dělil na sedm typů, z nichž jsme zkoumali v Latinské Americe tři režimy, které Linz označil jako byrokraticko-militaristické autoritářské režimy. Zbylou trojici Linz zařadil mezi samostatnou kategorii sultanistických režimů. Merkelova revize přímo navazuje na Linzovu typologii a do značné míry s ní souhlasí a kopíruje ji, nicméně Merkel byrokraticko-militaristické autoritářské režimy⁴⁹ ještě dále dělil – na byrokraticko-militaristické, kde vládne junta necharismatických vojáků a na militaristické vůdcovské, kde vládne charismatický vojenský vůdce. Mimo to navíc vyčlenil jako samostatný typ autoritářských režimů tzv. *modernizační autoritářské režimy*, které byly v Linzově typologii obsaženy také v byrokraticko-militaristických autoritarismech. Kategorii sultanistických režimů poté Merkel plně převzal z Linzovy typologie, s tím podstatným rozdílem, že je nevyčlenil jako svébytnou kategorii nedemokratických režimů, avšak ponechal ji jako jeden z devíti typů autoritářských režimů.

---

⁴⁹ V Merkelově typologii označené jako militaristické autoritářské režimy, proto de facto platí, že byrokraticko-militaristické režimy podle Linze = militaristické režimy podle Merkela, jen s výjimkou modernizačních autoritarismů (Merkel 2009: 38–44).

Naše práce tedy vycházela z tohoto teoretického rámce a následně rozebírala více detailně ty režimy, které byly vybrány jako zástupci výše zmíněných kategorií. Jako sultanistické byly vybrány tři středoamerické karibské režimy, které takto označil Juan José Linz, tedy Dominikánská republika za vlády Rafaela Trujilla, Kuba za vlády Fulgencia Batisty a Haiti za vlády Françoise Duvaliera. Jako zástupci byrokraticko-militaristických autoritářských režimů byly vybrány tři režimy, které navíc odpovídaly v Merkelově typologii jednotlivým podtypům militaristických režimů i typu modernizačních režimů, který Merkel z těch militaristických vyčlenil zvlášť jako samostatný typ autoritářských režimů. Naše práce proto obecně operovala s vlastními technickými termíny „vojenské autoritářské režimy“ či pouze „vojenské režimy“, které v sobě obsahovaly následující režimy podle typologií Linze a Markela – Linzovy byrokraticko-militaristické autoritářské režimy a Merkelovy militaristické (byrokraticko-militaristické a militaristické vůdcovské) a modernizační autoritářské režimy. Jako zástupci byrokraticko-militaristických autoritarismů proto byly vybrány vždy po jednom zástupci ty režimy, které odpovídaly Merkelově doplnění a rozšíření Linzovy typologie. Jmenovitě jsme tedy vybrali Paraguay za vlády Alfreda Stroessnera jako zástupce militaristického vůdcovského autoritářského režimu, Chile za vlády Augusta Pinocheta jako příklad modernizačního autoritářského režimu a Argentinu za vlády Jorgeho Rafaela Videly jako reprezentanta byrokraticko-militaristického autoritářského režimu.

V analytické části jsme si stanovili deset kritérií, na jejichž základě jsme demonstrovali podle nás⁵⁰ hlavní znaky sultanismů a vojenských autoritarismů a také rozdíl mezi nimi.⁵¹ Každý režim jsme analyzovali podle tohoto klíče a v každém jednotlivém bodě zkoumali, zdali splňoval spíše sultanistické či vojenské autoritářské prvky. V této analýze došlo ke zkoumání první výzkumné otázky, a tedy, že některé vojenské autoritářské režimy vykazují sultanistické prvky a naopak, některé sultanistické režimy

---

⁵⁰ Naše kritéria ovšem vycházela z definic sultanistických režimů, jak je stanovili Linz, Merkel, Chehabi či Weber. Nejednalo se tedy o nová kritéria, jako spíše o využití stávajících a vytvoření vlastního širšího podkladu pro následnou analýzu.

⁵¹ Jsme si vědomi možného metodologického problému, jelikož byly komparovány režimy obsažené v samostatné kategorii s režimy obsaženými v podkategorii jiné samostatné kategorie. Nicméně Merkel sultanismy nevyčlenil jako samostatnou kategorii sultanistických režimů, lze proto brát tuto komparaci jako komparaci dvou (u Markela tří) typů či subtypů autoritářských režimů.

vykazují spíše rysy vojenských autoritarismů. Konkrétně se jedná o případy Kuby a Paraguaye.

Naše druhá výzkumná otázka navazovala a vycházela právě z předchozího šetření. Cílem bylo zjistit, zdali bylo vytvoření kategorie sultanistických režimů opodstatněné – jinými slovy – cílem bylo ověřit, zda má smysl vůbec operovat s kategorií sultanismů, ať již jako se samostatným typem nedemokratického režimu či jako s typem autoritářských režimů, nebo zda se spíše jedná více či méně o částečně odlišný typ vojenských autoritářských režimů (byrokraticko-militaristických dle Linze, byrokraticko-militaristických, vůdcovských militaristických či modernizačních dle Merkela). V tomto případě došlo k jasnému potvrzení legitimacy tohoto původně Weberova konceptu, který jako první důkladněji rozpracoval, představil a zahrnul do své typologie až Linz⁵² a následně na něj navazující Merkel. Sultanistické režimy mají skutečně mnoho specifických a unikátních rysů, které tento typ natolik odlišují od jakýchkoliv jiných typů nedemokratických režimů či od jejich subtypů⁵³. V naší analýze byly tyto rozdíly více než zřejmé.

Jako poslední nám tedy zbývá uvést konkrétní závěry naší práce. Odpovědí na naši výzkumnou otázku tedy je, že některé režimy jsou skutečně opodstatněné a oprávněně zařazené do kategorie sultanistických režimů podle Linze či naopak do různých kategorií vojenských autoritářských režimů podle Merkela. V rámci naší šestice ovšem najdeme dvě podstatné výjimky, které by podle naší analýzy patřily do jiné kategorie, než do jaké je přiřazují Linz či Merkel, či jejich zařazení do těchto kategorií není až tak zřejmé. V naší analýze jsme potvrdili, že Trujillova Dominikánská republika i Duvalierovo Haiti vykazují jasné a patrné znaky sultanistických režimů.

V případě Duvaliera nešlo ani moc spekulovat o zařazení tohoto režimu mezi vojenské také z toho důvodu, že Duvalier byl lékař, a nikoliv voják a jeho režim tedy nevycházel z armádních kruhů, vůči kterým byl navíc kvůli nezdařenému puči velmi nedůvěřivý.

---

⁵² Nejprve tak učinil Linz sám v rámci typologie nedemokratických režimů, následně se věnoval přímo a pouze sultanismům společně s Chehabim.

⁵³ Záleží na tom, zda chápeme sultanismy jako Merkel, a tedy jako typ autoritářských režimů, nebo jako Linz, který je chápe dokonce jako svébytný typ nedemokratických režimů, chápe je tedy o jednu kategorii výš.

V případě Trujilla bylo nabíledni uvažovat o zařazení mezi vojenské režimy, jelikož sám Trujillo pocházel z armádních kruhů⁵⁴ a prošel v rámci armády odspodu až na vrchol, ovšem jak analýza prokázala, jeho režim se natolik vymykal běžným vojenským normám, a naopak natolik prosazoval extrémní kult osobnosti, patrimonialismus a další sultanistické aspekty, že jsme usoudili, že původní Linzovo zařazení je správné.

Jinak tomu ovšem bylo v případě třetího středoamerického karibského sultanismu, a to v případě Kuby. Zde jsme na základě naší analýzy dospěli k závěru, že minimálně je třeba rozlišovat v rámci Batistova režimu dvě fáze. První před jeho emigrací do Spojených států a druhou po jeho návratu. Byť ovládal veškeré dění ještě před oficiálním získáním prvního mandátu, bereme v potaz pouze jeho dvě prezidentská období, resp. jeho předprezidentské období, kdy už ovšem fakticky ovládal Kubu, počítáme mezi první fází. Během této první fáze jeho režim na základě naší analýzy nesplňoval téměř žádné sultanistické prvky.

Jeho druhé období již působilo značně odlišně oproti tomu prvnímu, ovšem v porovnání s jinými sultanismy, v našem případě se nasnadě nabízejí Dominikánská republika a Haiti, Kuba vykazovala méně sultanistické rysy. Batista nedisponoval téměř žádným výraznějším charismatem, nepokoušel se o vytvoření kultu osobnosti, ani neměl dynastické tendence či další nutné prvky pro zařazení mezi sultanismy. Kuba sice pod jeho vedením byla prolezlá korupcí a klientelismem a Batista žil velmi nákladným a opulentním životním stylem, takže by se dalo určitě hovořit o patrimonialismu či kleptokracii, ovšem záleží, co je pro nás určující jako měřítko pro to, abychom daný režim označili jako sultanistický. Zkorumpované bývají všechny typy režimů, i ty demokratické. Batista na rozdíl od Trujilla či Duvaliera nepůsobil jako despotický a rozmařilý „sultán“, který se považuje za vyvoleného spasit svůj národ⁵⁵ a vytváří si tak kolem sebe extrémní kult osobnosti. Na Batistově chování bylo daleko spíše patrné pragmatické a chladné uvažování vojáka. I ve svém druhém období tak spíše využíval svého postavení k vlastnímu obohacení, spíše, než aby zavedl

---

⁵⁴ Resp. z Národních gard, které původně sloužily jako podpůrná síla americkým okupantům.

⁵⁵ Neplést s mesianistickými vizemi totalitních vůdců. Sultanističtí vůdci sice často hovoří o své výjimečnosti a spasitelské úloze, ovšem je zde viditelný rozdíl v tom, že na rozdíl od totalitních vůdců jde těm sultanistickým v první řadě vždy o osobní a soukromé cíle, nikoliv skutečně o „dobro či blaho“ jejich národa.

podobně sultanistický režim, jako byly ty ustaveny v obou částech ostrova Hispaniola.

Na základě naší analýzy proto navrhuje první revizi, a to případně odebrání Batistova režimu z kategorie sultanismů a jeho zařazení spíše mezi militaristické vůdcovské autoritarismy. A to i přesto, že jeho režim postrádal výraznější stabilitu a institucionalizaci. Bylo by nutné zvážit, která měřítko jsou pro nás určující pro zařazení režimu mezi sultanismy. Batistův režim se do značné míry vymyká klasickým vojenským režimům, avšak jeho zařazení mezi sultanismy se nezdá jako příliš jasné. Je možné, že jeho režim by se dal klasifikovat jako nedokonalý sultanismus, nebo naopak nedokonalý militaristický vůdcovský autoritarismus.

Naše analýza dále zkoumala trojici jihoamerických vojenských režimů. Hned první zkoumaný, tedy Stroessnerova Paraguay, by podle naší analýzy mohla v jistých aspektech splňovat rysy sultanismu, a to do větší míry než právě předchozí zkoumaný režim, Batistova Kuba. Režim byl Merkelem sice označen jako militaristický vůdcovský autoritarismus, což je vítané rozlišení v rámci vojenských režimů oproti Linzově typologii, nicméně míra personalizace a glorifikace vůdce, v tomto případě Alfreda Stroessnera, byla daleko vyšší, než právě u Batisty a v lecčems byla velmi podobná té jako v případě Trujilla. V neprospěch naší revize samozřejmě hovoří spousta atributů, které jsme rozebírali v analýze, a to například fakt, že Stroessnerův režim nebyl patrimonialistický a ze strukturálního hlediska byl jednoznačně autoritářský, ovšem v jiných hlediscích režim působil sultanisticky či alespoň v rámci naší komparace víc sultanisticky než Kuba.

Oproti tomu Pinochetovo Chile nevykazovalo žádné výraznější sultanistické prvky, a to i přesto, že v jeho čele stál poměrně charismatický vůdce, podobně jako Stroessner⁵⁶. Pinochet ovšem na rozdíl od Stroessnera nelpěl na kultu osobnosti. Kdyby jeho režim nebyl Merkelem zařazen mezi jím vytvořenou kategorií modernizačních režimů, nejspíše by stačilo jeho zařazení mezi militaristické vůdcovské režimy, nikoliv mezi sultanismy, ke kterým měl velmi daleko.

Poslední režim, Argentina za vlády Jorgeho Rafaela Videly, poté byla ukázkovým příkladem byrokraticko-militaristického autoritářského režimu,

---

⁵⁶ Nehodnotíme již, zdali se jednalo o charisma přirozené či umělé.

především z hlediska toho, kdo v něm vládl a jakým stylem. Videla a další generálové v rámci PRN byli necharismatictí vojáci a neprezentovali se ani nijak více jako vojenští vůdci. Jediné, co lze na tomto režimu zpochybňovat, je míra toho, jak dokázal naplnit míru autoritářské definice. Slabost režimu ovšem neindikuje jeho sultanistické či jiné prvky, jako spíše nedokonalost a nenaplnění nutné míry pro stabilní autoritářský režim. Podobně třeba Merkel nezačlenil některé fašistické režimy mezi totalitní, ale mezi autoritářské, jelikož byly pro zařazení mezi totalitarismy příliš „nedokonalé“. Argentinská vojenská junta by se tedy dala brát jako nepřiliš stabilní a dlouhotrvající vojenský autoritářský režim, ovšem ze strukturálního pohledu jím dozajista byla, stejně jako spoustou dalších atributů. O tomto případě se proto vůbec nedá hovořit jako o sultanismu.

Úplným závěrem bychom tedy uvedli, že naše práce zodpověděla výzkumné otázky týkající se vybraných případů řazených k sultanistickým režimům, které vykazovaly také/spíše rysy vojenských autoritarismů, a naopak vybraných vojenských režimů, které některými rysy nápadně připomínaly sultanismy. Vycházejíce z tohoto výzkumu jsme dospěli také k zodpovězení druhé výzkumné otázky, tedy, že koncept sultanismu má své opodstatnění i uplatnitelnost v rámci typologizace a rozdělení nedemokratických režimů. Účelem již nebylo zkoumat, zdali má tato kategorie být svébytnou na rovní totalitarismů, autoritarismů a posttotalitarismů (jako v případě Linzovy typologie) či zdali má být „pouze“ jednou z kategorií autoritářských režimů, tedy o stupeň „níž“ (jako v případě Merkelovy typologie). Odpovědí na výzkumnou otázku poté bylo potvrzení opodstatnění zařazení čtyř ze šesti režimů do svých kategorií a návrh na revizi u zbývajících dvou režimů. Možnými návrhy jsou prohození těchto režimů v rámci svých kategorií nebo rozšíření typologie ještě o jiný typ (nejspíše autoritářských režimů, a nikoliv typ přímo nedemokratických režimů – zkrátka nějaký typ autoritářského režimu na půli cesty mezi vojenskými autoritarismy a sultanistickými autoritarismy)⁵⁷. V jiném případě lze stávající typy ještě nadále dělit, aby byly zvýrazněny odlišnosti těchto režimů (Kuba v rámci sultanismů a Paraguay v rámci vojenských

---

⁵⁷ Za předpokladu využití Merkelovy typologie, kde jsou sultanistické režimy považovány za jeden z typů autoritářských režimů, a nikoliv samostatně stojící na jejich úrovni, jako v případě Linzovy typologie.

autoritarismů)⁵⁸. Práce tak poskytla inovativní vhléd do problematiky zkoumání nedemokratických režimů a poskytla návrhy na možné nové postupy při typologizaci konkrétních příkladů nedemokratických režimů.

---

⁵⁸ Paraguay již sice Merkelem byla označena za militaristický vůdcovský autoritarismus, vykazuje ovšem značnou míru sultanistických rysů.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

BBC. 2006. „Obituary: Alfredo Stroessner.“ *BBC*. Dostupné na: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/4792281.stm> (cit. 01. 02. 2017).

Bernstein, Adam. 2006. „Alfredo Stroessner; Paraguayan Dictator.“ *The Washington Post*. Dostupné na: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/08/16/AR2006081601729.html> (cit. 06. 02. 2017).

Bonnefoy, Pascale. 2006. „Remnants of Dictatorship.“ *GlobalPost*. Dostupné na: <http://www.globalpost.com/dispatch/chile/090408/remnants-dictatorship> (cit. 06. 02. 2017).

COHA. 2010. „The Tonton Macoutes: The Central Nervous System of Haiti's Reign of Terror.“ *Council on Hemispheric Affairs (COHA)*. Dostupné na: <http://www.coha.org/tonton-macoutes/> (cit. 24. 01. 2017).

Daniels, Alfonso. 2008. „Argentina's Dirty War: The Museum of Horrors.“ *The Telegraph*. Dostupné na: <http://www.telegraph.co.uk/culture/3673470/Argentinas-dirty-war-the-museum-of-horrors.html> (cit. 28. 02. 2017).

Delices, Patrick. 2014. „When Baron Samedi Comes: The Death of Jean-Claude Duvalier.“ *Amsterdam News*. Dostupné na: <http://amsterdamnews.com/news/2014/oct/09/when-baron-samedi-comes-death-jean-claude-duvalier/> (cit. 24. 01. 2017).

Goñi, Uki. 2016. „Obama admits US „too slow“ to condemn atrocities of Argentina's dictatorship.“ *The Guardian*. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/world/2016/mar/24/obama-argentina-visit-human-rights-atrocities-dictatorship> (cit. 28. 02. 2017).

Grullón, José Núñez. 2013. „Las Constituciones de la Era de Trujillo.“ *Trinchera de Opinión*. Dostupné na: <http://trincheradeopinion.blogspot.se/2013/11/las-constituciones-de-la-era-de-trujillo.html> (cit. 28. 12. 2016).

Guzman, Timothy Alexander. 2015. „Cuba pre-1959: The Rise and Fall of a U.S. Backed Dictator with Links to the Mob.“ *Global Research*. Dostupné na: <http://www.globalresearch.ca/cuba-pre-1959-the-rise-and-fall-of-a-u-s-backed-dictator-with-links-to-the-mob/5464738> (cit. 08. 01. 2017).

Hoare, James. 2015. „Papa Doc Duvalier: The Voodoo President Who Killed Kennedy.“ *History Answers*. Dostupné na: <https://www.historyanswers.co.uk/people-politics/papa-doc-duvalier-the-voodoo-president-who-killed-kennedy/> (cit. 24. 01. 2017).

Huntington, Samuel P. 1991. „Democracy's Third Way.“ *Journal of Democracy* Vol. 2, No. 2 s. 12–34. Dostupné na: <https://muse.jhu.edu/article/225602/pdf> (cit. 22. 11. 2016).

Jandourek, Jan. 2015. „Sto let od narození Pinocheta. Zásluhy ano, ale stejně to byl parchant.“ *Forum 24*. Dostupné na: <http://forum24.cz/sto-let-od-narozeni-pinocheta-zasluhy-ano-ale-stejne-to-byl-parchant/> (cit. 28. 12. 2016).

Levitsky, Steven, Way, Lucan A. 2002. „The Rise of Competitive Authoritarianism.“ *Journal of Democracy* Vol. 13 (2) s. 51–66. Dostupné na: https://scholar.harvard.edu/files/levitsky/files/SL_elections.pdf (cit. 08. 10. 2016).

Levy, Lauren. 1995. „The Holocaust: Dominican Republic as Haven for Jewish Refugees.“ *Jewish Virtual Library*. <http://www.jewishvirtuallibrary.org/dominican-republic-as-haven-for-jewish-refugees> (cit. 28. 12. 2016).

Lopez, Elias E. 2013. „Jorge Rafael Videla, Jailed Argentine Military Leader, Dies at 87.“ *The New York Times*. Dostupné na: <http://www.nytimes.com/2013/05/18/world/americas/jorge-rafael-videla-argentina-military-leader-in-dirty-war-dies-at-87.html> (cit. 28. 02. 2017).

Mallinder, Louis. 2009. *The Ongoing Quest for Truth and Justice: Enacting and Annuling Argentina's Amnesty Law*. Working paper No. 5. Institute of Criminology and Criminal Justice. Queen's University Belfast. Dostupné na: http://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/602662/Argentina_19_May_2009.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1492633135&Signature=D%2FAqld4PUgyxGFxLuxYAYI%2Bfg%2Bw%3D&response-content-

[disposition=inline%3B%20filename%3DThe+Ongoing+Quest+for+Truth+and+Justice.pdf](#) (cit. 28. 02. 2017).

Merkel, Wolfgang. 2004. „Embedded and Defective Democracies.“ *Democratization* Vol. 11, No. 5 s. 33-58. Dostupné na: https://www.wzb.eu/sites/default/files/personen/merkel.wolfgang.289/merkel_embedded_and_defective_democracies.pdf (cit. 08. 10. 2016).

Minaya, Héctor. 2016. „La Era de Trujillo inicia con el ciclón de San Zenón.“ *El Nacional*. Dostupné na: <http://elnacional.com.do/la-era-de-trujillo-inicia-con-el-ciclón-de-san-zenón/> (cit. 28. 12. 2016).

O'Donnell, Guillermo. 2004. „Delegative Democracy.“, *Journal of Democracy*, 5 (1): s.55–69. Dostupné na: <http://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/32332617/5.1odonnell.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1492357739&Signature=Tu6mL6DwnHMgK4H41JviCbqaXH8%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DDelegative+Democracy.pdf> (cit. 08. 10. 2016).

Oliver-Velez, Denise. 2013. „If you are black, get out: The crisis of statelessness in the Dominican Republic.“ *Daily Kos*. Dostupné na: <http://www.dailykos.com/story/2013/10/20/1246815/-If-you-are-black-get-out-The-crisis-of-statelessness-in-the-Dominican-Republic> (cit. 28. 12. 2016).

Schemo, Diana Jean. 2006. „Stroessner, Paraguay's Enduring Dictator, Dies.“ *NY Times*. Dostupné na: <http://www.nytimes.com/2006/08/16/world/americas/16cnd-stroessner.html?ei=5088&en=cd9da45f8ae57041&ex=1313380800&partner=rssnyt&emc=rss&pagewanted=all> (cit. 01. 02. 2017).

The Telegraph. 2006. „General Alfredo Stroessner.“ *The Telegraph*. Dostupné na: <http://www.telegraph.co.uk/news/obituaries/1526487/General-Alfredo-Stroessner.html> (cit. 01. 02. 2017).

Time. 2011. „The Death and Legacy of Papa Doc Duvalier.“ *Time*. Dostupné na: <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,876967-1,00.html> (cit. 24. 01. 2017).

Tyvela, Kirk. 2011. „A Slight but Salutary Case of the Jitters: The Kennedy Administration and the Alliance for Progress in Paraguay.“ *Diplomacy & Statecraft* Vol. 22. Dostupné na: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09592296.2011.576542?journalCode=fdps20&> (cit. 01. 02. 2017).

Van Wynsberghe, Scott. 2011. „The monster of the Caribbean.“ *National Post*.“ Dostupné na: <http://news.nationalpost.com/full-comment/scott-van-wynsberghe-the-monster-of-the-caribbean> (cit. 28. 12. 2016).

Whitney, Robert. 2000. „The Architect of the Cuban State: Fulgencio Batista and Populism in Cuba.“ *Journal of Latin American Studies* 32/2, 435–460. Dostupné na: http://www.jstor.org/stable/158571?seq=1#page_scan_tab_contents (cit. 08. 01. 2017).

Zakaria, Fareed. 1997. „The Rise of Illiberal Democracy.“ *Foreign Affairs*. Dostupné na: <https://www.foreignaffairs.com/articles/1997-11-01/rise-illiberal-democracy> (cit. 08. 10. 2016).

Literatura

Abbott, Elizabeth. 2011. *Haiti: The Duvaliers and Their Legacy*. London: Overlook Duckworth, Peter Mayer Publishers.

Adams, Jerome R. 2010. *Liberators, Patriots and Leaders of Latin America*. Jefferson: McFarland & Company, Inc., Publishers.

Anderson, Sean, Sloan, Stephen. 2009. *Historical Dictionary of Terrorism 3rd ed.* Toronto: Scarecrow Press.

Atkins, G. Pope, Wilson, Larman C. 1998. *The Dominican Republic and the United States: From Imperialism to Transnationalism*. Athens and London: The University of Georgia Press.

Baker, Christopher P. 2015. *Cuba*. Berkeley: Moon Publishers.

Barros, Robert. 2002. *Constitutionalism and Dictatorship: Pinochet, the Junta, and the 1980 Constitution*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Buckman, Richard T. 2012. *The World Series: Latin America*. Lanham: Rowman&Littlefield.
- Buckman, Robert T. 2014. *Latin America*. Lanham: Rowman&Littlefield
- Butler, David, Ranney, Austin. 1994. *Referendums Around the World: The Growing Use of Direct Democracy*. Washington D. C.: The AEI Press.
- Crassweller, Robert D. 1966. *The Life and Times of a Caribbean Dictator*. New York: MacMillan.
- Davis, Wade. 1985. *The Serpent and Rainbow*. New York: Simon&Schuster Paperbacks.
- Di Tella, Guido, Dornbusch, Rudiger. 1989. *The Political Economy of Argentina, 1946–1983*. London: The Macmillan Press Ltd.
- Diamond, Larry Jay, Linz, Juan José, Lipset, Seymour Martin. 1995. *Politics in Developing Countries: Comparing Experiences with Democracy*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Elhance, Arun P. 1999. *Hydropolitics in The Third World: Conflict and Cooperation in International River Basin*. Washington D. C.: United States Institute of Peace Press.
- Ensalaco, Mark. 2000. *Chile Under Pinochet: Recovering the True*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Fowler, Will. 1997. *Ideologues and Ideologies in Latin America*. London: Greenwood Press.
- Halperin, Ernst. 1970. „Fidel Castro’s Road to Power.“ *Center for International Studies Svazek 1*.
- Hamill, Hugh M. 1992. *Caudillos: Dictators in Spanish America*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Horowitz, Irving Louis, Suchlicki, Jaime. 2009. *Cuban communism 1959 – 2003*. New Brunswick and London: Transaction Publishers.
- Horst, René Harder. 2010. *The Stroessner Regime and Indigenous Resistance in Paraguay*. Gainesville: University Press of Florida.
- Huntington Samuel P. 2001. *Střet civilizací*. Praha: Rybka publishers.

- Kern, Robert. 1973. *The Caciques, Oligarchical Politics, and the System of Caciquismo in the Luso-Hispanic World*. Albuquerque: University of New Mexico Press
- Klaiber, Jeffrey. 2009. *The Church, Dictatorships, and Democracy in Latin America*. Eugene: Wipf and Stock Publishers.
- Klíma, Jan. 2015. *Dějiny Latinské Ameriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Kohut, David, Vilella, Olga. 2010. *Historical Dictionary of the Dirty Wars*: Lanham: The Scarecrow Press, Inc.
- Kohut, David, Vilella, Olga. 2017. *Historical Dictionary of the Dirty Wars*. Lanham: Rowman&Littlefield.
- Kubát, Michal, Balík, Stanislav. 2004. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán.
- Lentz, Haris M. 2013. *Heads of States and Governments*. London: Routledge.
- Lewis, Paul H. 2006. *Authoritarian Regimes in Latin America: Dictators, Despots and Tyrans*. Lanham: Rowman&Littlefield
- Linz, Juan J., Alfred C. Stepan. 1996. *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Linz, Juan J., Chehabi, H. 1998. *Sultanistic regimes*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Linz, Juan José. 2000. *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Boulder: Lynne Reinner Publishers.
- Livingstone, Grace. 2009. *America's Backyard*. London: Zed Books.
- Maier, Elizabeth, Lebon, Nathalie. 2010. *Women's Activism in Latin America and the Caribbean: Engendering Social Justice, Democratizing Citizenship*. Piscataway: Rutgers University Press.
- Márquez-Sterling, Manuel. 2009. *Cuba 1952 – 1959: The True Story of Castro's Rise to Power*. Wintergreen: Kleiopatria Digital Press.

- McSherry, Patrice J. 2005. *Predatory States: Operation Condor and Covert War in Latin America*. Lanham: Rowman&Littlefield.
- Merkel, Wolfgang. 1999b. *Systemtransformation. Eine Einführung in die Theorie und Empirie der Transformationsforschung*. Opladen: Leske & Budrich.
- Nickson, R. Andrew. 2015. *Historical Dictionary of Paraguay*. Lanham: Rowman&Littlefield.
- Nohlen, Dieter. 2005. *Elections in the Americas: A Data Handbook: Volume 2 South America*. Oxford: Oxford University Press.
- Roehrig, Terence. 2002. *The Prosecution of Former Military Leaders in Newly Democratic Nations: The Case of Argentina, Greece and South Korea*. Jefferson: McFarland & Company, Inc., Publishers.
- Roorda, Eric. 1998. *The dictator next door: The good neighbor policy and the Trujillo regime in the Dominican Republic, 1930-1945*. Durham: Duke University Press.
- Sanderlin, Terry K. 2012. *The Last American Rebel in Cuba*. Bloomington: AuthorHouse.
- Spooner, Mary Helen. 1999. *Soldiers in Narrow Land: The Pinochet Regime in Chile*. Berkeley: University of California Press.
- Stake, Robert E. 1995. *The art of case study research*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Vargas Llosa, Mario. 2001. *La Fiesta del Chivo*. València: Círculo de Lectores.
- Vial Correa, Gonzalo. 2006. *Pinochet: portrét diktátora*. Praha: Prostor.
- Weber, Max. 1978. *Economy & Society*. Berkeley: University of California Press.
- West, Jacqueline, Ed. 2002. *South America, Central America and Caribbean 2002*. London: Europa Publications 2001.
- Winn, Peter. 2004. *Victims of the Chilean Miracle*. Durham: Duke University Press.
- Ženíšek, Marek. 2006. *Přechody k demokracii v teorii a praxi*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

Přílohy

Tabulka č. 1 – Zkoumané atributy režimů

zkoumané atributy režimů		
	vojenské autoritářské režimy	sultanistické režimy
1. vztah vlády a státu	nesrůstají veřejné záležitosti s osobními záležitostmi vládců nebo vládnoucí skupiny osob, centralizace	extrémní patrimonialismus, osobní panství, není rozdíl mezi vládcovým soukromým a veřejným zájmem, centralizace
2. styl vládnutí	pragmatický, neideologický vládců nebo skupina osob	despotický a nevyzpytatelný vládců
3. kult osobnosti	absence	extrémní glorifikace
4. nástupnictví v režimu	nejčastěji v rámci armádních kruhů	dynastické tendence
5. míra stability a institucionalizace	vysoká míra institucionalizace, stabilita i přes korupci či klientelismus	vnitřní nestabilita režimu a slabá míra institucionalizace, silná korupce, klientelismus
6. podpora režimu	využívání korporativismu, různých zájmových organizací etc., nicméně nízká mobilita	využívání strachu místo autority, absence prorežimních spolků etc., nízká mobilita
7. brutalita a represe; jejich míra	paramilitární organizace, tajná policie, armáda; vysoká	paramilitární organizace, tajná policie, armáda; vysoká
8. pluralismus, ekonom., polit. či spol.	zachování omezeného pluralismu	zachování omezeného pluralismu, ale spíše neexistence pluralismu
9. extrikace či transformace režimu	spíše vyčerpání se režimu	násilné převraty
10. charakter a povaha režimu	spíše moderní režimy a vyspělejší země	odkaz na tradiční režimy, spíše zaostalé země

Zdroj: Autor na základě typologií a definic Linze a Merkela (Linz 2000, Chehabi, Linz 1998, Linz, Stepan 1996, Merkel 1999).